

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Κατασκευή πιλοτικού Ψηφιακού Γλωσσικού Πόρου Αρχαίας
Ελληνικής Φιλοσοφίας

Χειμάρας Γεώργιος

Η σχολή των Αθηνών του Ραφαήλ. 5 x 7,5 μ. Νωπογραφία. 1509-1511. Stanza della Stegnatura, Vatican

ΡΟΔΟΣ, Μάιος 2024

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ»
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χειμάρας Γεώργιος

A.M: 4352022028

Κατασκευή Πιλοτικού Ψηφιακού Γλωσσικού Πόρου Αρχαίας
Ελληνικής Φιλοσοφίας

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Φραντζή Αικατερίνη

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Καθηγητής: ΣΤΕΦΑΝΑΚΗΣ ΜΑΝΟΛΗΣ

Καθηγητής: ΓΕΩΡΓΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Ρόδος, Μάιος 2024

Ευχαριστίες

Για την πραγμάτωση αυτής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτρια, κυρία Κατερίνα Φραντζή, για την εποικοδομητική συνεργασία μαζί της, αλλά και για τις κατατοπιστικές συμβουλές και παρατηρήσεις της.

Περιεχόμενα

Περίληψη	6
Abstract	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
2. Ψηφιοποίηση & Αρχαία Ελληνική Γραμματεία	9
2.1. Πλεονεκτήματα & Περιορισμοί	9
2.2. Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες	14
2.3. Ψηφιακοί Γλωσσικοί Πόροι & Ελληνική Γλώσσα	17
2.4. Εργαλεία Επεξεργασίας Ψηφιακών Πόρων	22
2.5. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία	27
2.6. Αρχαία ελληνικά κείμενα: Πνευματικά δικαιώματα	31
3. Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία	33
3.1. Προσωκρατικοί φιλόσοφοι	34
3.2. Σωκράτης & Μαθητές	40
3.2.1. Σωκράτης	40
3.2.2. Οι Μαθητές του Σωκράτη	41
3.3. Πλάτωνας	48
3.4. Αριστοτέλης	50
4. Μεθοδολογία Έρευνας	52
4.1. Εύρεση και Συλλογή Φιλοσοφικών Κειμένων	52
4.2. Ανάκτηση και Οργάνωση Φιλοσοφικών Κειμένων	55
5. Ο ψηφιακός Πόρος Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας	57
5.1. Περιγραφή του Ψηφιακού Πόρου	58
5.2. Ειδικά Θέματα	66
5.2.1. Τεχνικά ζητήματα	66
5.2.2. Ζητήματα στα αποσπάσματα των αρχαίων έργων	69
6. Συμπεράσματα και προοπτικές μελλοντικής έρευνας	72
6.1. Συμπεράσματα	72
6.2. Μελλοντική Έρευνα	73
Βιβλιογραφία	80
Δείγμα Εικόνων από την επεξεργασία με το «Ancient Greek OCR»	86

Δείγμα Εικόνων από την επεξεργασία με το Antigrapheus - Online OCR for Ancient Greek and Latin (dctthree.github.io)	88
Χρήσιμοι σύνδεσμοι	105

Συντομογραφίες

ΕΚΠΑ: Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

TLG: Thesaurus Linguae Graecae

ΥΠΕΠΘ: Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Ε.Ε: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΘΕΓ: Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας

ΙΕΛ/Ε.Κ.: Ινστιτούτο Επεξεργασίας του λόγου

ΙΑΠΕ: Ιστορικό Αρχείο Προσφυγικού Ελληνισμού

ΥΣΜΑ: Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης

OCR: Optical Character Recognition

VR: Virtual Reality

Ε.Ε.: Ευρωπαϊκή Ένωση

DRM: Digital Rights Management

Περίληψη

Σε αυτή την εργασία θα σχεδιαστεί και θα κατασκευαστεί ο Ψηφιακός Γλωσσικός Πόρος της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας. Ο Πόρος θα είναι σε αυτήν του, τη φάση πιλοτικός, με δυνατότητα διεύρυνσης, στα πλαίσια μελλοντικής εργασίας. Αρχικά, θα παρουσιαστεί η χρησιμότητα και αναγκαιότητα ψηφιοποίησης της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Έπειτα θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες ψηφιακές πλατφόρμες που υπάρχουν σήμερα και στις οποίες εντοπίζονται σχετικά έργα. Στη συνέχεια θα σχεδιαστεί η συλλογή και απόκτηση του υλικού για τον πιλοτικό ψηφιακό πόρο της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας, με έργα των πιο γνωστών αρχαίων Ελλήνων Φιλοσόφων. Επιπλέον θα αναλυθεί και η όλη διαδικασία εύρεσης των αρχαίων κειμένων αλλά και επεξεργασίας τους, κατά την διαδικασία κατασκευής του ψηφιακού πόρου. Η χρονική κάλυψη θα εκτείνεται από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους μέχρι τον Αριστοτέλη. Ο ψηφιακός πόρος θα περιλαμβάνει τους πιο σημαντικούς από τους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους και τα πιο ξεχωριστά έργα εξ αυτών. Για την άντληση των έργων, θα χρησιμοποιηθούν αρκετά Ψηφιακά Αποθετήρια. Εκτός από τις περιπτώσεις έργων, που δεν υπάρχουν σε ψηφιακή μορφή αλλά μόνο σε έντυπη, που θα γίνει προσπάθεια ψηφιοποίησης. Στο πλαίσιο των συμπερασμάτων, συνεπώς θα αξιολογηθεί ο νέος πιλοτικός, ψηφιακός, γλωσσικός πόρος και τέλος, στα πλαίσια μελλοντικής εργασίας, θα δοθούν κατευθύνσεις διεύρυνσης, βελτίωσης και αξιοποίησης του πόρου.

Abstract

In this work, the Digital Linguistic Resource of Ancient Greek Philosophy will be designed and built. Poros will be in its pilot phase, with the possibility of expansion, in the context of future work. First, the usefulness and necessity of digitizing the ancient Greek literature will be presented. Then the most important digital platforms that exist today and on which relevant projects are located will be presented. Next, the collection and acquisition of the material for the pilot digital resource of Ancient Greek Philosophy, with works of the most famous ancient Greek Philosophers, will be planned. In addition, the whole process of finding the ancient texts will be analyzed, as well as their processing, during the process of creating the digital resource. The time coverage will extend from the pre-Socratic philosophers to Aristotle. The digital resource will include the most important of the ancient Greek philosophers and the most distinguished works of them. Several Digital Repositories will be used to source the projects. Except for the cases of works, which do not exist in digital form but only in print, for which an attempt will be made to digitize. In the context of the conclusions, therefore, the new pilot, digital, linguistic resource will be evaluated and finally, in the context of future work, directions for expanding, improving, and exploiting the resource will be given.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο σημείο αυτό θα παρουσιαστεί το αντικείμενο μελέτης της εργασίας και οι βασικοί στόχοι αυτής. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η κατασκευή και παρουσίαση ενός ψηφιακού γλωσσικού πόρου για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Ο πόρος αυτός θα είναι σε αυτή του τη φάση πιλοτικός και θα υπάρχει δυνατότητα διεύρυνσης στο μέλλον. Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί η ανάγκη ψηφιοποίησης των αρχαίων έργων, η χρησιμότητα αυτής και τα πολλά πλεονεκτήματα που προκύπτουν από όλη αυτή τη διαδικασία. Βέβαια θα αναφερθούν και κάποιοι περιορισμοί που υπάρχουν. Στην επόμενη ενότητα θα γνωστοποιηθούν οι σημαντικότερες ψηφιακές πλατφόρμες που διαθέτουν σήμερα ψηφιακούς πόρους τόσο ελληνικές όσο και διεθνής. Στη συνέχεια θα φανερωθούν σημαντικά ψηφιακά εργαλεία απαραίτητα για την ψηφιοποίηση που κυριαρχεί τη σημερινή εποχή. Δηλαδή τα πιο γνωστά OCR προγράμματα που μπορεί κανείς να συναντήσει σήμερα, αναφέροντας τα βασικά στοιχεία του κάθε ενός. Επιπροσθέτως θα γνωρίσουμε και γενικότερα εργαλεία κειμενικής ανάλυσης και επεξεργασίας που χρησιμοποιούνται σήμερα. Στην πορεία θα γίνει μια περιγραφή της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και ειδικότερα της ελληνικής φιλοσοφίας, από την οποία θα αντλήσουμε τα κείμενα του πόρου. Θα παρατεθούν σύντομα χρήσιμες πληροφορίες για αυτήν αλλά και βιογραφικά στοιχεία για όλους τους φιλοσόφους που εξετάζονται σε αυτή την εργασία. Στη συνέχεια θα φανερωθεί ο ίδιος πόρος της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας και θα γίνει μια σύντομη περιγραφή και ανάλυση όλων των βασικών χαρακτηριστικών και στοιχείων του. Επιπλέον θα γίνει ανάλυση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε για την κατασκευή του και θα πραγματοποιηθεί η παρουσίαση αυτού. Επίσης θα παρουσιαστούν τα αρχαία ελληνικά έργα που θα περιλαμβάνει ο πόρος, οι υποθέσεις μερικών από αυτά πιο συγκεκριμένα, καθώς και τα βιογραφικά στοιχεία των δημιουργών τους. Στην τελευταία ενότητα θα αξιολογηθεί ο ψηφιακός πόρος, θα παρουσιαστούν όλα τα συμπεράσματα και οι εντυπώσεις της όλης διαδικασίας, θα τεθούν προβληματισμοί, αλλά και δυσκολίες που προέκυψαν κατά τη δημιουργία του. Τέλος η εργασία θα κλείσει, γνωστοποιώντας τους μελλοντικούς στόχους που υπάρχουν για διεύρυνσή του.

2. Ψηφιοποίηση & Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Στο παρόν κεφάλαιο θα γνωστοποιηθεί η ιστορία της ψηφιοποίησης και η εξέλιξή της μέσα στην πάροδο των χρόνων φτάνοντας στο σήμερα. Ταυτόχρονα θα φανερωθούν τα θετικά και τα αρνητικά των ψηφιακών βιβλίων αλλά και γενικότερα της ψηφιοποίησης. Επίσης θα παρουσιαστούν οι σημαντικότερες πλατφόρμες και ιστοσελίδες που διαθέτουν ψηφιακούς πόρους τη σημερινή εποχή, αλλά και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που προκύπτουν από τη χρήση τους. Επιπλέον θα αναφερθούν τα βασικότερα και πιο γνωστά εργαλεία επεξεργασίας ψηφιακών πόρων που υπάρχουν σήμερα. Ακολούθως θα γίνει μια σύντομη αναφορά στην αρχαία ελληνική γραμματεία και τα είδη της. Τέλος θα επισημανθούν τα πνευματικά δικαιώματα που σχετίζονται με τη ψηφιοποίηση των αρχαίων κειμένων.

2.1. Πλεονεκτήματα & Περιορισμοί

Σε μια εποχή που η τεχνολογία και οι υπολογιστές κυριαρχούν και είναι οι κινητήριοι μοχλοί της, η ψηφιοποίηση κειμένων, βιβλίων εγγράφων παρουσιάζεται κάτι περισσότερο από αναγκαία. Η τεχνολογική πρόοδος των τελευταίων δεκαετιών έφερε την πληροφορική να γνωρίζει όλο και μεγαλύτερη ανάπτυξη και κατάφερε να της δώσει μια πολύ σημαντική θέση μέσα στην κοινωνία. Στην κορυφή θα μπορούσαμε να πούμε ότι έχει φτάσει τα τελευταία χρόνια, λόγω της χρησιμότητάς της. Όλοι οι άνθρωποι καθημερινά θα χρησιμοποιήσουν, εφόσον έχουν πρόσβαση τουλάχιστον μια φορά το διαδίκτυο στη διάρκεια της ημέρας τους. Η χρήση του μπορεί να γίνει από το πιο απλά όπως για αγορές και ψυχαγωγία, αλλά σίγουρα και για σημαντικότερα θέματα όπως για επικοινωνία με ανθρώπους οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται πολύ μακριά. Και φυσικά χρησιμοποιώντας το μπορεί να επιτύχει κανείς, μια πιο πολύπλευρη ενημέρωση, αποφεύγοντας πολλές φορές την προπαγάνδα των συμβατικών μέσων ενημέρωσης (ραδιόφωνο και τηλεόραση), αλλά σίγουρα μόρφωση και εκπαίδευση σε διάφορους τομείς. Πέρα των ανωτέρω με την έλευση της πανδημίας (covid 19), η ανάγκη για ψηφιοποίηση και πληροφορική έφτασε σε νέα επίπεδα, αφού οι δυνατότητες για ψηφιακή επικοινωνία και πληροφόρηση, ήταν πια «ζωτικής σημασίας». *«Καθώς η πανδημία σάρωσε όλες τις ηπείρους, το διαδίκτυο αποτέλεσε το κλειδί για την πληροφόρηση, τη μάθηση, το εμπόριο, την τηλεργασία, τις αγορές, τα τυχερά παιχνίδια και άλλες μορφές ψυχαγωγίας. Συχνά*

ήταν επίσης απαραίτητο εργαλείο για την επικοινωνία με αγαπημένα πρόσωπα, για να γιορτάσουν, να μνημονεύσουν, να ενημερωθούν για την υγεία και τις υπηρεσίες.»¹ Άρα η χρήση του διαδικτύου έγινε κάτι παραπάνω από αναγκαία. Επίσης δεν πρέπει να ξεχνάμε και τον τομέα της εκπαίδευσης, που λόγω της πανδημίας, πανεπιστήμια και σχολεία ήταν κλειστά. Το γεγονός αυτό έδωσε τη δυνατότητα σε δασκάλους, καθηγητές, μαθητές και φοιτητές να εκσυγχρονιστούν και να εξοικειωθούν με τα νέα τεχνολογικά μέσα. Κάπως έτσι εμφανίστηκαν σημαντικές ηλεκτρονικές πλατφόρμες, ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης, που έγιναν γρήγορα ευρέως γνωστές. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το moodle, το Open eclass, το Edmodo, το zoom και το BigBlueButton που χρησιμοποιεί και το πανεπιστήμιο Αιγαίου. Αυτές έφεραν σε επαφή μαθητές και καθηγητές, την εποχή της πανδημίας και ωφέλησαν σίγουρα πολλή την εκπαίδευση.

Παράλληλα ψηφιοποιήθηκαν πολλά βιβλία και εκπαιδευτικά συγγράμματα, ώστε να έχουν πρόσβαση όλοι, μιας και οι βιβλιοθήκες ήταν κλειστές. Έπειτα ας μην ξεχνάμε ότι και στη συνέχεια που άνοιξαν, η πρόσβαση ήταν πιο περιορισμένη. Είτε γιατί η πρόσβαση γίνονταν με ραντεβού που ήταν συγκεκριμένα και λιγοστά κάτω από τις επιταγές της κρατικής διοίκησης προκειμένου να διαφυλαχτεί η περαιτέρω μετάδοση της εν λόγω πανδημίας, είτε γιατί οι ίδιοι οι άνθρωποι ήταν επιφυλακτικοί, μιας και κανένας δε μπορεί να υποτιμήσει το φόβο των ανθρώπων απέναντι στον ιό. Σε κάθε περίπτωση κατόπιν των ανωτέρω, ο τομέας της ψηφιοποίησης στην εκπαίδευση άλλα και σε άλλους ερευνητικούς και μη τομείς γνώρισε μια νέα δυναμική ώθηση, η οποία όχι μόνο δεν υποχωρεί αλλά συνεχίζει να αυξάνεται. «Ο όρος ηλεκτρονικό βιβλίο (*e-book, e-textbook, web textbook, online textbook και digital textbook*) χρησιμοποιείται για να δηλώσει την έκδοση ενός έντυπου βιβλίου σε ηλεκτρονική και ψηφιακή μορφή.»²

Το ηλεκτρονικό βιβλίο (*e-book*) ως όρος, αναφέρεται για πρώτη φορά στο λεξικό Merriam-Webster και δηλώνει ένα ψηφιοποιημένο «κλασικό» κείμενο. Το *e-book* έχει το πλεονέκτημα ότι δίνει στους αναγνώστες του τη δυνατότητα για φωνητική ανάγνωση, δηλαδή η ανάγνωση του κειμένου να γίνεται και με εκφώνηση από τον ηλεκτρονικό υπολογιστή, πέραν φυσικά της κλασικής, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για τους ανθρώπους με προβλήματα όρασης³. Σαφέστατα ένα ηλεκτρονικό βιβλίο είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για

¹Hermans 2022

² Μαλαφάντης 2010, 156

³ Ανδρέου 2010

ανθρώπους που αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης, καθώς η ανάγνωση ενός έντυπου βιβλίου είναι ιδιαίτερα δύσκολη. Πέρα από τη φωνητική ανάγνωση όπως αναφέρθηκε υπάρχει και το πλεονέκτημα, σε ένα ψηφιακό σύγγραμμα να μπορείς να προσαρμόσεις τη γραμματοσειρά στα δικά σου μέτρα, ούτως ώστε να εξυπηρετούνται και οι άνθρωποι που ναι μεν βλέπουν, αλλά η όρασή τους δεν βρίσκεται στο μέγιστο βαθμό⁴. Γενικότερα τώρα για τους υπόλοιπους αναγνώστες θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη να μην τονίσουμε ότι παρέχεται και η ευκαιρία, της επεξεργασίας των κειμένων (όπως υπογράμμιση, επισημείωση, μεγέθυνση, εναλλαγή γραμματοσειράς), βελτιώνοντας έτσι τη λειτουργικότητα του και καθιστώντας πιο εύπεπτη και ευχάριστη την ανάγνωσή του.

Οι πρώτες συστηματικές προσπάθειες ψηφιοποίησης βιβλίων έγιναν τη δεκαετία του 1970, όταν ο Michael Hart, (θεωρείται από πολλούς ως εφευρέτης των e-book), δημιούργησε το «project Gutenberg», στο πανεπιστήμιο του Illinois. Στόχος του, ήταν να κατασκευάσει μια ηλεκτρονική βιβλιοθήκη, με πάνω από 10.000 βιβλία. Ο Hart θέλησε να μοιραστεί τη γνώση με όλο το κόσμο δωρεάν, για αυτό και το εν λόγω project ακόμα και σήμερα συνεχίζει να διευρύνεται με βιβλία⁵.

Τη δεκαετία του 1980 μια αμερικάνικη εταιρία, η «Eastgate systems», δημοσίευσε το βιβλίο “Afternoon” του Michael joyce, το οποίο κυκλοφόρησε σε μορφή δισκέτας. Πλησιάζοντας στο 1993, η εν λόγω εταιρία, πρωτοπορεί στον χώρο των e-books, και αποφασίζει να ξεκινήσει την πώληση των ηλεκτρονικών βιβλίων⁶. Τη δεκαετία 1990 η αύξηση χρήσης του διαδικτύου, κατέστησε τη μεταφορά των αρχείων, συνεπώς και των ψηφιακών βιβλίων ευκολότερη. Τέλος από τη δεκαετία του 2009 και έπειτα τα e-books γνωρίζουν σημαντική διάδοση. Έτσι παρατηρούμε πολλούς εκδότες βιβλίων να επιλέγουν να κυκλοφορούν τα βιβλία τους και ηλεκτρονικά ή μόνο online. Ενώ παράλληλα ένας μεγάλος αριθμός βιβλίων που βρίσκονται σε φυσική μορφή, αρχίζουν να ψηφιοποιούνται⁷. Κατά συνέπεια όλων αυτών πολλές βιβλιοθήκες με τη σειρά τους, άρχισαν να ψηφιοποιούν πολλά από τα συγγράμματα τους, ώστε να δώσουν την πρόσβαση σε αυτά σε μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων⁸.

⁴ Ανδρέου 2010

⁵ Michael stern Hart, Project Gutenberg 2023

⁶ The Guardian 2002

⁷ Μαλαφάντης 2010, 157

⁸ Μαλαφάντης 2010, 160-161

Αξιοσημείωτο είναι ακόμα πως διάφοροι εκδοτικοί οίκοι άρχισαν να ενδιαφέρονται και να προωθούν τα ηλεκτρονικά βιβλία. Μάλιστα εμφανίστηκαν και ηλεκτρονικοί εκδοτικοί οίκοι που ειδικεύονται στα ψηφιακά μέσα, καθώς παρέχουν e-books, σχεδιασμένα για το ευρύ κοινό, εφαρμογές ανάγνωσης και εργαλεία κειμενικής ανάλυσης και επεξεργασίας.

Η ψηφιοποίηση λοιπόν κειμένων, επίσημων εγγράφων, βιβλίων, περιοδικών και εφημερίδων έχει σίγουρα πολλά οφέλη. Καταρχήν ένας σημαντικός λόγος που πολλοί οργανισμοί και βιβλιοθήκες ψηφιοποιούν τα έγγραφα και τα βιβλία τους είναι η εξοικονόμηση χώρου και χρήματος. Αφού κατά αυτόν τον τρόπο δεν απαιτούνται φυσικά καταστήματα και αποθήκες για την τοποθέτηση αλλά και τη φύλαξή τους. Επίσης η πρόσβαση σε αυτά είναι πολύ πιο εύκολη, μιας και ο καθένας που έχει πρόσβαση στο internet, μπορεί να έχει γρήγορη σύνδεση με αυτά από το «laptop» του, πατώντας απλά σε ένα link. Συνεπώς η ψηφιοποίηση των βιβλίων δίνει τη δυνατότητα σε μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων να έχουν πρόσβαση σε αυτά, χωρίς να απαιτείται η μετακίνηση τους, αφού η αγορά ή ο δανεισμός τους, μπορεί να γίνει εύκολα, γρήγορα και ηλεκτρονικά. Αλλά το σημαντικότερο που είναι απαραίτητο να επισημανθεί στο σημείο αυτό είναι ότι επωφελούνται τα άτομα που αντιμετωπίζουν κινητικά προβλήματα, ή και προβλήματα όρασης, από τη στιγμή που αποφεύγουν μια «άσκοπη» μετακίνηση. Άρα χωρίς περαιτέρω προβλήματα και ταλαιπωρία μπορούν να απολαύσουν τα ψηφιοποιημένα βιβλία τους ακόμα και με μια φωνητική ανάγνωση, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω. Με λίγα λόγια μειώνεται η ταλαιπωρία της μετακίνησης, κερδίζοντας κανείς ταυτόχρονα σε χρόνο και χρήμα (έξοδα μετακίνησης). Επιπροσθέτως ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα των e-books είναι ότι μπορεί κάποιος εύκολα να μεταφέρει πολλά από αυτά, στον υπολογιστή του. Είναι σίγουρα ιδιαίτερα βολικό να έχει κάποιος τη δική του προσωπική βιβλιοθήκη, στο δικό του, Laptop, με όλα τα αγαπημένα συγγράμματα, που μπορεί να είναι από δεκάδες ως και εκατοντάδες. Τα οποία θα μπορεί να τα χρησιμοποιεί, οπουδήποτε και οποτεδήποτε.

Ένα ακόμα πλεονέκτημα που προκύπτει από την ψηφιοποίηση βιβλίων είναι η απουσία φθοράς τους, λόγω της άυλης υπόστασής τους. Επίσης είναι και πιο οικολογικά, καθώς ως άυλα δεν έχουν ανάγκη για γραφικές ύλες (μελάνι και χαρτί). Σίγουρα σε μια εποχή που η περιβαλλοντική κρίση είναι ένα μείζον ζήτημα για την κοινωνία μας, που προσπαθεί να το επιλύσει, το γεγονός αυτό έχει από μόνο του μεγάλη σημασία. Αλλά και το κόστος παραγωγής και διάθεσης στο ευρύ κοινό είναι ελάχιστο. Γεγονός που μετακυλιέται και στις

τιμές των e-books, που είναι συνήθως αρκετά χαμηλότερες από τα εντυπωμένα βιβλία. Τέλος ένα ακόμα θετικό της ψηφιοποίησης και των ηλεκτρονικών βιβλίων είναι ότι είναι πιο εύκολα επεξεργάσιμα. Για παράδειγμα ο αναγνώστης ενός e-book, μπορεί εύκολα να αναζητήσει με λέξεις κλειδιά, το σημείο από όλο το κείμενο που θέλει να επικεντρωθεί και να μελετήσει. « ...ο αναγνώστης έχει τη δυνατότητα να ανακτήσει εύκολα κεφάλαια, υποκεφάλαια, παραγράφους, ορίζοντας συγκεκριμένα σημεία αναζήτησης, και επομένως θα είναι σε θέση να εντοπίζει ανά πάσα στιγμή τα τμήματα ενός βιβλίου που σχετίζονται με το υπό μελέτη θέμα.»⁹

Όμως σαφέστατα έχουν και τα ψηφιακά βιβλία μια αρνητική πλευρά ή καλύτερα μερικούς περιορισμούς και δυσκολίες που προκύπτουν κατά την χρήση τους και την ανάπτυξή τους. Γενικότερα στον τομέα της ψηφιοποίησης και των e-books, υπάρχουν μερικά αρνητικά στοιχεία που πρέπει να αναφερθούν. Ένα βασικό αρνητικό που θα μπορούσε να υποθεί, εναποτίθεται στον τομέα της οικονομίας. Το θετικό γεγονός της μείωσης του κόστους παραγωγής, οδηγεί ταυτόχρονα δυστυχώς, στη μείωση εργατικών χεριών στην εκδοτική βιομηχανία με άμεση συνέπεια την απώλεια θέσεων εργασίας και άρα την αύξηση της ανεργίας. Επίσης η ύπαρξη ψηφιακών βιβλίων ενδέχεται ακόμα να οδηγήσει στο κλείσιμο βιβλιοθηκών αλλά και εκδοτικών οίκων. Βασικό απότοκο του παραπάνω ζητήματος δυστυχώς είναι για μία ακόμη φορά αρκετοί άνθρωποι να χάσουν τις θέσεις εργασίας τους. Πέρα των ανωτέρω, αρνητικό θεωρείται από πολλούς, το γεγονός πως η ψηφιοποίηση οδηγεί στην αλλοίωση της αναγνωστικής κουλτούρας. Καθώς όπως πιστεύουν, διαβάζοντας ένα ηλεκτρονικό βιβλίο χάνεται η αίσθηση που προκαλεί η αφή και η οσμή του χαρτιού, που επιτυγχάνεται με το ξεφύλλισμα ενός εντυπωμένου βιβλίου. Επιπρόσθετα, πρέπει να επισημανθεί ότι επίσης για πολλούς, ακόμη και η όλη διαδικασία επιλογής και επανατοποθέτησης ενός συγγράμματος στη βιβλιοθήκη τους είναι πολύ πιο απολαυστική και θελκτική από την ηλεκτρονική αναζήτηση. Έπειτα ένας «φανατικός βιβλιόφιλος» σίγουρα εκτιμά και κατανοεί πάντα την αξία του «φυσικού», του έντυπου δηλαδή βιβλίου, καθώς είναι βέβαιο πως του προσφέρει μεγαλύτερη αμεσότητα.

Ακόμα στα αρνητικά στοιχεία συγκαταλέγεται και η πιθανότητα ολοσχερής απώλειας του e-book. Παρόλο που τα φυσικά βιβλία έχουν περισσότερες πιθανότητες να δεχτούν φθορές από τα ηλεκτρονικά, είναι γεγονός πως τα ηλεκτρονικά ενδέχεται να χαθούν ολοκληρωτικά

⁹ Μαλαφάντης 2010, 59

αν καταστραφεί το laptop ή Tablet που τα φιλοξενεί. Αν και τις περισσότερες φορές υπάρχουν δικλίδες ασφαλείας με τη δημιουργία λογαριασμού στις ψηφιακές βιβλιοθήκες που αγοράστηκαν, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στο χρήστη να τα ξανά κατεβάσει. Άρα το μόνο που στοιχίζει τις περισσότερες φορές είναι χρόνος και ίσως μια μικρή ταλαιπωρία. Κατά συνέπεια εδώ έγκειται ουσιαστικά η αρνητικότητα από τη κατοχή τους.

Τέλος για τα ψηφιακά βιβλία υπάρχει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό ο κίνδυνος αλλοίωσης του περιεχομένου τους και επανακυκλοφορίας τους. Αυτό αποτελεί και ένα βασικό λόγο που εκδοτικοί οίκοι, βιβλιοθήκες, αλλά και δημιουργοί, αποφεύγουν να ψηφιοποιήσουν τα έργα που διαθέτουν. Πράγματι υπάρχουν διάφοροι επιτήδριοι που ενδέχεται, ειδικά αν δεν υπάρχουν αρκετά μέτρα ασφαλείας να αλλοιώσουν ή και να παρουσιάσουν ως δικό τους, το έργο άλλων, καταπατώντας τα πνευματικά τους δικαιώματα. Γι' αυτό είναι αναγκαίο να υπάρχουν περισσότερα μέτρα για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων στα ηλεκτρονικά συγγράμματα και ο νόμος να προβλέπει σημαντικές κυρώσεις στην περίπτωση καταπάτησής τους. Μόνο έτσι θα μπορέσει να αποτραπεί ή τουλάχιστον να περιοριστεί η μάστιγα της λογοκλοπής. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για μέριμνα της πολιτείας, την οποία πρέπει να λάβει σημαντικά υπόψη και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για προστασία των κατόχων των ψηφιακών δικαιωμάτων.

2.2. Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες

Οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες που εμφανίστηκαν ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες, επέδρασαν σημαντικά στην ανθρωπότητα και χρησιμοποιήθηκαν και από τις ανθρωπιστικές επιστήμες. *«Έτσι, ενώ αρχικά οι υπολογιστές σχεδιάστηκαν με σκοπό την επίλυση μαθηματικών και αριθμητικών προβλημάτων, στη συνέχεια επεκτάθηκαν και σε μη μαθηματικά περιβάλλοντα.»*¹⁰ Η χρησιμότητα τώρα των ανθρωπιστικών σπουδών είναι σίγουρα αναμφισβήτητη, καθώς έχει γίνει πλέον από όλους αποδεκτό ότι αυτές φέρουν τους νεαρούς μαθητές σε επαφή με τη γλώσσα και τον πολιτισμό τους, διαμορφώνοντας έτσι και την προσωπικότητά τους σε σημαντικό βαθμό. Συνεπώς η χρήση των νέων ψηφιακών εργαλείων από τις ανθρωπιστικές

¹⁰ Μπεκιάρη 2021

επιστήμες ήταν αναμενόμενη και ίσως επιβεβλημένη κατά κάποιον τρόπο, αφού σίγουρα θα διευκολύνει, θα επιταχύνει και θα ωφελήσει πολλαπλά στη μάθηση των σύγχρονων ανθρώπων. Έπειτα με τη χρήση των νέων τεχνολογιών θα παροτρυνθούν οι νέοι μαθητές, που είναι πιο εναρμονισμένοι με αυτές, στην αναζήτηση και μελέτη των ανθρωπιστικών επιστημών. Πράγματι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στροφή προς αυτή την κατεύθυνση, για αυτό ο όρος ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες (Digital humanities), κερδίζει όλο και περισσότερο έδαφος. «Ο όρος «ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες» (*Digital Humanities*), εμφανίστηκε για πρώτη, επίσημη τουλάχιστον, φορά στο έργο τριών πανεπιστημιακών δασκάλων της Susan Schreibman, του Ray Siemens και του John Unsworth, στον τόμο που επιμελήθηκαν και εξέδωσαν το 2004 στον εκδοτικό οίκο Blackwell, με τίτλο *A Companion to Digital Humanities*.»¹¹ Η διαδικασία ψηφιοποίησης βιβλίων ξεκίνησε από τον προηγούμενο αιώνα. «Πιο συγκεκριμένα, οι απαρχές των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών (*Digital Humanities*) ανιχνεύονται το 1946 από τον R. Busa, ο οποίος θέλησε να δημιουργήσει έναν λεξιλογικό πίνακα με εκατομμύρια λέξεις προερχόμενες από τα μεσαιωνικά λατινικά και ακολούθως (από το 1960 και μετά) αρκετοί ερευνητές εστίασαν στη δημιουργία συμπραστικών πινάκων που θα τους διευκόλυναν στην έρευνά τους (S. Schreibman, B. Siemens & J. Unsworth, 2004: 4-5).»¹² Ο όρος «digital» δηλώνει όλα τα νέα τεχνολογικά μέσα που χρησιμοποιούνται από τον κλάδο των ανθρωπιστικών επιστημών. «*The digital is taken to include information technologies, digital media and different types of digitally enabled modalities, tools, and expressions*»¹³.

Στη σημερινή «τεχνολογική» εποχή, υπάρχουν πολλά ερευνητικά εργαλεία και πλατφόρμες, που μπορούν να χρησιμοποιήσουν οι «ψηφιακές» πλατφόρμες για να προωθήσουν και να διευκολύνουν την έρευνα και τη μάθηση. Σε διάφορους ιστότοπους συναντώνται ψηφιακά αποθετήρια που δίνουν τη δυνατότητα για κειμενική ανάλυση, επεξεργασία, πρόσβαση και μελέτη σε πλήθος ψηφιακών κειμένων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το TLG και ο PERSEUS. Ακόμα υπάρχουν κατάλογοι ψηφιακών εργαλείων που ωφελούν τη φιλολογική έρευνα, όπως το Dirt. Αλλά και εφαρμογές κειμενικής ανάλυσης και πολυτροπικής απεικόνισης, όπως το VOYANT. Ενώ σίγουρα δεν μπορεί να υποτιμηθεί η αξία των ψηφιακών βιβλίων, που ήδη αναφέρθηκε, ή των λεξικών όπως το LIDDEL SCOTT JONES και άλλα, που θα ψηφιοποιούνται με την πάροδο των χρόνων.

¹¹ ΒΑΛΑΤΣΟΥ 2014, 10

¹² Μπεκιάρη & Ξέστερνου 2021, 505

¹³ Svensson 2016, 5

Επιπλέον σημαντικές για τις ανθρωπιστικές επιστήμες είναι πλέον οι 3d απεικονίσεις. Για παράδειγμα οι ψηφιακές απεικονίσεις αρχαιολογικών χώρων. Σίγουρα αυτές κάνουν πιο θελκτικούς και κατανοητούς τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία, δίνοντας στους ανθρώπους τη δυνατότητα να προσεγγίζουν νοητά βέβαια, αλλά ταυτόχρονα και πιο άμεσα, μέσω της εικόνας (απεικόνισης), το παρελθόν¹⁴. Όλα αυτά και πολλά άλλα ακόμα εργαλεία, πλατφόρμες και εφαρμογές, παρέχουν τη δυνατότητα της εύκολης και γρήγορης πρόσβαση σε αρχεία που επιθυμούν οι διάφοροι ερευνητές, μελετητές, φοιτητές, μαθητές, αλλά και γενικότερα, ο κόσμος που ενδιαφέρεται να ενημερωθεί για την αρχαιότητα. Τους δίνεται λοιπόν η ευκαιρία να τα μελετήσουν πιο αποτελεσματικά και σίγουρα πιο εύκολα.

Συνεπώς, όπως λέχθηκε ανωτέρω, ένα από τα πολλά και σημαντικά πλεονεκτήματα της ψηφιοποίησης τη σημερινή εποχή είναι η ευκολία αναζήτησης ενός θέματος, που κινεί το ενδιαφέρον σε σύντομο όμως χρονικό διάστημα. Το γεγονός αυτό είναι και σημαντικό πλεονέκτημα των ψηφιακών συγγραμμάτων. Έτσι εύκολα και γρήγορα ο κάθε άνθρωπος χωρίς να απαιτείται η μετακίνησή του, μπορεί ταχύτατα να έχει πρόσβαση στην πληροφορία. Η αναζήτηση συνεπώς της πληροφορίας μπορεί να γίνει μέσω των διάφορων διαδικτυακών μέσων αναζήτησης. Φυσικά τα μέσα των διαδικτυακών αναζήτησης εξελίσσονται συνεχώς και έτσι τα τελευταία χρόνια έχουν εμφανιστεί και πιο εξειδικευμένα, με σύγχρονα εργαλεία που παρέχουν ταχύτερα και ακριβέστερα αποτελέσματα. Ένα τέτοιο είναι οι διάφορες μηχανές ενιαίας αναζήτησης. Οι υπηρεσίες ενιαίας αναζήτησης παρέχουν ταυτόχρονη αναζήτηση σε πολλές και διαφορετικές ηλεκτρονικές πηγές, όπως ψηφιακές βιβλιοθήκες, ηλεκτρονικές βάσεις, περιοδικά και βιβλία. Το ΕΚΠΑ παρέχει υπηρεσίες ενιαίας αναζήτησης όπως είναι η υπηρεσία *summon discovery service*. Πρόκειται για ένα χρήσιμο μέσω αναζήτησης που παρέχει πολλά αποτελέσματα. Ο χρήστης μπορεί με κατάλληλα φίλτρα που παρέχονται στο πρόγραμμα να αυξήσει ή να μειώσει τα αποτελέσματα της αναζήτησής του, διευκολύνοντας έτσι τη μελέτη του και εξοικονομώντας πολύτιμο χρόνο.

Υπάρχουν όμως και άλλες χρήσιμες και γνωστές πλατφόρμες ενιαίας αναζήτησης, τέτοιες είναι το *Browzine*, το *Libkey*, το *EDS*, το *ProQuest*, το *Heal-Link*, ο *Ζέφυρος*, η *Αργώ*, καθώς και διάφορα άλλα, ελληνικά και ξένα. Όλες αυτές οι πλατφόρμες παρέχουν αναζήτηση σε μεγάλο αριθμό ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, ηλεκτρονικών βάσεων, σελίδων, συλλογές

¹⁴ Svensson 2016, 7

περιοδικών, διατριβών, άρθρων και άλλων συναφών πηγών γνώσεων. Η ενιαία αναζήτηση θα ανατρέξει αυτόματα σε όλο αυτό το μεγάλο κατάλογο και θα προσφέρει τα κατάλληλα ως προς το θέμα δεδομένα που έχει επιλέξει ο χρήστης. Το βασικότερο πλεονέκτημα είναι η εξασφάλιση πολύτιμου χρόνου, καθώς δεν απαιτείται ο χρήστης να μεταβαίνει και να αναζητά τις πληροφορίες που χρειάζεται, ξεχωριστά στις διάφορες βάσεις δεδομένων. Αυτά παρέχονται εύκολα και γρήγορα πλέον.

2.3. Ψηφιακοί Γλωσσικοί Πόροι & Ελληνική Γλώσσα

Οι ψηφιακοί πόροι όπως έχει λεχθεί είναι ιδιαίτερα πολύτιμοι για την έρευνα. Τη σημερινή εποχή με το διαδίκτυο να κυριαρχεί, υπάρχουν πολλές πλατφόρμες (ιστοσελίδες) που διαθέτουν τέτοιους πόρους. Οι πόροι αυτοί, που συσσωρεύουν γνώση, αφορούν πολλά γνωστικά αντικείμενα. Ωστόσο στην περίπτωση μας, θα αναφερθούν κυρίως, αυτοί που συσχετίζονται με την αρχαία ελληνική λογοτεχνία και πιο συγκεκριμένα τη φιλοσοφία. Η αρχή των ελληνικών σωμάτων κειμένων στα ελληνικά, τοποθετείται τη δεκαετία του 1980. Καθώς τότε δημιουργήθηκαν οι πρώτοι συμφραστικοί πίνακες για έργα της κρητικής Αναγέννησης από τη Dia Philippides.

Πιο συγκεκριμένα τα πιο βασικά προγράμματα που διαθέτουν ψηφιακούς πόρους και εργαλεία για μελέτη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας είναι τα ακόλουθα:

1. **To Thesaurus Language Graecae.** Ο θησαυρός της ελληνικής γλώσσας είναι ένα ειδικό ερευνητικό πρόγραμμα που ιδρύθηκε το 1971 από έναν απόφοιτο του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας. Θεωρείται μια από τις πρώτες προσπάθειες συνδυασμού του κόσμου των κλασικών σπουδών με τις νέες τεχνολογίες. Το TLG έχει ψηφιοποιήσει ένα σημαντικό αριθμό αρχαίων ελληνικών έργων που εκτείνονται από τον Όμηρο μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453). Κάποιες δυνατότητες του, απαιτούν συνδρομή, αλλά υπάρχει και μία συνοπτική έκδοση που είναι ανοιχτή στο ευρύ κοινό. Παρέχει διαφορετικούς τρόπους αναζήτησης στην πλατφόρμα, ώστε να έχει τη δυνατότητα ο χρήστης να επιλέξει αυτή που επιθυμεί περισσότερο. Ωστόσο είναι ίσως πιο σύνθετη στη χρήση της σε σχέση με άλλες

πλατφόρμες με ψηφιακούς πόρους. Υπάρχουν βέβαια συνοπτικοί οδηγοί και εκπαιδευτικά βίντεο για τη σωστή αξιοποίησή της.

2. **Europeana.** Πρόκειται για μια ψηφιακή βιβλιοθήκη, που συνδράμει στην ψηφιοποίηση του τομέα της πολιτισμικής κληρονομιάς. Διαθέτει χειρόγραφα, χάρτες, φωτογραφίες και άλλα, από πολλές και διαφορετικές μεταξύ τους θεματικές κατηγορίες. Όπως είναι η μουσική, η τέχνη, η αρχαιολογία και η ιστορία. Ακόμα έχει προγράμματα και εργαλεία που βοηθούν στην εκπαίδευση, όπως κατάλληλες πλατφόρμες. Ενώ διαθέτει και αρκετές θεματικές εκθέσεις. Όλα είναι χωρισμένα σε κατηγορίες διευκολύνοντας έτσι την όλη διαδικασία μελέτης και δίνοντας τη δυνατότητα στο χρήστη, εύκολα να επιλέξει τον τομέα που θέλει να μελετήσει. *«Μέχρι στιγμής η Europeana έχει καταφέρει να μαζέψει 6 εκατομμύρια ψηφιακά τεκμήρια μεταξύ των οποίων βιβλία, εφημερίδες, επιστολές, χάρτες, φωτογραφίες, εικόνες μουσειακών αντικειμένων κ.α.»*¹⁵

3. **Εθνική Υποδομή Γλωσσικών Πόρων & Τεχνολογιών.** [Τι είναι το CLARIN:EL | CLARIN-EL](#); Το Clarin:el είναι η εθνική υποδομή Γλωσσικών πόρων και τεχνολογιών στην Ελλάδα. Βασικός στόχος του είναι η συλλογή, η τεκμηρίωση, η συντήρηση και ο διαμοιρασμός της γνώσης, των ψηφιακών γλωσσικών πόρων, νέων εργαλείων γλωσσικής τεχνολογίας αλλά και υπηρεσιών γλωσσικής επεξεργασίας. Βοηθάει στο έργο τους ερευνητές, φοιτητές, ακαδημαϊκούς αλλά και το απλό κοινό. Δηλαδή όλους όσους δραστηριοποιούνται πάνω σε τομείς των ανθρωπιστικών σπουδών, πολιτισμικής κληρονομιάς, γλωσσικών σπουδών, πληροφορικής και πολλών άλλων επιστημών. Πρέπει να τονιστεί πως η υποδομή CLARIN:EL συμμετέχει στον Εθνικό Οδικό Χάρτη Ερευνητικών Υποδομών και είναι το ελληνικό σκέλος της Ευρωπαϊκής Υποδομής CLARIN ERIC. Η πρόσβαση σε αυτή είναι ελεύθερη. Το CLARIN:EL παρέχει πρόσβαση σε μεγάλο αριθμό γλωσσικών δεδομένων (κειμένων, λεξικών, μελέτες, άρθρα, βιβλία, αρχαία κείμενα, κ.α.), ακόμα και μέσω (Βίντεο, ήχο) αλλά και εργαλείων επεξεργασίας, μελέτης και ανάλυσης αυτών. Τέτοια εργαλεία είναι για παράδειγμα, λημματοποιητές, εργαλεία για την τμηματοποίηση κειμένων και για την επισημείωση μερών του λόγου, συντακτικοί αναλυτές, εργαλεία αυτόματης εξαγωγής ορολογίας και άλλα παρόμοια για τη μελέτη και επεξεργασία των κειμένων και εγγράφων. Η υπηρεσία δίνει τη δυνατότητα ακόμα στον χρήστη να αποθηκεύσει και να διαμοιράσει μια πληθώρα από διαφορετικούς γλωσσικούς πόρους. Το CLARIN:EL μαζί με το Δίκτυο

¹⁵ Ανδρέου 2010

Υποδομών για την Έρευνα στις Ανθρωπιστικές Επιστήμες ΔΥΑΣ αποτελούν τις δύο συνιστώσες του «Απολλωνίς». Η ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ είναι η εθνική υποδομή που υποστηρίζει και προωθεί τις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες και τέχνες, αλλά και τη γλωσσική τεχνολογία και καινοτομία στην Ελλάδα. [Η ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ | ΑΠΟΛΛΩΝΙΣ \(apollonis-infrastructure.gr\)](http://apollonis-infrastructure.gr). Τέλος η υπηρεσία αυτή έχει χρήσιμους οδηγούς και βίντεο για τη σωστή χρήση και αξιοποίησή της. Όστε να γίνει πιο φιλική στον ακόμα και μη εξοικειωμένο χρήστη. Εν κατακλείδι σίγουρα το Clarin:el, είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στον ερευνητικό τομέα, καθώς καθιστά δυνατή την αποτελεσματικότητα σε διάφορες ερευνητικές δράσεις, χωρίς τη σπατάλη ιδιαίτερου χρόνου και κόπου, λόγω της παροχής μιας πληθώρας δυνατοτήτων, όπως προαναφέραμε.

4. [Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα \(greek-language.gr\)](http://greek-language.gr). Η πύλη για την Ελληνική γλώσσα αποτελεί ίσως την πιο γνωστή πλατφόρμα, από αυτές που αναφέρονται με ψηφιακούς πόρους. Είναι ένα διαδικτυακό περιβάλλον που σχεδιάστηκε για λογαριασμό του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ). Πρόκειται για εγχείρημα του κέντρου Ελληνικής γλώσσας που στοχεύει και στη διάδοσή της και υποστηρίζεται, μάλιστα από την ίδια την Ε.Ε. Αυτή παρέχει τη δυνατότητα σε φοιτητές, διδάσκοντες, μαθητές, ερευνητές, αλλά και στον οποιοδήποτε αναγνώστη που ενδιαφέρεται για την ελληνική γλώσσα να έχει πρόσβαση σε έναν μεγάλο αριθμό γλωσσικών πόρων. Αυτά αφορούν την αρχαία ελληνική, μεσαιωνική, νέα ελληνική, αλλά και τη συγχρονική ελληνική γλώσσα. Παρέχει διάφορα σώματα κειμένων, εγκυκλοπαίδειες, μελέτες, βιβλιογραφίες λεξικά, εργαλεία, γραμματικές και άλλο υποστηρικτικό υλικό για τη μελέτη της. Συνεπώς διαθέτει ένα μεγάλο αριθμό από αποσπάσματα όχι μόνο αρχαίων κειμένων αλλά και από μεταγενέστερες περιόδους. Όπως για παράδειγμα κείμενα και έργα από τη Μεσαιωνική αλλά και ακόμα και τη Νέα Ελληνική γλώσσα. Επίσης διαθέτει μεταφράσεις και αποδόσεις στη Νέα Ελληνική, των αρχαίων κειμένων. Δίνει μάλιστα και πολύ πλούσιο ιστορικό υλικό και βιογραφικές πληροφορίες για όλους τους δημιουργούς και για όλες αυτές τις περιόδους που πραγματεύεται. Τέλος σε αυτή την πλατφόρμα συναντιούνται χρήσιμες βιβλιογραφικές αναφορές, πηγές, οδηγοί και ιστοσελίδες για όλους τους ενδιαφερόμενους μελετητές και για το εκάστοτε σχετικό θέμα που τους απασχολεί. Στόχος της είναι η διάδοση, η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και η μελέτη της, στο σύνολό της, παρέχοντας μάλιστα εύκολη πρόσβαση. Καθιστώντας συνεπώς θα μπορούσαμε να πούμε τη μελέτη εύκολή, γρήγορη, ευχάριστη αλλά συνάμα και εποικοδομητική. Για αυτό και χρησιμοποιείται από μεγάλο αριθμό ανθρώπων (μαθητών, φοιτητών, μελετητών αλλά και απλού κοινού).

5. **Perseus Digital library.** Είναι μια από τις πιο γνωστές ξενόγλωσσες πλατφόρμες που έχουν σε ηλεκτρονική μορφή έργα αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Πέρα από αυτό φυσικά περιλαμβάνει και κείμενα Λατίνων συγγραφέων, γερμανικά, αραβικά και από διάφορες άλλες λογοτεχνίες ανά τον κόσμο. Τα κείμενα είναι χωρισμένα σε κατηγορίες για να διευκολύνεται ο ερευνητής. «Είναι ένα διαρκώς εξελισσόμενο ερευνητικό πρόγραμμα στον τομέα των ψηφιακών ανθρωπιστικών σπουδών».¹⁶ Παρέχει ελεύθερη πρόσβαση στους μελετητές, διαθέτει πληθώρα από εργαλεία, λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, καταλόγους μουσείων και άλλα πολλά παρόμοια. Δίνει πολλές μεθόδους αναζήτησης, όπως με λέξεις κλειδιά, με χρονολογίες και με συγγραφείς.

Χάρη σε αυτό διευκολύνει πραγματικά το έργο των επίδοξων μελετητών και ερευνητών. Υπάρχουν ακόμα επεκτάσιμες μέθοδοι για αναγνώριση, για μεταγραφή και αυτόματη επισημείωση στα κείμενα αρχαίων Ελλήνων και Λατίνων συγγραφέων. Γι' αυτό παρέχονται και τα αρχεία της σε διάφορες μορφές ώστε να είναι πιο εύκολα επεξεργάσιμα. Βασικός στόχος του προγράμματος είναι να δημιουργηθεί ένα ολοκληρωμένο μητρώο, ελεύθερης πρόσβασης προσαρμοσμένο σε διάφορα γλωσσικά και πολιτιστικά υπόβαθρα.

6. [Μικρός Απόπλους \(mikrosapoplous.gr\)](http://mikrosapoplous.gr). Πρόκειται για μια ιστοσελίδα που βασικός στόχος της είναι να δημιουργηθεί ένα δίκτυο σελίδων με πλήρη ελληνικά κείμενα προσιτά σε οποιοδήποτε, άνευ ορίων και άνευ όρων. Τα οποία και παρέχονται για ελεύθερο download. Τα αρχαία κείμενα διατίθενται σε διάφορους τύπους αρχείων που μπορούν να κατεβούν στις ηλεκτρονικές συσκευές. Παρέχονται ακόμα και οι μεταφράσεις πολλών αρχαίων έργων. Εκτός από αρχαία κείμενα που μας ενδιαφέρουν στη προκειμένη περίπτωση, η ιστοσελίδα παρέχει ποιήματα και σύντομα διηγήματα από μερικούς δημιουργούς, πιο σύγχρονους. Ακόμα διαθέτει πολλά άρθρα και μελέτες για διάφορα ιστορικά και λογοτεχνικά θέματα. Επιπροσθέτως έχει συνδέσμους για άλλες πολύτιμες για μελέτη και έρευνα ιστοσελίδες.

7. **Φωτόδεντρο. Διαδραστικά σχολικά βιβλία.** Πρόκειται για ένα επίσημο ψηφιακό χώρο του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Είναι μια σύγχρονη ψηφιακή πλατφόρμα που ψηφιοποιεί τα σχολικά βιβλία. Συνεπώς και κάποια αρχαία ελληνικά κείμενα ή αποσπάσματα Ελλήνων φιλοσόφων, σοφιστών, ιστορικών και ρητόρων. Τα ψηφιοποιημένα βιβλία είναι χωρισμένα σε κατηγορίες, γεγονός που καθιστά πιο εύκολη την αναζήτησή τους. Είναι ανοιχτό σε μαθητές, φοιτητές, καθηγητές και γενικά στον οποιοδήποτε ενδιαφερόμενο.

¹⁶ Φραντζή

Παρέχει ακόμα όπως είπαμε ένα πλήθος από εκπαιδευτικούς πόρους για όλα τα σχολικά μαθήματα αλλά και γενικότερα μεγάλο αριθμό από άρθρα, μελέτες, βιβλία, χρήσιμες ιστοσελίδες και άλλα παρεμφερή. Ακόμα περιλαμβάνει πολλά εκπαιδευτικά βίντεο και εικόνες. Σε κάθε περίπτωση πρόκειται για ένα ιδιαίτερα χρήσιμο ψηφιακό περιβάλλον, ιδιαίτερα προσιτό και φιλικό στη χρήση του.

8. [Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας - Αρχική \(ilsp.gr\)](http://ilsp.gr). Ο Εθνικός Θησαυρός της Ελληνικής Γλώσσας (ΕΘΕΓ) είναι ένα περιβάλλον που αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Επεξεργασίας του Λόγου (ΙΕΛ) / Ε.Κ. "Αθηνά", το οποίο μάλιστα προσφέρει στον εκάστοτε ερευνητή το γλωσσικό υλικό (Σώματα Κειμένων) και υπολογιστικά εργαλεία για την επεξεργασία του. Ο ΕΘΕΓ προσφέρει σώματα κειμένων με σχεδόν 97.000.000 λέξεις. Ο χρήστης του, έχει τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει όλο το υλικό ή να επιλέξει κείμενα με βάση φίλτρα που παρέχονται. Επίσης μπορεί να κάνει αναζήτηση στο γλωσσικό υλικό με βάση λέξεις κλειδιά και λήμματα, ώστε να διευκολυνθεί στην αναζήτησή του. Όπως στην περίπτωση της παρούσας εργασίας, τη λέξη φιλοσοφία, βγάζοντας πολλά αποτελέσματα. Επιπλέον μέσω των διάφορων εργαλείων που παρέχονται, μπορεί να κάνει κάποιος ανάλυση μιας λέξης και να ελέγξει τη συχνότητά της. Αλλά και πολλές άλλες δυνατότητες, πιο δευτερεύουσες ίσως. Όμως για τη χρήση όλων των δυνατοτήτων της σελίδας απαιτείται εγγραφή και στη συνέχεια σύνδεση. Δημιουργία λογαριασμού συνεπώς. Βέβαια είναι φυσικά ανοιχτή και «ως επισκέπτης» στο κοινό, απλά με πιο περιορισμένες δυνατότητες. Όπως είναι στην αναζήτηση σωμάτων κειμένων.

9. [Κεντρική σελίδα - Ανοικτή Βιβλιοθήκη \(openbook.gr\)](http://openbook.gr). Η Ανοικτή Βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε το 2010. Πρόκειται για ένα αποθετήριο με χιλιάδες ελληνικά ψηφιακά και ηχητικά βιβλία που διανέμονται ελεύθερα και νόμιμα στο διαδίκτυο. Σε αυτή περιλαμβάνονται έργα Κλασικής Λογοτεχνίας και Αρχαίας Γραμματείας που είναι ελεύθερα από πνευματικά δικαιώματα. Αλλά και σύγχρονα έργα που επέλεξαν να τα διαθέσουν ελεύθερα οι συγγραφείς τους ή κάποιοι εκδοτικοί οίκοι, με πολλές και διαφορετικές θεματικές, όπως για παράδειγμα το θέατρο, σινεμά. Τέλος περιλαμβάνει ακόμα σχολικά βοηθήματα και ακαδημαϊκά συγγράμματα, χρήσιμα για μαθητές και φοιτητές. Είναι οργανωμένη ιστοσελίδα και τα βιβλία της ταξινομούνται σε διάφορες θεματικές κατηγορίες, ενώ παρέχει και έργα με ακουστικό υλικό για άτομα με προβλήματα όρασης.

10. Μερικά ακόμα γνωστά και χρήσιμα ψηφιακά αποθετήρια είναι **το αποθετήριο εκπαιδευτικού περιεχομένου για την Ακρόπολη**. Ιδιαίτερα χρήσιμο και αγαπητό για τους λάτρεις και μελετητές των αρχαίων μνημείων με πολλές ψηφιακές αναπαραστάσεις και πολύτιμα αρχαιολογικά και ιστορικά στοιχεία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το «**Παρατηρητήριο**», δηλαδή το αρχείο της προσφυγικής και μεταναστευτικής κρίσης στο Αιγαίο. Βασικός του στόχος είναι η συλλογή, ταξινόμηση, ψηφιοποίηση και δημόσια διάθεση ιστορικών τεκμηρίων που συνδέονται με τη μεταναστευτική κρίση στο Αιγαίο. Πολύτιμο σε όσους ενδιαφέρονται για τη μελέτη της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου και γεωγραφικής περιοχής. Γνωστά και χρήσιμα είναι ακόμα το I.A.P.E. για τον δήμο Καλαμαριάς αλλά και το αποθετήριο της Υπηρεσίας Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης (ΥΣΜΑ), που παρέχει πλούσια στοιχεία από τις δράσεις του, σε σχέση με διάφορα αρχαιολογικά μνημεία της Ελλάδος.

2.4. Εργαλεία Επεξεργασίας Ψηφιακών Πόρων

Οι πλατφόρμες που έχουν ψηφιακούς πόρους για την αρχαία ελληνική, τη λατινική, την αραβική και όχι μόνο γραμματεία, παρέχουν συνήθως διάφορα χρήσιμα εργαλεία για τη μελέτη, ανάλυση και επεξεργασία των κειμένων. Τα πιο σημαντικά εργαλεία κειμενικής ανάλυσης, καθώς και τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από αυτά, στην έρευνα είναι τα κάτωθι:

Voyant tools: Το Voyant tools αποτελεί ένα εργαλείο ανάγνωσης και ανάλυσης κειμένων. Δημιουργήθηκε για να ωφελήσει τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Σκοπός του επιστημονικού project είναι να διευκολύνει την ανάγνωση, μελέτη και ερμηνεία κειμένων για τους φοιτητές ανθρωπιστικών επιστημών αλλά και το ευρύτερο κοινό. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για την επεξεργασία κειμένων. Το πρόγραμμα αυτό δέχεται διάφορους τύπους αρχείων, όπως HTML, XML, PDF, RTF, and MS Word. Ακόμα δέχεται και ελληνικά κείμενα, καθώς και αρχεία κειμένων που προέκυψαν με OCR. Το εργαλείο αυτό ελέγχει τη συχνότητα των λέξεων που υπάρχουν στο κείμενο και σε ποια σημεία συναντώνται και τα εμφανίζει με γραφήματα, «συννεφάκια». Διαθέτει μάλιστα περιγραφικούς πίνακες που βοηθούν στην αναζήτηση όρων, λέξεων που εντοπίζονται στο εκάστοτε κείμενο. Υπάρχει ακόμα ένα άλλο εργαλείο

που εντοπίζει αν υπάρχουν κοινές φράσεις, σε ποια σημεία, αλλά και πόσο συχνά εμφανίζονται αυτές. Καθώς και άλλα εργαλεία ανάλυσης κειμένου¹⁷. Το Voyant tools, παρέχει αναλυτικές οδηγίες χρήσης του για την αποτελεσματική αξιοποίηση όλων των δυνατοτήτων του¹⁸. Πρόκειται για ένα ευχάριστο εργαλείο ανάλυσης κειμένου και σχετικά εύκολο στη χρήση του από τους μελετητές. Οι δυνατότητές του είναι αρκετές και συνδυαστικές, ενώ η αποτελεσματικότητά του, κατά τη χρήση του, ικανοποιητική. Άλλωστε πραγματοποιήθηκαν και μερικές δοκιμές του ανωτέρω εργαλείου.

OCR tools: Τα OCR (αγγλικά: Optical Character Recognition) ή αλλιώς Αυτόματη Αναγνώριση Χαρακτήρων Κειμένου, είναι εργαλεία που όπως φανερώνει και το όνομά τους, αναγνωρίζουν τους χαρακτήρες (γράμματα, σύμβολα) από ένα κείμενο. Πιο συγκεκριμένα είναι μια νέα τεχνολογία που αναγνωρίζει τυπωμένο, γραπτό ή δακτυλογραφημένο κείμενο από σαρωμένα έγγραφα, pdf ή εικόνες. Η τεχνολογία αυτή καταφέρνει να αναγνωρίσει γράμματα, σύμβολα και ψηφία στα σαρωμένα έγγραφα και στη συνέχεια τα μετατρέπει και τα παρουσιάζει σε μορφή κειμένου. Έτσι αν για παράδειγμα υπάρχει ένα κείμενο σε φωτογραφία και περαστεί σε υπολογιστή, το αρχείο που θα εμφανιστεί θα είναι σε μορφή JPG/TIFF ή PDF, μη επεξεργάσιμο δηλαδή. Όμως με κατάλληλα εργαλεία OCR, μπορεί να τα μετατραπεί σε κατάλληλα αρχεία με μορφή κειμένου, τα οποία μπορεί κάποιος να τα επεξεργαστεί πιο εύκολα (TXT ή WORD). Τα OCR προγράμματα βασίζονται στη μηχανική μάθηση, την τεχνητή νοημοσύνη που δίνει τη δυνατότητα να «μαθαίνουν» από τα «λάθη» τους και να βελτιώνουν τη διαδικασία του προγραμματισμού. Όμως όπως όλα τα προγράμματα είναι φυσιολογικό να υπάρξουν και σφάλματα στην όλη διαδικασία, τα οποία απαιτούν χειροκίνητη διόρθωση. Με την εξέλιξη όμως της τεχνολογίας αυτά μειώνονται. Υπάρχουν αρκετά όμως OCR softwares, κάποια λειτουργούν λιγότερο και άλλα περισσότερο αποτελεσματικά. Σε κάθε περίπτωση, τα πιο γνωστά είναι:

1. [Adobe Acrobat Pro DC](#) : Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που παρέχει τη δυνατότητα στον εκάστοτε χρήστη του, να αλλάζει τις μορφές των αρχείων εύκολα και γρήγορα. Με αποτελεσματικό τρόπο μάλιστα και χωρίς πολλά σφάλματα. Οι βασικές λειτουργίες του είναι δωρεάν για περεταίρω δυνατότητες όμως απαιτείται μια μικρή συνδρομή.

¹⁷ Brown & Tor 2021

¹⁸ Brown & Tor 2021

2. **[Nanonets](#)**: Όχι τόσο χρήσιμο για τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Μειονέκτημά του είναι ότι απαιτεί τη δημιουργία λογαριασμού για τη χρήση του. Ενώ για παραπάνω δυνατότητες απαιτεί και συνδρομή.

3. **[ReadIRIS](#)**: Είναι ένα πρόγραμμα που επιτρέπει και αυτό πολλές και διαφορετικές μετατροπές αρχείων από μια μορφή σε άλλες. Για τη χρήση όλων των δυνατοτήτων του απαιτείται η αγορά του. Ωστόσο υπάρχει και ένα ελεύθερο free trial, που παρέχεται στο κοινό ως δοκιμαστική έκδοση. Σε κάθε περίπτωση απαιτείται η εγκατάσταση του σε pc ή για apple.

4. **[ABBYY FineReader PDF](#)**: Αναγνωρίζει και μετατρέπει αρχεία pdf, σημαντικό μειονέκτημα του, είναι ότι δεν είναι δωρεάν και απαιτεί αγορά. Ωστόσο παρέχει και αυτό ένα δωρεάν free trial για περιορισμένο όμως χρόνο στο ευρύ κοινό, ως μια δοκιμαστική έκδοση. Στη συνέχεια ισχύει κάποια ετήσια συνδρομή, της τάξεως 70-165 δολαρίων το χρόνο. Κάθε διαφορετική συνδρομή από αυτές που διατίθενται, παρέχει και διαφορετικές δυνατότητες στον χρήστη του.

5. **[Ancient Greek OCR](#)**: Είναι ένα δωρεάν πρόγραμμα που σίγουρα αυτό το γεγονός από μόνο του, είναι ένα «bonus». Βασικός σκοπός του είναι να αναγνωρίζει και να μετατρέπει σε επεξεργάσιμες μορφές αρχαία ελληνικά κείμενα. Αναγνωρίζει τόσο pdf όσο και jpg αρχεία. Απαιτείται η εγκατάστασή του και στη συνέχεια η εγκατάσταση ενός λογισμικού για αναγνώριση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Βέβαια πρέπει να αναφερθεί πως προκύπτουν αρκετά σφάλματα στην απόδοση των κειμένων, τα οποία και απαιτούν κάποια χειροκίνητη διόρθωση.

6. **[Antigraphus-Online OCR for Ancient Greek and Latin \(dctthree.github.io\)](#)**: Πρόκειται για ένα πρόγραμμα όπου μπορεί να αναγνωρίζει και να μετατρέπει αρχαία ελληνικά και λατινικά κείμενα από μορφή εικόνων ή pdf σε επεξεργάσιμες μορφές. Με ένα απλό upload ουσιαστικά μιας εικόνας για παράδειγμα, το πρόγραμμα τρέχει μια επεξεργασία και το αποδίδει σε απλή μορφή κειμένου. Ιδιαίτερα θετικό είναι πως δεν απαιτεί κάποια εγκατάσταση. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατευθείαν διαδικτυακά. Είναι εν μέρη αποτελεσματικό, παρά του ότι παρουσιάζονται ορισμένα σφάλματα, τα οποία εντοπίζονται στην απόδοση των κειμένων. Τα σφάλματα ωστόσο είναι σίγουρα αρκετά λιγότερα από το προηγούμενο που αναφέραμε, παρόλα αυτά απαιτείται πάλι διόρθωση.

7. Το **[OCR Software, Data Extraction Tool - Amazon Textract - AWS](#)**: Το Textract, της amazon είναι μια υπηρεσία μηχανικής μάθησης που μετατρέπει έντυπα έγγραφα σε

επεξεργάσιμα κείμενα με τη βοήθεια της τεχνίτης νοημοσύνης. Πιο συγκεκριμένα μετατρέπει pdf και εικόνες σε DOCX, ODT και TXT. Ένα βασικό μειονέκτημα είναι ότι δεν αναγνωρίζει εικόνες αλλά μόνο pdf. Επιπλέον δεν έχει κάποιες, πιο προηγμένες και εξειδικευμένες λειτουργίες, όπως ορθογραφικό έλεγχο. Υπάρχει μια δοκιμαστική περίοδος για ένα μήνα και 1.000 σελίδες για αναγνώριση. Έπειτα κοστολογείται 0,01 δολάρια η σελίδα, μέχρι το όριο του ενός εκατομμυρίου, ενώ μετά ισχύει έκπτωση για 0,008.

Τα τελευταία είναι ιδιαίτερα χρήσιμα για τα αρχαία ελληνικά αλλά και λατινικά κείμενα. Καθώς «αντιλαμβάνονται» το πολυτονικό σύστημα που χρησιμοποιείται στην αρχαία ελληνική γλώσσα. Φυσικά με μια αναζήτηση στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να συναντήσει πολλά διαφορετικά προγράμματα που μετατρέπουν pdf και jpg αρχεία σε doc, ωστόσο αυτά είναι τα πιο βασικά. Μερικά μάλιστα εξ αυτών δοκιμάστηκαν και στην πράξη κατά την κατασκευή του πόρου.

Εργαλεία επισημείωσης μερών του λόγου. Πρόκειται για εργαλεία που επισημαίνουν διάφορα μέρη του λόγου (λέξεις), βάζοντας ετικέτες. Υπάρχουν διάφορα τέτοια εργαλεία ανάλογα με τις ανάγκες του καθενός. Για παράδειγμα ένα τέτοιο εργαλείο είναι το «[Hypothesis](#)». Το [Hypothesis](#) είναι ένα εργαλείο επισημείωσης ανοιχτού κώδικα, το οποίο επιτρέπει την επισημείωση σελίδων από τον παγκόσμιο ιστό. Ένα ακόμη είναι το «[WebAnno](#)». Αυτό είναι ένα διαδικτυακό περιβάλλον το οποίο δημιουργήθηκε αποκλειστικά για την επισημείωση κειμένων, παρέχοντας τη δυνατότητα στο χρήστη να δημιουργήσει δικά του project, να αλλάξει τα αρχεία με τρόπο που επιθυμεί και να τα επισημειώσει. Επιπλέον μπορεί να εξαγάγει σε μορφή συμπιεσμένου αρχείου το τελικό επισημειωμένο κείμενο ή ένα σώμα κειμένων. Το Clarinel παρέχει στον χρήστη και άλλα ακόμα εργαλεία επισημείωσης. Άλλη μια χρήσιμη πλατφόρμα είναι το Tokenizer, ικανή να μετρά και να αναγνωρίζει λέξεις και χαρακτήρες.

Εργαλεία χωρισμού προτάσεων και συντακτικής ανάλυσης. Πρόκειται για μια διαδικασία που χωρίζει τις προτάσεις ενός κειμένου, καθιστώντας πιο εύκολα τη μελέτη τους. Το Clarinel διαθέτει αρκετά τέτοια εργαλεία. Ένα ακόμα σημαντικό εργαλείο συντακτικής και γραμματικής ανάλυσης είναι το Alpheios ([Alpheios](#)). Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που παρέχει γραμματικές, συντακτικές, λεξιλογικές πληροφορίες και στοιχεία, επιπλέον κάνει και μετάφραση της κάθε λέξης. Είναι ένα ψηφιακό εργαλείο που λειτουργεί με το Google Chrome, και το Mozilla Firefox και εμφανίζεται στη γραμμή εργαλείων των αντίστοιχων προγραμμάτων μετά την εγκατάστασή του. Στη συνέχεια ενεργοποιώντας το εργαλείο και

ανοίγοντας μια σελίδα στο παγκόσμιο ιστό, απλά κάνοντας «Κλίκ» πάνω σε μια λέξη ή απλά πληκτρολογώντας μια λέξη, παρέχει πολύτιμα στοιχεία για αυτή. Αναγνωρίζει αρχαία ελληνικά, λατινικά, αραβικά και περσικά κείμενα. Είναι δωρεάν, εύκολό στη χρήση του, με αναλυτικά tutorial και παρέχεται ελεύθερα στο κοινό.

Ηλεκτρονικά λεξικά (digital vocabulary). Τα ηλεκτρονικά λεξικά είναι αρκετά χρήσιμα στις μέρες μας, δεδομένου πως πολλοί άνθρωποι δεν έχουν τη δυνατότητα να έχουν πρόσβαση, ανά πάσα στιγμή, σε έντυπα λεξικά. Έτσι η ύπαρξη ηλεκτρονικών διευκολύνει πραγματικά την καθημερινότητα τους. Μάλιστα έχουν δημιουργηθεί ηλεκτρονικά λεξικά και για την αρχαία ελληνική γλώσσα. Άξιο αναφοράς είναι το [Ancient Greek Dictionary Online Translation LEXILOGOS](#). Πρόκειται για ένα online λεξικό που περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο αριθμό από γλώσσες από όλο το κόσμο μάλιστα. Αξιοσημείωτο είναι πως περιλαμβάνει και αρχαίες γλώσσες, όπως για παράδειγμα αρχαία ελληνικά, αιγυπτιακά, αραβικά και λατινικά. Επίσης περιλαμβάνει μεταφραστικά εργαλεία, χάρτες, οδηγούς και πηγές σχετικές με τις διάφορες χώρες που μελετά. Τέλος παραπέμπει σε άλλα χρήσιμα λεξικά έντυπα και ηλεκτρονικά για περαιτέρω πληροφορίες. Επιπλέον, ιδιαίτερα γνωστό είναι και το Lexigramm, χρήσιμο για τη μελέτη της αρχαίας ελληνικής. Το μόνο ίσως αρνητικό του, είναι πως σχεδόν για όλες τις δυνατότητες που παρέχει, απαιτείται συνδρομή. Παρόλα αυτά παρέχει μια δοκιμαστική χρήση για περιορισμένο αριθμό λέξεων. Φυσικά υπάρχουν και αρκετά λεξικά έντυπα που τα τελευταία χρόνια έχουν ψηφιοποιηθεί και νέα που συνεχίζουν να ψηφιοποιούνται. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το αγγλικό The Brill Dictionary ([The Brill Dictionary of Ancient Greek Online](#)), για την αρχαία ελληνική. Παράλληλα και η πύλη ελληνικής γλώσσας διαθέτει και χρησιμοποιεί ηλεκτρονικό αντίτυπο, για το λεξικό LIDDELL & SCOTT της αρχαίας ελληνικής.

VR (Virtual Reality). Τα τελευταία χρόνια με την αλματώδη πρόοδο της τεχνολογίας και την ευρεία διάδοση της πληροφορικής, οι VR υπηρεσίες και εργαλεία γνώρισαν μεγάλη αύξηση. Virtual Reality, είναι αυτό που φανερώνει το όνομα του, ένα πρόγραμμα που «τρέχει», αναπαριστά ένα ψηφιακό κόσμο. Τα VR, προγράμματα έχουν μια μακρά ιστορία από το μακρινό 1833. Ξεκινάει από τότε που ο Τσάρλς Γουίτστον επινόησε μια στερεοσκοπική οθόνη για τη θέαση εικόνων με βάθος. Τη δεκαετία του 1920, ο Edwin Link κατασκεύασε τον πρώτο προσομοιωτή εικονικής πτήσης για πιλότους. Στη συνέχεια ακολούθησαν τα πρώτα Headset (head mounted display), οθόνες τοποθετημένες στα μάτια και το κεφάλι των χρηστών. Τα τελευταία χρόνια το Virtual Reality, έχει γνωρίσει αλματώδη

εξέλιξη και μια μεγάλη διάδοση σε όλο τον κόσμο. Σίγουρα σε αυτό σημαντικό ρόλο είχε το Gaming, με πολλές εφαρμογές και παιχνίδια να αξιοποιούν πλέον αυτή τεχνολογία. Όμως το Virtual Reality χρησιμοποιείται και πέρα από «games», για ταινίες, σειρές, τέχνες, αλλά και στον τομέα της εκπαίδευσης. Για παράδειγμα υπάρχει η «εικονική αρχαιολογία». Ο όρος αναφέρεται στην απεικόνιση μνημείων και ιστορικών τοποθεσιών με τη βοήθεια ηλεκτρονικών υπολογιστών και πληροφορικής¹⁹. Μερικά από τα πιο γνωστά προγράμματα στην Ελλάδα που συνδυάζουν εικονική πραγματικότητα και αρχαιολογία είναι: το Olympia Back in time, το Cave του ιδρύματος μείζονος Ελληνισμού αλλά και η νέα εφαρμογή της COSMOTE Chronos. Που πραγματοποιούν εικονικές παρουσιάσεις αρχαίων μνημείων. Πλεονέκτημα όλων αυτών των VR, τεχνολογιών είναι πως απεικονίζουν τα αρχαία μνημεία όπως ήταν στην αρχαία εποχή, παρέχοντας έτσι στο κοινό μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της αρχαιότητας, μια ανεπανάληπτη «ζωντανή» εμπειρία του παρελθόντος. Δημιουργώντας έτσι στους θεατές, κατά κάποιον τρόπο την εντύπωση πως βρίσκονται και οι ίδιοι στο τότε, και συμμετέχουν στην καθημερινότητα του αρχαίου κόσμου. Σίγουρα στο απλό κοινό ασκεί ιδιαίτερη γοητεία και είναι αξιοπρόσεκτο πως για τον λόγο αυτό, όλο και περισσότερος κόσμος παρακινείται να δοκιμάσει αυτή τη νέα εμπειρία.

2.5. Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

Τη σημερινή εποχή υπάρχουν αρκετοί ψηφιακοί πόροι, ηλεκτρονικά βιβλία, πλατφόρμες που σχετίζονται και αναφέρονται στην αρχαία ελληνική Γραμματεία. Όμως τι ακριβώς εννοούμε με τον όρο αρχαία ελληνική γραμματεία; Έχει ενδιαφέρον λοιπόν, στο σημείο αυτό να γνωστοποιηθεί ποια είναι η αρχαία γραμματεία, ποια τα είδη της και τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής. Συνεπώς είναι χρήσιμο να γίνει μια σύντομη ανάλυση των βασικών πτυχών αυτής και των διαφορετικών μεταξύ τους, θεματικών της.

Συνηθίζεται οι άνθρωποι να εκτιμούν κάθε τι αρχαίο, κάθε τι που προέρχεται από το μακρινό παρελθόν έχει μια άλλη γοητεία, μια άλλη αίγλη. Ειδικά στη χώρας μας που τη σημερινή εποχή αντιμετωπίζουμε πολλά οικονομικά και γεωπολιτικά ζητήματα, το σήμερα συνηθίζεται

¹⁹ Κουρτζέλλης 2008, 87

να υποτιμάται και αναζητούμε την αίγλη μόνο στο παρελθόν. Σίγουρα όταν γίνεται αναφορά στο παρελθόν, ο νους των περισσότερων ανθρώπων συνειδητά ή ασυνειδήτα καταλήγει στους λαμπρούς ναούς, τα εντυπωσιακά αγάλματα, τις μυθικές και μυστήριες κατασκευές, τα σπουδαία ιστορικά γεγονότα και τους πολέμους. Πράγματι υπάρχει ένα τεράστιο ενδιαφέρον γύρω από αυτούς τους τομείς, το ίδιο ισχύει σαφώς για τον κάθε πολιτισμό, όχι μόνο τον Ελληνικό. Όμως συχνά ξεχνάμε πώς ένα από τα πιο, αν όχι το πιο σημαντικό κληροδότημα των προγόνων μας, είναι η γλώσσα. Με τον όρο γλώσσα στην προκειμένη περίπτωση δεν εννοούμε μόνο την ομιλούμενη. Αλλά αξίζει να τονιστεί πως: *«Η ελληνική (όπως και η κινέζικη) είναι η γλώσσα με τις αρχαιότερες καταγραφές. Οι πινακίδες με γραμμική γραφή Β (που κατά γενική αποδοχή από πολλούς μελετητές αφορούν αρχαιότατα ελληνικά) ανάγονται στους 15^ο -12^ο π.Χ. αιώνες και οι πρώτες επιγραφές με ελληνικό αλφάβητο (επιγραφές της Κρήτης και της Θήρας) χρονολογούνται 9^ο αιώνα.»*²⁰ Όπως όμως είναι λογικό με την πάροδο τόσων χρόνων και μετά από πολλά γεγονότα και κοινωνικές επαφές των προγόνων μας με άλλες εθνότητες, αυτή έχει σε κάποιο βαθμό διαφοροποιηθεί. Ωστόσο ο πυρήνας και η ρίζα της από το παρελθόν παραμένει. Με τον όρο «γλώσσα», εδώ θα αναφερθούμε στην αρχαία γραμματεία, πιο συγκεκριμένα στην Ελληνική. Πράγματι, η αρχαία ελληνική γραμματεία έχει προσφέρει πάρα πολλά στους σημερινούς ανθρώπους, όπως στον τομέα της σκέψης και της διανόησης, στην ψυχαγωγία, αλλά και στην ιστορία.

*«Έτσι, με τον όρο Αρχαία Ελληνική Γραμματεία εννοούμε το σύνολο των γραπτών μνημείων της ελληνικής αρχαιότητας που αποτελούν εκδηλώσεις ανώτερης πνευματικής δημιουργίας.»*²¹ Η αρχαία ελληνική λογοτεχνία, όπως αλλιώς λέγεται η γραμματεία, τυπικά αρχίζει *«...με τα ομηρικά έπη, τα οποία, σύμφωνα με την επικρατέστερη σήμερα άποψη, προσέλαβαν την παρούσα μορφή τους κατά τον 8^ο αιώνα π.Χ.»*²² Τα ομηρικά έπη συνεπώς σηματοδοτούν την έναρξη της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, η οποία όπως βλέπουμε ξεκινά με ποίηση και πιο συγκεκριμένα την επική. Τα πιο σπουδαία και γνωστά παραδείγματα δημιουργών είναι ο Όμηρος και ο Ησίοδος. Στη συνέχεια συνεχίζει με την ιαμβική (Αρχίλοχος, Σημωνίδης, Ιπώννακτας). Η σημασία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας ήταν και είναι τεράστια, καθώς δεν προσφέρει μόνο ψυχαγωγία αλλά συμβάλει και στην ανάπτυξη της επιστήμης, στη γνώση της ιστορίας, αλλά και στην κατανόηση του μακρινού παρελθόντος. Η γραμματεία όμως χωρίζεται σε κάποιες συγκεκριμένες κατηγορίες.

²⁰ Σαραντάκος 2010, 37

²¹ Στέφος 2014

²² Montanari 2017, 8

Την αρχαία λογοτεχνία οι μελετητές την κατηγοριοποιούν σε δύο μεγάλες βασικές κατηγορίες, στον ποιητικό και πεζό λόγο.

1. Ποιητικά κείμενα: Η αρχαία ελληνική ποίηση είναι ίσως το πιο γνωστό και διαχρονικά αγαπητό είδος της αρχαίας γραμματείας. Πολλά ποιητικά κείμενα έχουν σωθεί ως τις μέρες μας, τα οποία με τη σειρά τους μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε 3 βασικές υποκατηγορίες.

- **Επική ποίηση:** Η επική ποίηση είναι ίσως το πιο γνωστό και αρχαίο είδος της αρχαίας γραμματείας. *«Στην ευρεία του έννοια ο όρος «αρχαϊκή επική ποίηση» αναφέρεται σε εκτενείς, έμμετρες αφηγήσεις, που εκτελούνται δημόσια από τον αοιδό με ρυθμική απαγγελία μπροστά σε ακροατήριο, και έχουν ως κεντρικό τους περιεχόμενο τα κατορθώματα ηρώων και θεών ενός απόμακρου, σχεδόν μυθικού, παρελθόντος.»*²³ Στην επική ποίηση εντάσσονται δύο από τους σημαντικότερους και πιο γνωστούς εκπροσώπους της αρχαίας γραμματείας, ο Όμηρος και ο Ησίοδος. Φυσικά τα δύο πιο γνωστά έργα είναι η Ιλιάδα και η Οδύσσεια. Ενώ για τον Ησίοδο η «Θεογονία» και το «Έργα και Ημέραι».
- **Λυρική ποίηση:** *«Ο όρος λυρικός ετυμολογικά προσδιορίζει την ποίηση που τραγουδιέται με συνοδεία λύρας.»*²⁴ Λυρική ήταν η ποίηση που προοριζόταν για δημόσια εκτέλεση, πιθανόν από επαγγελματίες αοιδούς. Στόχος της, ήταν να συγκινήσει, να τέρψει, να δημιουργήσει έντονα συναισθήματα, να παραδειγματίσει το πλήθος. Τα θέματά της εμπνέονταν από διάφορες πηγές, πολιτικά, κοινωνικά, στρατιωτικά, μυθολογικά, ενώ κάποια μεταφέρουν και φιλοσοφικά μηνύματα. Μερικοί από τους πιο γνωστούς εκπροσώπους της είναι ο Στησίχορος, ο Αρχίλοχος ο Πάριος, ο Σημωνίδης ο Αμορινός, ο Ιπώναξ ο Εφέσιος, ο Καλλινός ο Εφέσιος, ο Τυρταίος, ο Σόλων ο Αθηναίος, ο Πίνδαρος, ο Βακχυλίδης από την Κέα, η Σαπφώ και αρκετοί άλλοι.
- **Δραματική ποίηση:** Η δραματική ποίηση είναι ένα από τα πιο αγαπητά είδη της αρχαίας δραματουργίας, ειδικά στην αρχαιότητα. *«Ο αρχαιοελληνικός πολιτισμός διακρίνεται για τη δημιουργία και την ανάπτυξη μιας πραγματικής δραματουργίας, η οποία γίνεται αντιληπτή ως ενσυνείδητη παραγωγή γραπτών*

²³ Μπεκιάρη 2021

²⁴ Montanari 2017, 102

έργων (κειμένων) που υπακούουν σε ακριβείς κανόνες λογοτεχνικών ειδών...»²⁵

Τρία είναι τα είδη θεάτρου που άνθησαν στην κλασική Αθήνα, η τραγωδία, το σατυρικό δράμα και η κωμωδία. Τα θέματα έχουν μεγάλη ποικιλία και αφορούν μυθικά και ηρωικά γεγονότα αλλά και πολιτικής φύσεως και πιο καθημερινά. Σπουδαίοι εκπρόσωποι της είναι ο Ευριπίδης, ο Σοφοκλής, ο Αισχύλος και ο Αριστοφάνης.

Πεζά έργα: Το ύφος των κειμένων αυτών είναι πιο επίσημο και αυστηρό. Στόχος τους, είναι να πληροφορήσουν για γεγονότα, να ενημερώσουν, να προβληματίσουν αλλά και να ασχοληθούν με την πολιτική. Τα πεζά έργα με τη σειρά τους κατηγοριοποιούνται σε τρεις κατηγορίες:

-Ιστοριογραφία: Η ιστοριογραφία είναι ακριβώς αυτό που δηλώνει το όνομά της. Η καταγραφή της ιστορίας, η μελέτη και αποτύπωση γεγονότων του παρελθόντος, αλλά και του παρόντος. Η ιστοριογραφία σαν γραμματειακό είδος απομακρύνεται από τη μυθολογία και τους θεούς, χωρίς όμως να την απορρίπτει εντελώς. Σε διάφορα έργα ιστορικών, ο κάθε αναγνώστης του σήμερα θα συναντήσει μυθολογικές αναφορές σε θεούς και όντα. Οι πρώτοι Έλληνες ιστορικοί κατάγονταν από τις Ιωνικές περιοχές της Μικράς Ασίας. Σε αυτήν εντάσσονται οι τοπικές ιστορίες, οι περιηγήσεις, οι περίπλοι, γενεαλογίες και άλλα. Βασικοί εκπρόσωποί της είναι ο Ηρόδοτος και ο Θουκυδίδης.

-Ρητορική: Ο όρος *ρητορική* (ενν. *τέχνη*) (θηλ. γέν. του αρχαιοελληνικού επιθέτου *ρητορικός*, *-ή, -όν < ουσ. ὁ ῥήτωρ*) σημαίνει την «τέχνη» του λόγου, δηλαδή τη μέθοδο και την τεχνική της σύνθεσης λόγων, που έχουν τη δύναμη να πείσουν το κοινό πάνω σε ένα θέμα, μια τοποθέτηση ή μια άποψη. Οι απαρχές της αρχαίας ρητορικής βρίσκονται πιθανόν στις αρχαίες πόλεις της Ιταλίας. Ο Αριστοτέλης πιο συγκεκριμένα θεωρούσε ευρετή της ρητορικής τον Εμπεδοκλή από τον Ακράγαντα. Γνώρισε και αυτή μεγάλη διάδοση στην κλασική Αθήνα. Σημαντικοί εκπρόσωποί της είναι ο Γοργίας, ο Δημοσθένης, ο Αισχύνης.

-Φιλοσοφία: Η φιλοσοφία είναι ίσως το πιο ιδιαίτερο και σίγουρα από τα πιο γνωστά και αγαπητά είδη της αρχαίας γραμματείας. Βασίζεται στην ορθολογική σκέψη, την αναζήτηση βαθύτερων εννοιών του κόσμου και τον προβληματισμό. Χωρίζεται σε πολλές σχολές και περιλαμβάνει πολλούς και διαφορετικούς μεταξύ τους στοχαστές, που ο κάθε ένας από

²⁵ Montanari, 2017, 217

αυτούς προσέθετε και κάτι νέο στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Η φιλοσοφία θα αναλυθεί περαιτέρω στα επόμενα κεφάλαια.

2.6. Αρχαία ελληνικά κείμενα: Πνευματικά δικαιώματα

Η προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων είναι ένα θέμα που απασχολούσε πάντα και ιδιαίτερα τη σημερινή εποχή με την εξέλιξη της ψηφιοποίησης. Αυτά ουσιαστικά εξασφαλίζουν τον μόχθο του δημιουργού, τον χρόνο που δαπάνησε και τον κόπο του για τη δημιουργία ενός έργου. Βασικός σκοπός είναι να εμποδίσουν άλλα άτομα να επωφεληθούν από την εργασία του δημιουργού, χωρίς την άδειά του, κυρίως όσον αφορά την κερδοφορία. *«Αντικείμενο προστασίας είναι τα έργα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, όπως βιβλία, θέατρο, ζωγραφική, γλυπτική, φωτογραφία, αρχιτεκτονικά έργα αλλά και άλλες δημιουργίες, όπως λογισμικό ή βάσεις δεδομένων.»*²⁶ Η διάρκεια ισχύος των πνευματικών δικαιωμάτων είναι για όλη τη ζωή του δημιουργού, αλλά και 70 χρόνια μετά τον θάνατό του. Μετά την πάροδο της συγκεκριμένης περιόδου τα έργα εμπίπτουν στον δημόσιο τομέα και η εκμετάλλευσή του είναι ελεύθερη.

Στην εποχή της τεχνολογίας και της πληροφορικής, όλο και περισσότερο επικρατεί η συνήθεια, διάφορα έργα να ψηφιοποιούνται. Όμως και σε αυτή την περίπτωση προκύπτει το ζήτημα με τα πνευματικά δικαιώματα. Όταν λοιπόν έχει περάσει το συγκεκριμένο από το νόμο χρονικό πλαίσιο που εξασφαλίζει τον δημιουργό, το έργο του μπορεί να ψηφιοποιηθεί. Αλλιώς απαιτείται έγκρισή του, αν τα δικαιώματα του, ανήκουν σε κάποιο φορέα, απαιτείται έγκριση από αυτόν και ανάλογα, αν ανήκουν σε κάποιο τρίτο πρόσωπο. Ωστόσο υπάρχει και η θεμιτή χρήση, όπου η χρήση ενός έργου γίνεται για προσφορά στο ευρύ κοινό, για το γενικό καλό με λίγα λόγια. Δηλαδή για μελέτη και γενικά εκπαιδευτικούς, μη κερδοσκοπικούς σκοπούς. Όταν γίνεται ψηφιοποίηση ενός έργου, ενδέχεται για να αποτραπεί η ανεξέλεγκτη διέρευσή του, να τεθούν κάποιοι περιορισμοί από τον δημιουργό. Να υπάρχουν δηλαδή ορισμένα «ψηφιακά δικαιώματα» (DRM). Στην πραγματικότητα, η λέξη DRM αναφέρεται σε μια τεχνολογία, η οποία απαγορεύει μια ορισμένη χρήση των ψηφιακών μέσων, όπου η

²⁶ Καλλινίκου 2012

χρήση αυτή δεν είναι επιθυμητή από τον κατασκευαστή, τον εκδότη ή τον κάτοχο των πνευματικών δικαιωμάτων. Τα DRM συνεπώς, προστατεύουν και εξασφαλίζουν τον κάτοχο πνευματικών δικαιωμάτων, τον δημιουργό ενός έργου ή τον κατασκευαστή. Ωστόσο μπορεί ο χρήστης να αποκτήσει πρόσβαση σε ένα έργο που προστατεύεται με DRM, μέσω κάποιων μεθόδων. Ένας τρόπος είναι η περιορισμένη πρόσβαση σε αυτό, ή με απαίτηση για ταυτοποίηση (login) του χρήστη που ζητά πρόσβαση στο εκάστοτε κείμενο. Δηλαδή με τη δημιουργία κάποιου ψηφιακού λογαριασμού που θα καθιστά δυνατή την ταυτοποίηση. Ένας άλλος, είναι να παρέχεται πρόσβαση επί πληρωμή ή να επιτρέπεται πρόσβαση μόνο σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, ερευνητικά κέντρα, βιβλιοθήκες, καθώς και στους φοιτητές τους.²⁷ Συνεπώς για εκπαιδευτικούς και ερευνητικούς τομείς. Μια άλλη μέθοδος είναι να παρέχεται περιορισμένη πληροφορία στο χρήστη. Όμως έτσι δημιουργείται ένα ζήτημα. Η πληροφορία (έργο) που παρέχεται ελεύθερα, ενδέχεται να είναι ένα μικρό υποκατάστατο της βασικής πληροφορίας, μια περίληψη για παράδειγμα. Από την αντίπερα όχθη, η επί πληρωμή πληροφορία είναι μεν πιο κοστοβόρα όταν υπάρχει, ωστόσο δίνεται παραπάνω κίνητρο να είναι πιο φροντισμένη η πληροφορία που παρέχεται στο κοινό. Ενώ παράλληλα εξασφαλίζεται και ο δημιουργός με αυτόν τον τρόπο για το κόπο του. Συνήθως για τα πνευματικά δικαιώματα επιλέγεται αυτή η μέθοδος.

«Για τη διάθεση του έργου μέσω του ηλεκτρονικού αναγνωστηρίου της βιβλιοθήκης, ισχύει ο περιορισμός που προβλέπεται στην Οδηγία 2001/29 άρθρο 5 παρ. 3 στοιχείο ιδ: χρήση με παρουσίαση ή διάθεση με σκοπό την έρευνα ή την ιδιωτική μελέτη σε μέλη του κοινού μέσω εξειδικευμένων τερματικών στους χώρους των βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, μουσείων ή αρχείων. Ο περιορισμός αυτός δεν έχει ενσωματωθεί στην ελληνική νομοθεσία.»²⁸

Μεγαλύτερη προσοχή και εξέταση απαιτεί η νομοθεσία για τα αρχαία ελληνικά έργα. Γιατί αυτά δεν μπορούν, να ενταχθούν σε ένα γενικό πλαίσιο αντιμετώπισης από τον νόμο, καθώς πρόκειται για πολιτισμική κληρονομιά, ανήκουν συνεπώς σε όλο τον ελληνικό λαό και έχουν πιο ιδιαίτερο χαρακτήρα. Όπως έχουμε ήδη δει για τα δεδομένα της ελληνικής πραγματικότητας, ο νόμος προστατεύει τα δικαιώματα του δημιουργού ενός έργου. «Από τα δικαιώματα αυτά το μεν ηθικό έχει προσωπικό χαρακτήρα και αποσκοπεί στην προστασία του προσωπικού δεσμού του δημιουργού με το έργο του, ενώ το περιουσιακό έχει οικονομική αξία

²⁷ Καπιδάκης 2006, 3-4

²⁸ Καλλινίκου & Στρακαντούνα, 2012

και είναι δεκτικό εκμετάλλευσης.»²⁹ Συνεπώς το ηθικό δικαίωμα εξασφαλίζει τη σχέση πατρότητας του δημιουργού με το έργο του, καθώς και περιφρούρησης της ακεραιότητάς του. Το περιουσιακό δικαίωμα δίνει τη δυνατότητα στον δημιουργό να διαχειρίζεται το έργο (μετάφραση, διασκευή, αντιγραφή, κ.α.), ώστε να προκύψουν οικονομικά οφέλη από αυτό.

Όσον αφορά τα πρωτότυπα έργα αρχαίων συγγραφέων, αυτά ανήκουν στο κοινό κτήμα. Με τον όρο «κοινό κτήμα» εννοούμε όλα τα έργα που δεν προστατεύονται πια από την πνευματική ιδιοκτησία και επιτρέπεται η χρήση τους χωρίς άδεια. Δηλαδή η περίοδος προστασίας έχει λήξει. Καθώς δεν βρίσκονται εν ζωή οι δημιουργοί τους ή οι διάδοχοι τους. Αυτά τα έργα μπορούν να ψηφιοποιηθούν όταν βρίσκονται σε πρωτότυπη μορφή. Για μεταφράσεις, σχόλια και παρατηρήσεις που ενδέχεται να υπάρχουν για ένα έργο, ισχύει το καθεστώς προστασίας πνευματικών δικαιωμάτων του δημιουργού, όπως έχει ήδη φανεί.

3. Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία

Είναι πολύ δύσκολο να δοθεί ένας ακριβής ορισμός για το τι είναι η αρχαία ελληνική φιλοσοφία, καθώς είναι ένας «ευαίσθητος», τομέας που περιλαμβάνει πολλές διαφορετικές μεταξύ τους κατηγορίες. Άλλους φιλόσοφους-στοχαστές τους απασχολούν θέματα πολιτικά, άλλους θέματα δικαιοσύνης, κάποιους άλλους τα φυσικά φαινόμενα και ακόμη μερικοί αρέσκονται να ασχολούνται με θεϊκής φύσεως θέματα. Ακόμα και σε ζητήματα καθημερινού βίου, σχέσεων και επαφών μεταξύ των ανθρώπων ενδέχεται να δημιουργηθούν φιλοσοφικά ερωτήματα και να ξεκινήσουν μεγάλες συζητήσεις. *«Στην πραγματικότητα λέξεις σχετικές με τον όρο φιλοσοφία δεν εμφανίστηκαν νωρίτερα από τον 5ο π.Χ. αιώνα και η ίδια η λέξη φιλοσοφία ορίστηκε φιλοσοφικά μόλις τον 4ο αιώνα, από τον Πλάτωνα.»*³⁰ Η ίδια η λέξη «φιλοσοφία», φίλος της σοφίας δηλαδή, δηλώνει αγάπη για τη σοφία και άρα επιδίωξη αυτής. Σε κάθε περίπτωση θα μπορούσαμε να ταυτίσουμε την αρχαία φιλοσοφία, με την ορθολογική σκέψη, την αναζήτηση της αλήθειας, τον προβληματισμό, την αμφισβήτηση των κατεστημένων. Γενικότερα τις συζητήσεις γύρω από ένα θέμα, έναν προβληματισμό και την προσέγγισή των βαθύτερων εννοιών αυτού του κόσμου. Έτσι στις επόμενες ενότητες θα

²⁹ Τσώλης 2015, 54-56

³⁰ Hadot 2002, 25

ασχοληθούμε με αυτήν και πιο συγκεκριμένα θα επικεντρωθούμε σε μια σύντομη περιγραφή για το βίο και το έργο των φιλοσόφων που προηγούνται του Σωκράτη. Επιπρόσθετα θα γίνει μια αναφορά στους μαθητές του εν λόγω δασκάλου, πιο συγκεκριμένα στους «Ελάσσονες Σωκρατικούς», καθώς και στον Πλάτωνα και στον μαθητή του, Αριστοτέλη.

3.1. Προσωκρατικοί φιλόσοφοι

Η φιλοσοφία, ή καλύτερα ο τρόπος σκέψης της φιλοσοφίας έχει μια μακρά ιστορία. *«Οι πρώτες εκδηλώσεις ενός αιτήματος για ορθολογική αναζήτηση της αλήθειας εμφανίζονται στις ελληνικές αποικίες της Μικράς Ασίας και αφορούν τόσο στη μελέτη της φύσης, όσο και στην ανασύνθεση ανθρωπίνων πράξεων.»*³¹ Όμως στοιχεία φιλοσοφικής σκέψης συναντώνται είδη, από την αρχαϊκή ποίηση. Μάλιστα κάποιοι στοχασμοί υπάρχουν στον Όμηρο, που σε κάποια σημεία θέτει υπαρξιακά ζητήματα, σχετικά με τη μακαριότητα των θεών και τον πόνο των ανθρώπων. Τον Ησίοδο επίσης τον ενδιέφεραν διάφορα φιλοσοφικά και στοχαστικά ζητήματα. Τον απασχολούσε ιδιαίτερα, για παράδειγμα το ζήτημα δημιουργίας του κόσμου, οι απαρχές του σύμπαντος «ΘΕΟΓΟΝΙΑ». Ενώ σε άλλα έργα του ασχολείται με το ζήτημα της θεοδικίας και τον έντιμο καθημερινό βίο των ανθρώπων. Ζητήματα ηθικής δηλαδή στο «ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ». Φιλοσοφικές έννοιες σίγουρα απασχόλησαν και κάποιες μυθικές μορφές σοφών ανθρώπων όπως είναι ο Ορφέας, ιδρυτής των ορφικών μυστηρίων. Μιας θρησκείας για «εκλεκτούς» και λίγους, που πίστευαν ότι αν βρίσκονται κάτω από τη σκέπη της, θα κερδίσουν μια μακάρια αιωνιότητα. Κάτι ανάλογο ισχύει και με τον Μουσαίο, που ασχολήθηκε και αυτός με μυσταγωγικές πρακτικές και αναζητήσεις.

Άρα ποιητική και φιλοσοφία έχουν να επιδείξουν κάποια κοινά στοιχεία, όπως είναι ο προβληματισμός, η αναζήτηση των βαθύτερων γνώσεων για αυτόν τον κόσμο και η αποκάλυψή τους στους ανθρώπους. Όμως στη φιλοσοφία, ο μύθος δεν έχει τόσο πρωτεύοντα σημασία, αλλά ελάχιστη θα μπορούσε να αναφερθεί. Προσεγγίζεται δηλαδή πιο επιφανειακά και επιφυλακτικά από αυτήν και τους διάφορους στοχαστές. Η φιλοσοφία δηλαδή βασίζεται πιο πολύ στον ορθολογισμό και απαιτεί μια ικανότητα αλλά και δεξιοτεχνική χρήση του

³¹ Montanari 2017, 178

λόγου. Πάντως σίγουρα αξιώνει αρκετό στοχασμό και προβληματισμό, που τέθηκε αρχικά από τους Προσωκρατικούς φιλοσόφους.

Εν τω μεταξύ είναι κοινά παραδεκτό ότι ο Σωκράτης, ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, πλούτισαν την ελληνική φιλοσοφία με τις διδασκαλίες τους και αποτέλεσαν παράδειγμα και πηγή έμπνευσης για μεταγενέστερους φιλοσόφους. Βέβαια όπως και οι μεταγενέστεροι φιλόσοφοι έτσι και αυτοί εμπνεύστηκαν από άλλους. Πριν λοιπόν από τον Σωκράτη υπήρχε μια σπουδαία γενιά φιλοσόφων. Με άλλα λόγια υπήρχε η προσωκρατική φιλοσοφία, η οποία ονομάζεται έτσι, απλά γιατί περιλαμβάνει τις διδασκαλίες φιλοσόφων που έζησαν πριν από τον Σωκράτη. Γενέτειρες της ελληνικής φιλοσοφίας θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι οι πόλεις της Ιωνίας, και πιο συγκεκριμένα η Μίλητος. Σε διάστημα ενός μόλις αιώνα η Μίλητος, η μητρόπολη του μικρασιατικού Ελληνισμού, γέννησε τον Θαλή, τον Αναξίμανδρο και τον Αναξίμενη που είναι γνωστοί και ως Ίωνες φιλόσοφοι. Οι τρεις αυτοί βασικοί φιλόσοφοι επιχείρησαν να δώσουν, με τα κοσμολογικά τους συστήματα, τις διδασκαλίες και τους στοχασμούς τους, παρά τις διαφορετικές απόψεις τους, επιστημονική απάντηση για την αρχή του κόσμου και να καθορίσουν έτσι τη δημιουργία του σύμπαντος. Προσπάθησαν δηλαδή να ερμηνεύσουν τον κόσμο με βάση προπάντων τη λογική, παραμερίζοντας έτσι τη μυθολογία και τη θρησκεία. Γίνεται, επομένως, εύκολα αντιληπτό ότι αυτό από μόνο του αποτελεί μια σημαντική καινοτομία για την εποχή. Παρακάτω παρατίθενται βασικές πληροφορίες για τη ζωή και το έργο των σημαντικότερων προσωκρατικών φιλοσόφων.

Ο Θαλής: Έζησε από το 624-542 π.Χ.. Ήταν ένας σοφός αστρονόμος και πολιτικός, ο οποίος εισήγαγε έναν ορθολογικό τρόπο στη μελέτη της αρχής των πάντων. Θεωρούσε ότι πίσω από τα συνεχώς μεταβαλλόμενα φαινόμενα, που παρατηρούνται στον κόσμο υπάρχει μια γενική «αρχή» (μία φύσις, μία ούσία) «...από την οποία συνίστανται όλα τα πράγματα, από την οποία καταρχάς προήλθαν και στην οποία τελικά με τη φθορά τους θα καταλήξουν» (*Μετά τα φυσικά Α 983b6-27*)³². Τονίζει μάλιστα την κυρίαρχη σημασία που έχει το ύδωρ ως αρχή των πάντων. Όμως τη σχέση με τη φιλοσοφία του Θαλή τη γνωρίζουμε από μετέπειτα συγγραφείς. Ο ίδιος δεν πρέπει να είχε δικά του γραπτά. Διασώζονται ωστόσο αρκετά αποφθέγματα και αναφορές που αποδίδονται στον Θαλή από μεταγενέστερους συγγραφείς. Ο Θαλής ήταν ένας από τους επτά σοφούς της αρχαιότητας. «*Φιλόπατρις, ενεργός πολιτικά αναμείχθηκε με τόλμη στα κοινά της Μιλήτου, και ο Ηρόδοτος μαρτυρεί ότι με δική του πολιτική πρωτοβουλία οι ιωνικές πόλεις συνασπίσθηκαν για να αντιμετωπίσουν από κοινού τον*

³² Κάλφας 2006

Περσικό κίνδυνο.»³³ Ο Θαλής έκανε πολλά ταξίδια και ανέπτυξε τη φιλοσοφία του. Αποτελεί κοινό τόπο ότι οι γνώσεις του περιλαμβάνουν μαθηματικά και αστρονομία.

Ο Αναξίμανδρος. Έζησε περίπου, από το 610-547 π.Χ., ήταν μαθητής του Θαλή και είχε γνώσεις πάνω στην αστρονομία και τη γεωγραφία, των οποίων θεωρείται, από πολλούς μελετητές, ιδρυτής για την Ελλάδα. Κατά κοινή ομολογία είναι αυτός που δημιούργησε τον πρώτο Χάρτη της Ελλάδας και έναν χάρτη για αστερισμούς³⁴. Είναι γεγονός ότι ο Αναξίμανδρος προσπάθησε να κατανοήσει τη δημιουργία του κόσμου. Πίστευε ότι στον κόσμο υπάρχει μια ανώτερη και αναλλοίωτη πρωταρχική ουσία, από την οποία απορρέουν τα πάντα, αυτή την ουσία την ταύτισε με το άπειρο. Μια «ανώτερη» αρχή, δηλαδή που δεν ομοιάζει με καμία άλλη και περιέχει τα πάντα. Γίνεται, επομένως, εύκολα αντιληπτό ότι διαφοροποιήθηκε κάπως έτσι από τις ιδέες του δασκάλου του, που μιλούσε για την κυρίαρχη σημασία του νερού³⁵. Πολλές από τις κοσμολογικές ιδέες του, τις κατέγραψε στο βιβλίο «Περί Φύσεως», το οποίο θεωρείται από τα πρώτα φιλοσοφικά βιβλία, όμως δυστυχώς δε σώζεται. Ωστόσο αποσπάσματά του, αποδίδει ο Σιμπλίκιος και ο Ιππόλυτος. Γενικότερες αναφορές για τη ζωή του και τις διδασκαλίες του αποδίδουν και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Θεμίστιος και ο Αριστοτέλης.

Ο Αναξίμενης. Έζησε περίπου από το 585-528 π.Χ., ήταν μαθητής του Αναξίμανδρου. Ο Αναξίμενης θεωρεί ως πρωταρχική ουσία των πάντων τον αέρα. Με τον όρο αέρα όμως εννοεί οτιδήποτε βρίσκεται σε αέρια κατάσταση. Είναι η πρώτη αρχή στην οποία καταλήγουν όλα τα πράγματα, είναι δηλαδή το άπειρο³⁶. Δυστυχώς όμως δε σώζεται κανένα έργο του, παρά μόνο μερικά αποσπάσματα που αποδίδονται σε κείμενα του Αριστοτέλη, του Πλούταρχου, του Ιππόλυτου και του Αέτιου.

Ο Πυθαγόρας. Γεννήθηκε γύρω στο 570 π.Χ.. Η καταγωγή του ήταν από τη Σάμο, ωστόσο αργότερα μετέβη στη Μεγάλη Ελλάδα όπου άσκησε τη φιλοσοφία του. *«Ο Πυθαγόρας, ο σημαντικότερος σοφός της αρχαιότητας, δεν μας άφησε καμιά ιδιόχειρη παρακαταθήκη. Με απλά λόγια δεν έγραψε τίποτε. Το όνομά του είναι περιβεβλημένο με μια ομίχλη του θρύλου του, αποδεικνύοντας έτσι τη δύναμη και την παραγωγικότητα του έργου του.»*³⁷ Είναι γνωστό ότι ο Πυθαγόρας είναι ο πρώτος Έλληνας φιλόσοφος που ίδρυσε δική του σχολή, η οποία μάλιστα

³³ ΕΚΗΒΟΛΟΣ 2024

³⁴ Δασκαρόλης 2024, Ιανουάριος 20

³⁵ Θεοδοσίου 2008, 87

³⁶ Montanari 2017, 183

³⁷ Αθήναιος 2012, 3

θύμιζε θρησκευτική αδελφότητα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η Πυθαγόρεια σχολή είναι από τις πιο μακροχρόνιες στον αρχαίο κόσμο γνωρίζοντας αρκετές στιγμές ακμής αλλά και παρακμής. Είναι γεγονός ότι έβλεπε τη φιλοσοφία ως τρόπο ζωής, που για να αναπτυχθεί και να διδαχθεί απαιτεί μια ομάδα ανθρώπων με κοινές ιδέες. Μάλιστα έβαλε αρκετούς κανόνες που θα έπρεπε να ακολουθούν οι μαθητές του. Τον Πυθαγόρα λοιπόν τον απασχόλησε ιδιαίτερα η ηθική και υπερασπιζόταν έναν κώδικα ηθικών αξιών και τρόπων συμπεριφοράς. Ακόμα μιλούσε και υποστήριζε το δόγμα της μετεμψύχωσης. Η πίστη δηλαδή ότι η ψυχή είναι αθάνατη και ότι μπορεί να μεταβαίνει μετά τον θάνατο του σώματος σε άλλα ζωικά είδη.³⁸ Επιπροσθέτως τόνιζε τη σημασία των αριθμών. Θεωρούσε πως οι αριθμοί και τα μαθηματικά αποτελούν την ουσία όλων των πραγμάτων. Εντούτοις είναι αλήθεια ότι ο ίδιος δεν έγραψε κανένα δικό του έργο, μόνο δίδασκε. Πιθανόν επιδίωκε αυτή την αμεσότητα της διδασκαλίας, που κανένα σύγγραμμά δεν μπορεί να αντικαταστήσει. Ευτυχώς οι διδασκαλίες του σώθηκαν και μεταδόθηκαν από μεταγενέστερους φιλοσόφους, όπως ο Ιεροκλής που έγραψε τα Χρυσά έπη του Πυθαγόρα. Σε αυτά διασώζει, αυτά τα υπομνήματα, τα Πυθαγόρεια παραγγέλματα, τις διδασκαλίες και αποφθέγματα αυτού του τόσο σπουδαίου διδασκάλου.

Ο Ηράκλειτος. Έζησε από το 540-480 π.Χ.. Καταγόταν από την Έφεσο, μια από τις πιο σημαντικές πόλεις της Ιωνίας. Γεννήθηκε μάλιστα από μια αριστοκρατική και εύπορη οικογένεια. Αποτελεί κοινό τόπο ότι το αντικείμενο της φιλοσοφίας του δεν είναι μόνο η υλική αρχή αυτού του κόσμου αλλά κυρίως ο εσωτερικός ρυθμός, ο λόγος δηλαδή με τον οποίο κινείται και ρυθμίζεται το κάθε τι στο κόσμο. Κατά κοινή ομολογία ο Ηράκλειτος είναι ο φιλόσοφος του αιώνιου γίγνεσθαι. Μιλάει για τη σημασία του Πυρός και του Λόγου που μαζί δημιουργούν έναν κόσμο αιώνιο και άναρχο. Είναι αλήθεια ότι σε γενικές γραμμές η φιλοσοφία του είναι αρκετά δυσνόητη, για αυτό και είναι γνωστός ως σκοτεινός φιλόσοφος. Το μοναδικό έργο που γνωρίζουμε πως άφησε ο σπουδαίος αυτός φιλόσοφος, είναι το «περί φύσεως». Οπωσδήποτε ένα έργο σκόπιμα δυσνόητο. Γράφτηκε για να κατανοηθεί από λίγους και ικανούς ανθρώπους. Χωρίζεται σε τρία μέρη που μιλούν για το σύμπαν, για τη πολιτική και τη θεολογία. Είναι γνωστό ότι το έργο του αφιερώθηκε στο ιερό της Αρτέμιδος στην Έφεσο. Λέγεται από τον Διογένη, τον Λαέρτιο, πως αυτό το βρήκε και το διάβασε ο ίδιος ο Σωκράτης. Ο οποίος είπε «...αυτά που κατάλαβα είναι σπουδαία, νομίζω όμως ότι είναι εξίσου σπουδαία και αυτά που δεν μπόρεσα να καταλάβω. Ωστόσο χρειάζεται να είσαι ένας

³⁸ Κάλφας 2006

δεινός κολυμβητής σαν αυτούς από τη Δήλο για να μην πνιγείς μέσα στο βιβλίο του"» [Διογένης Λαέρτιος, Βίοι φιλοσόφων, Σωκράτης, 22]. Από το έργο του Ηράκλειτου σώζονται 130 περίπου αποσπάσματα, αυτά είναι όλα, αποφθεγματικά και αινιγματικά.

Ο Παρμενίδης. Γεννήθηκε γύρω στο 520 π.Χ., στην Ελέα της νότιας Ιταλίας και είναι λίγο νεότερος από τον Ηράκλειτο. Ο Παρμενίδης ενδιαφέρθηκε για τη διάδοση φιλοσοφικών ιδεών και συγκέντρωσε γύρω του αρκετούς μαθητές. Επιπροσθέτως ενδιαφέρθηκε για την πολιτική και μάλιστα έγραψε νόμους για την πατρίδα του. Χρειάζεται επίσης να σημειωθεί από τον Παρμενίδη σώζονται αποσπάσματα ενός ποιήματος που έγραψε με δακτυλικό εξάμετρο. «...ο Λαέρτιος το αναφέρει με τον τίτλο, *Περί φύσεως*. Απ' αυτό σώζονται μόνο 18 αποσπάσματα, συνολικά 163 στίχοι. Το «*Προίμιον*» σώζεται ολόκληρο. Σ' αυτό διηγείται ο ποιητής-φιλόσοφος πως βοηθούμενος από τις *Ηλιάδες*, κόρες του *Ήλιου*, φτάνει από το *βασιλείο της Νύχτας*, στο *βασιλείο της Ημέρας*.»³⁹ Η φιλοσοφία του Παρμενίδη βασίζεται στη λογική και στην αναζήτηση και γνώση του «όντος». Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι στον Παρμενίδη ιδιαίτερο ρόλο έχει η λογική σκέψη, μέσω αυτής μπορείς να φτάσεις, θεωρεί στις βαθύτερες αλήθειες του κόσμου.

Ο Εμπεδοκλής. Καταγόταν από τον Ακράγαντα της Σικελίας και έζησε από το 495-435 π.Χ.. Ήταν ποιητής, γιατρός, πολιτικός, επιστήμονας και ένας εξαιρετικός ρήτορας. Προερχόταν από μια αριστοκρατική και εύπορη οικογένεια που είχε διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης. Μολαταύτα υποστήριζε το δημοκρατικό πολίτευμα. Επιπλέον οι γνώσεις του, στον τομέα της ιατρικής είχαν φανεί ιδιαίτερα χρήσιμες για τους σύγχρονούς του, καθώς θεράπευσε πολλούς συμπολίτες του από διάφορες ασθένειες. Αξίζει να τονιστεί ότι ήταν μαθητής του Παρμενίδη, του Αναξαγόρα, αλλά και του Πυθαγόρα. Κατά κοινή ομολογία, στα έργα του διαφαίνεται ξεκάθαρα η επιρροή που είχε δεχτεί από τους Πυθαγόρειους φιλοσόφους⁴⁰. Είναι κοινά παραδεκτό ότι επηρεάστηκε ιδιαίτερα ως προς την φιλοσοφία του, από τον Παρμενίδη. Αδιαμφισβήτητα είχε ένα αρκετά πλούσιο συγγραφικό έργο. Έγραψε τραγωδίες, πολιτικούς λόγους και ποιήματα, από τα οποία δυστυχώς σώζονται μόνο αποσπάσματα. Πυρήνας της φιλοσοφικής σκέψης του ήταν οι 4 βασικές αρχές που διέπουν το σύμπαν. Για τον Εμπεδοκλή είναι τα τέσσερα στοιχεία της φύσης, η γή, το νερό, ο αέρας και η φωτιά.

³⁹ Μακράκη 2016

⁴⁰ Φουρνάρη πρόσβαση 2024

Ο Αναξαγόρας. Ήταν ένας προσωκρατικός φιλόσοφος που καταγόταν από τις Κλαζομενές της Μικράς Ασίας. Έζησε από το 500-428 π.Χ. και ήταν ένας σπουδαίος φιλόσοφος και αστρονόμος. Υπήρξε μαθητής του Αναξιμένη, ενώ μεγάλο μέρος της ζωής του το πέρασε στην Αθηνά. Εκεί γνώρισε σπουδαίες προσωπικότητες όπως είναι ο Περικλής, ο Σωκράτης και ο Ευριπίδης. Ο Αναξαγόρας συνδέθηκε με το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας και μάλιστα εξορίστηκε από την πόλη για τις ιδέες του⁴¹. Ο Αναξαγόρας μιλά για πολλές αρχές που διέπουν το σύμπαν. *«Η θέση του είναι ότι όλα τα βασικά υλικά που παρατηρούμε στο περιβάλλον μας υπήρχαν και θα υπάρχουν πάντοτε. Τα πάντα δημιουργούνται από αναμειγνύσεις παλαιότερων υλικών, μεταβάλλονται από ανασυνθέσεις αυτών των υλικών και διαλύονται από τον διαχωρισμό τους. Κάθε σώμα λοιπόν αποτελεί στην πραγματικότητα ένα μείγμα, που αποτελείται από πολλά μικροσκοπικά υλικά ποικίλης μορφής.»*⁴² Είναι γεγονός ότι ο Αναξαγόρας διατύπωσε τις θεωρίες του στο σύγγραμμα «Περί Φύσεως», το οποίο γράφτηκε 467-466 π.Χ.. Το έργο αυτό έχει γεωμετρικές και αστρονομικές αναφορές. Στο έργο του μιλά για τη δύναμη του «νου», την κινητήρια δύναμη του σύμπαντος, που προκαλεί τη δημιουργία. Αποσπάσματα του έργου του, βρίσκονται στο έργο του Σιμπλίκιου⁴³.

Ο Δημόκριτος. Έζησε από το 460-370 π.Χ.. Ήταν ένας από τους πιο σπουδαίους Έλληνες προσωκρατικούς φιλοσόφους. Γεννήθηκε στα Άβδηρα της Θράκης και υπήρξε μαθητής του Λεύκιππου. Ο Δημόκριτος καταγόταν από μια πλούσια οικογένεια. Από νεαρή ηλικία έλαβε μαθήματα αστρονομίας και θεολογίας. Ο ίδιος ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη μελέτη και έρευνα της φύσης⁴⁴. Ο Δημόκριτος έγραψε πολλά βιβλία, κοντά στα 70 έργα. Δυστυχώς όμως από αυτό το τεράστιο συγγραφικό έργο σώζονται μονάχα 300 αποσπάσματα. Είναι ευρέως γνωστό ότι τα έργα του αφορούσαν πολλά και διάφορα θέματα όπως βιολογία, γεωλογία, γεωγραφία, λογική, ηθική, θεολογία, αισθητική, ιστορία, παιδεία, αστρονομία και άλλα. Αυτά χωρίζονται σε 5 μεγάλες ομάδες και είναι: τα ηθικά, τα φυσικά, τα μαθηματικά, τα μουσικά και τα τεχνικά. Υπήρξε ο πρώτος που επινόησε την ατομική θεωρία. Σε αυτή, ο φιλόσοφος τονίζει τη σημασία των ατόμων που τα θεωρεί ως ελάχιστες μονάδες της ύλης. Επιπρόσθετα ο Δημόκριτος επισημαίνει τη σημασία της γνώσης, καθώς μέσα από αυτή οι άνθρωποι αποκτούν ψυχική ηρεμία. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες και ερωτήματα γι' αυτόν όπως: Πως ενώ είχε ένα τεράστιο συγγραφικό έργο δεν σώθηκαν παρά μόνο ελάχιστα

⁴¹ *Academia* 2015

⁴² Κάλφας 2006

⁴³ Σαραντάκος 2010, 164

⁴⁴ Σαραντάκος 2010, 177-178

αποσπάσματα; Μερικοί το απέδωσαν αυτό στην τύχη. Ενώ άλλοι θεώρησαν την καταστροφή, συνέπεια της κακής του φήμης μεταξύ των χριστιανών.

3.2. Σωκράτης & Μαθητές

3.2.1. Σωκράτης

Ο Σωκράτης αποτελεί για πολλούς τον ακρογωνιαίο λίθο στην ιστορία της ανθρώπινης σκέψης. Με το πρόσωπο του, ανοίγεται ένα νέο και ίσως το λαμπρότερο κεφάλαιο της ελληνικής φιλοσοφίας. Κατά κοινή ομολογία μέσω αυτού αλλά και των διαδόχων του, η Αθήνα θα αναδειχθεί τον 5^ο π.Χ. αιώνα, σε κοιτίδα της φιλοσοφίας. Ο Σωκράτης γεννήθηκε το 469 π.Χ., σε έναν δήμο της Αθήνας, με το όνομα Αλωπεκής. Ο πατέρας του ήταν λιθοξόος με το όνομα Σωφρονίσκος και η μητέρα του μαία, η Φαιναρέτη. Ο Σωκράτης ακολούθησε όταν ενηλικιώθηκε το επάγγελμα του πατέρα του και παντρεύτηκε την Ξανθίππη. Ήταν ένας πιστός Αθηναίος πολίτης, που υπηρέτησε ως οπλίτης κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο και ως βουλευτής το 406π.Χ.. Από νεαρή ηλικία τον τράβηξε η φιλοσοφία, μάλιστα μελέτησε τη φυσική φιλοσοφία, που αφορούσε στον κόσμο, τη λειτουργία του και τους νόμους που τον διέπουν. Όμως αυτό που τον απασχόλησε ιδιαίτερα ήταν ο άνθρωπος και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει στη ζωή του⁴⁵. *«Η φιλοσοφική σκέψη του Σωκράτη (470-399 π.Χ.) έχει παραδοθεί από τις γραπτές μαρτυρίες του μαθητή του Πλάτωνα (427-347 π.Χ.) με τα όρια μεταξύ των δύο φιλοσόφων, ασαφή για την έρευνα.»*⁴⁶

Πυρήνας της φιλοσοφικής σκέψης του, είναι η διερεύνηση και κατανόηση της αλήθειας μέσα στην ανθρώπινη ψυχή. Η κατανόηση του ίδιου του εαυτού μας, το «γνώθι σαυτόν», το οποίο και θεωρεί ο Σωκράτης ως ύψιστο ζητούμενο. Ένας από τους ακρογωνιαίους λίθους της σκέψης του Σωκράτη είναι η αλληλεξάρτηση γνώσης και ηθικής. Σύμφωνα με την οποία, όποιος γνωρίζει την αλήθεια, δηλαδή το αγαθό, δεν μπορεί να μην παρακινηθεί να το πράξει. Στόχος του Σωκράτη λοιπόν είναι η προσέγγιση της αρετής και η γνώση του απόλυτου αγαθού. Η φιλοσοφία του είναι

⁴⁵ Σαραντάκος 2010, 183

⁴⁶ Βελέντζα-Κουϊμιτζή 2021, 3

στενά συνδεδεμένη με την ηθική ζωή. Μέσο αυτής προσεγγίζεται η γνώση του αγαθού. Ο Σωκράτης ήρθε σε αντιπαράθεση πολλές φορές με τους σοφιστές και διαφοροποιήθηκε από αυτούς. Καθώς θεωρούσε, πως οι σοφιστές δε μπορούσαν να διδάξουν την αρετή όπως διαρκώς δήλωναν. Επίσης δεν πρέπει να λησμονούμε, ότι ο Σωκράτης διέφερε και σε κάτι ακόμα από τους προαναφερόμενους και μάλιστα ήταν αρκετά σημαντικό, καθώς δε πληρωνόταν όπως αυτοί για τις διδασκαλίες του. Πολύ ταιριαστό για έναν άνθρωπό που σε όλη τη ζωή του πρέσβευε πως «ἔν οἶδα ὅτι οὐδέν οἶδα». Είναι απαραίτητο να επισημανθεί όμως, πως ο ίδιος ο Σωκράτης δεν έγραψε ποτέ κανένα κείμενο. Η γνώση για τις διδασκαλίες και τις φιλοσοφίες του προέρχεται από τους διαδόχους του, που γράφουν γι' αυτόν με πιο γνωστό και σπουδαιότερο, τον Πλάτωνα. Η στάση του σε διάφορα ζητήματα και ο αντισυμβατικός τρόπος ζωής του, δημιούργησαν πολλές αντιπάθειες εις βάρος του. Τελικά αν και οι σχέσεις του με τους «τριάκοντα» δεν ήταν ιδιαίτερα καλές, καταδικάστηκε σε θάνατο από τους δημοκρατικούς. Είναι γεγονός ότι ο Σωκράτης κατηγορήθηκε ότι δε πίστευε στους θεούς της πόλης, ότι εισήγαγε δικούς του, αλλά και ότι διέφθειρε τους νέους και όλους όσους βρίσκονταν γύρω του. Φυσικά όμως οι ουσιαστικοί λόγοι ήταν άλλοι. Όπως για παράδειγμα, οι επαφές του με ολιγαρχικούς, αλλά και ο αντισυμβατικός τρόπος ζωής του, που προκαλούσε το μίσος προς το πρόσωπό του, δυστυχώς από πολλούς υψηλόβαθμους, σύγχρονούς του. Τελικά καταδικάστηκε σε θάνατο. Μια παράδοση μας διηγείται πως αρνήθηκε να δραπετεύσει από τη φυλακή, παρά τις προσπάθειες των φίλων του να τον πείσουν να αποδράσει. Εν κατακλείδι έκλεισε τη ζωή του, πίνοντας το δηλητηριώδες κώνειο. Λέγεται ότι ατάραχος περίμενε το τέλος του, μένοντας πιστός τους νόμους της πατρίδας του και αναλογιζόμενος την αθανασία της ψυχής.

3.2.2. Οι Μαθητές του Σωκράτη

Οι μαθητές του Σωκράτη, υπήρξαν πολλοί αλλά και διαφορετικοί μεταξύ τους. Μπορούσε κανείς να συναντήσει στον κύκλο του, γόνους ισχυρών αριστοκρατών όπως είναι ο Πλάτωνας, ο Κριτίας, ο Χαρμίδης και ο Αλκιβιάδης. Αλλά και κάποιους που προέρχονταν από κατώτερα κοινωνικά στρώματα, όπως ο Αντισθένης (γιός δούλου). Επίσης ακόμα και οι πολιτικές πεποιθήσεις τους πολλές φορές διέφεραν, κάποιοι ήταν δημοκράτες (Χαιρέφρων), άλλοι ολιγαρχικοί (Ξενοφών) και

μερικοί φίλοι τυράννων⁴⁷. Όλοι αυτοί, οι μαθητές του, επηρεάστηκαν σε σημαντικό βαθμό από τη φιλοσοφία του δασκάλου τους. Ωστόσο δεν υπάρχει αμφιβολία ότι διαμόρφωσαν και τη δική τους, ξεχωριστή φιλοσοφία με τις ιδιαιτερότητές της και τις προσωπικές απόψεις και ιδέες τους. Βασική όμως θεώρηση όλων, είναι το γεγονός ότι έβλεπαν τη φιλοσοφία ως ύψιστο αγαθό, και πως θεωρούσαν πως αυτή είναι, που διαμορφώνει την ηθική προσωπικότητα του ανθρώπου. Ο καθένας όμως ακολούθησε και ένα δικό του δρόμο. Για μερικούς η ευτυχία, πήγαζε από τις απολαύσεις χωρίς όρια. Άλλοι πάλι θεωρούσαν ύψιστο αγαθό την εγκράτεια και την πειθαρχία στη ζωή τους. Παρόλο λοιπόν, που είχαν αρκετές διαφορές στις ιδεολογίες τους, όλοι αυτοί οι μαθητές του Σωκράτη, αντιλαμβάνονταν ως κέντρο της ζωής τους, τον δάσκαλό τους. Ανεξαρτήτως που μερικοί διαφώνησαν με τον Σωκράτη σε μερικά φιλοσοφικά ζητήματά. Επιπλέον θεωρούσαν, ότι η αρετή έχει πρωταρχικό ρόλο στην ευτυχία του κάθε ανθρώπου, για τον λόγο αυτό πρέπει να επιδιώκεται από όλους. Συνοψίζοντας μπορούμε να επισημάνουμε ότι πολλοί εξ αυτών ίδρυσαν δικές τους σχολές, από τις οποίες, άλλες άντεξαν στο χρόνο και άλλες «έσβησαν» σχετικά γρήγορα. Κάποιοι από αυτούς χαρακτηρίζονται από τη φιλοσοφία ως «Ελάσσονες Σωκρατικοί».

Ο όρος Ελάσσονες ή μικροί Σωκρατικοί χρησιμοποιήθηκε από τα αρχαία χρόνια μάλιστα, αλλά και τη σημερινή εποχή για να περιγράψει τους μαθητές του Σωκράτη με εξαίρεση τον Πλάτωνα. Ο όρος αυτός, πιθανόν να μη θεωρούνταν υποτιμητικός, ούτε από τους ίδιους, καθώς δηλώνει πως έμειναν πιστοί στο πνεύμα του δασκάλου τους. Ενώ, αντιθέτως ο «μεγάλος» Σωκρατικός, ο Πλάτωνας, διαφοροποιήθηκε σε διάφορα θέματα από τον δάσκαλό του. Με δεδομένο αυτό δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι ασκήθηκε κριτική, από μερικούς από αυτούς στον Πλάτωνα, ότι δήθεν «πρόδωσε» το πνεύμα του δασκάλου του. Υπήρχαν βέβαια και «Οι περί του Σωκράτη». Με τον όρο αυτό οι αρχαίοι συγγραφείς εννοούσαν, στοχαστές που τον γνώριζαν απλώς προσωπικά και δεν ήταν αναγκαστικά μαθητές του. Ο ρόλος των Ελασσόνων Σωκρατικών στην αρχαία ελληνική φιλοσοφία, σίγουρα δε μπορεί να υποτιμηθεί. Θα μπορούσε μάλιστα να αναβαθμιστεί, με την προϋπόθεση βέβαια να μας είχαν σωθεί περισσότερα έργα τους. Όμως, δυστυχώς ελάχιστα αποσπάσματα από τα έργα τους έφτασαν ως τις μέρες μας. Περισσότερα για τη φιλοσοφία τους γνωρίζουμε από μεταγενέστερους στοχαστές που την υιοθέτησαν και αναφέρθηκαν σε αυτούς.

Σίγουρα η μεγάλη συμβολή τους στη φιλοσοφία αναδεικνύεται από το γεγονός ότι ίδρυσαν σχολές, που συνέχισαν και διατήρησαν το φιλοσοφικό πνεύμα του Σωκράτη. Πολλές μάλιστα από αυτές διατηρήθηκαν για μεγάλο χρονικό διάστημα έως και τον 3^ο αιώνα π.Χ.. Έτσι η «Σωκρατική

⁴⁷ Μπάλλα 2024

κληρονομιά», έφτασε ως τις μέρες μας και σίγουρα γι' αυτό και μόνο τους αξίζουν τα μέγιστα εύσημα. Ακολουθεί η συνοπτική παρουσίαση των σημαντικότερων εξ αυτών.

Αντισθένης: Ο Αντισθένης είναι ο πιο γνωστός ίσως ανάμεσα στους Ελάσσονες Σωκρατικούς. Ειδικά κατά την πρώτη δεκαετία μετά το θάνατο του δασκάλου του. Ήταν γιός Αθηναίου πολίτη και μιας δούλας. Πιθανόν πριν από τον Σωκράτη να μαθήτευσε κοντά στον Γοργία για ένα χρονικό διάστημα⁴⁸. Σε αυτόν ο Διογένης ο Λαέρτιος, αποδίδει περίπου εξήντα τίτλους έργων, δυστυχώς όμως ως τις μέρες μας σώζονται σε πλήρη μορφή μόνο δύο επιδεικτικοί λόγοι. *«...ο Αντισθένης έμεινε γνωστός για την απαξίωση της σωματικής ηδονής (εμβληματική είναι η φράση του «μανείην μάλλον ἢ ἡσθείην»), ενώ κυρίαρχη θέση κατέχουν πολλές από τις ιδέες και τις αξίες του σωκρατικού κύκλου, όπως είναι η σχέση της αρετής με τη γνώση και η αξία της για τη διασφάλιση της ευδαιμονίας.»*⁴⁹ Ο Αντισθένης δηλώνει την αντίθεσή του, ως προς τον Πλάτωνα σε διάφορα ζητήματα. Όπως για παράδειγμα, ότι αρνείται να ακολουθήσει μια πολιτική θεωρία και προσανατολίζεται στην ιδιωτική σφαίρα και το ίδιο το άτομο. Επιπροσθέτως στρέφεται ενάντια στην πλατωνική θεωρία των ιδεών και θεωρεί ότι η εγκράτεια οδηγεί στην ευδαιμονία.

Ο Αντισθένης θεωρείται ιδρυτής του κυνισμού, και της κυνικής σχολής. Αξίζει να τονιστεί πως η κυνική φιλοσοφία αποτελεί ένα από τα μακροβιότερα φιλοσοφικά κινήματα της αρχαιότητας. Αναπτύχθηκε από τον 4^ο αιώνα π.Χ. έως 6^ο αιώνα μ.Χ.. Οι Κυνικοί οφείλουν το όνομά τους στην ανεκδοτική παρομοίωση του Αντισθένη (ή του Διογένη) με τον κύνα (σκύλο). Η συμπεριφορά τους δηλαδή ομοιάζε με αυτή του σκύλου, ήταν κυνική συνεπώς. Η ετυμολογία παραπέμπει στο πρώτο βασικό στοιχείο της κυνικής φιλοσοφίας, τον αντικοφορμισμό της. Την τάση δηλαδή τα άτομα της να δρουν αντίθετα από τις συμβάσεις της κοινωνίας. Ένας ακόμα μεταγενέστερος εκπρόσωπος του κυνισμού ήταν ο Διογένης από τη Σινώπη, που ήταν σύγχρονος του Αριστοτέλη. Όσον αφορά τη θρησκεία, οι κυνικοί είναι αγνωστικιστές, ασκούν κριτική στις δεισιδαιμονίες και τα δόγματα της ελληνορωμαϊκής θρησκείας αλλά και την παρεμβολή των θεών στα ανθρώπινα. Ένας από τους βασικούς στόχους των κυνικών είναι να απελευθερώσουν τον άνθρωπο από τις συμβάσεις, τους νόμους και τα δεσμά της κάθε κοινωνίας. Να τον βοηθήσουν να κατανοήσει τη φύση και να ζήσει μια ζωή με βάση τις επιταγές της και τις δικές του προσωπικές φιλοδοξίες.

⁴⁸ Montanari 2017, 263

⁴⁹ Μπάλλα 2024

Αρίστιππος ο Κυρηναίος: Ο Αρίστιππος καταγόταν από την Κυρήνη. Μια ελληνική αποικία στην ακτή της Λιβύης. Αυτός ήρθε σε επαφή με τον Σωκράτη και έγινε μαθητής του στην Αθήνα. Μετά το θάνατο του δασκάλου του ίδρυσε μια σχολή στην πόλη που γεννήθηκε. Αυτή η φιλοσοφική σχολή πήρε το όνομα της πόλης και για αυτό ονομάστηκε «Κυρηναϊκή». Η σχολή άκμασε για περίπου ενάμιση αιώνα μέχρι τον 3^ο αιώνα π.Χ.. Ο Αρίστιππος αφοσιώθηκε και αυτός στον ηθικό στοχασμό. Πρέσβευε όμως τον ακραίο ηδονισμό στον οποίο αποβλέπουν όλα τα πλάσματά. Πραγματική ηδονή όμως είναι αυτή που ο άνθρωπος εξουσιάζει, όχι εκείνη που τον καθιστά υπόδουλο. *«Η εμμονή του με την ηδονή ήταν τόσο έντονη, ώστε όταν συνελήφθη ο Σωκράτης και καταδικάσθηκε σε θάνατο, προτίμησε να μην αφήσει τις ηδονές που βίωνε εκείνη τη στιγμή, για να συμπαρασταθεί στο δάσκαλό του, κάτι που θα του προκαλούσε μόνο πόνο.»*⁵⁰ Θεωρείται ότι έγραψε τρία βιβλία για τη Λιβύη, τα οποία έστειλε στον τύραννο Διόνυσο, καθώς και 6 διατριβές «ελαφρού» περιεχομένου, όπως τουλάχιστον ισχυρίζονται οι επικριτές του. Βέβαια υπάρχουν και κάποιοι που λένε ότι δεν έγραψε απολύτως τίποτα. Είναι πάντως γεγονός ότι κανένα από τα έργα του Αρίστιππου δε σώζεται ως τις μέρες μας, δυστυχώς. Ξεχωριστός λόγος, όμως, πρέπει να γίνει εδώ, για το γεγονός ότι ο Διογένης ο Λαέρτιος, δίνει ένα μακρύ κατάλογο συγγραμμάτων που πιθανόν να αποδίδονται στον Αρίστιππο.

Ευκλείδης: Ο Ευκλείδης καταγόταν από μια αριστοκρατική οικογένεια από τα Μέγαρα και έζησε μεταξύ 5^{ου} και 4^{ου} αιώνα π.Χ.. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ήταν ένας από τους πιο πιστούς οπαδούς του Σωκράτη. Μια ανεκδοτολογική φήμη λέει πως επισκεπτόταν κάθε μέρα την Αθήνα για να ακούσει το δάσκαλό του, αψηφώντας την απαγόρευση κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου. Επίσης όπως αποδεικνύεται, πρέπει να ήταν παρόν και στο τελευταίο αντίο του δασκάλου του⁵¹. Ο Ευκλείδης υπήρξε στενός φίλος με τον Πλάτωνα. Αξίζει να αναφερθεί πως ο Ευκλείδης, ήταν από τους πρώτους που ίδρυσε τη δική του σχολή. Τη Μεγαρική ή Εριστική όπως ονομάστηκε αργότερα. Στη φιλοσοφία του συνδύασε αντιλήψεις του Παρμενίδη και επηρεάστηκε από τον Πλάτωνα σε διάφορα ζητήματα, έχοντας ως βάση πάντα τον Σωκράτη. Ταύτιζε το «μοναδικό» και «αιώνιο» Όν με το αγαθό. Δίδασκέ πως αυτό το Όν αποτελεί και τη μόνη πραγματικότητα. Η Μεγαρική σχολή είχε κάποιους σημαντικούς εκπροσώπους, όπως τον Ευβουλίδη και τον Διόδωρο Κρόνο. *«Η Μεγαρική Σχολή Φιλοσοφίας έσβησε στις αρχές του 3ου π.Χ. αιώνα. Οι Μεγαρικοί φιλόσοφοι διαφύλαξαν ακριβέστερα από τις άλλες φιλοσοφικές σχολές την σωκρατική φιλοσοφική κληρονομιά. Με*

⁵⁰ Μπουμπούλη 2016, 90

⁵¹ Montanari 2017, 165

τους αξιόλογους φιλοσόφους της Σχολής τους, τα Μέγαρα άφησαν τη δική τους σφραγίδα στον κόσμο του πνεύματος.»⁵² Δυστυχώς όμως δε σώζεται κάποιο απόσπασμα από τα έργα του. Πάντως δεν πρέπει να συγχέεται με τον άλλον Ευκλείδη από την Αλεξάνδρεια, καθώς ο τελευταίος είναι μεταγενέστερος και γνωστός μαθηματικός.

Φαίδων: Ο Φαίδων καταγόταν από την Ήλιδα και υπήρξε και αυτός πιστός μαθητής του Σωκράτη. Άξιο αναφοράς είναι πως υπήρξε, ο ίδιος και ιδρυτής μιας σχολής της Ηλιακής. Ο διάδοχος του στη σχολή, ήταν ο Ερετριέας Μενέσημος, ο οποίος διαφώνησε με τον Φαίδωνα σε κάποια ηθικά ζητήματα. Τονίζει πως η αρετή είναι μία, με πολλά ονόματα. Αργότερα η σχολή ονομάστηκε Ερετρική, από τον νέο αυτό δάσκαλο, ορισμένοι την αναφέρουν ακόμα και ως Ηλιοερετρική. Ιδιαίτερες είναι οι απόψεις του Φαίδωνα, πάνω στο φυσιογνωμισμό. Την αξιοποίηση δηλαδή των σωματικών χαρακτηριστικών του ανθρώπου ως ενδείξεων για την ηθική ποιότητα και τον χαρακτήρα. Ο Φαίδων έγραψε αρκετούς διαλόγους. Παρόλο που τα κείμενα του δε σώζονται ως τις μέρες μας, στην αρχαιότητα πρέπει να υπήρξαν ιδιαίτερα δημοφιλή.

Κριτίας: Ο Κριτίας γεννήθηκε στην Αθήνα και καταγόταν από μια αρκετά πλούσια και αριστοκρατική οικογένεια. Ήταν φιλόσοφος, πολιτικός, ρήτορας, ενώ υπήρξε και ένας από τους τριάκοντα Τυράννους. Όπως είναι ευρέως γνωστό ήταν ένας από τους μαθητές του Σωκράτη αλλά και συγγενής (θείος) του Πλάτωνα. Ήταν ιδιαίτερα μορφωμένος άνθρωπος, με μεγάλη ευφυΐα. Το 415 π.Χ. κατηγορήθηκε με τον φίλο του Αλκιβιάδη για την αποκοπή των κεφαλών των Ερμών και για αυτό φυλακίστηκε. Ήταν ένας άνθρωπος ιδιαίτερα σκληρός. Κατάφερε να εξοντώσει όλους τους πολιτικούς του αντιπάλους, ακόμα και τον πιο πιστό του φίλο, τον Θηραμένη, τον οποίο μάλιστα και καταδίκασε να πιει το κώνειο. Στο δάσκαλό του, τον Σωκράτη, απαγόρευσε να διδάσκει ή να κάνει παρέα με τους νέους γιατί τους διέφθειρε. Επιπλέον οι θρησκευτικές του δοξασίες πλησίαζαν την αθεΐα και διέπραξε πολλές αυθαιρεσίες και ωμότητες σε βάρος των συμπολιτών του. Ο Κριτίας πέθανε το 403 π.Χ. στη μάχη της Μουνιχίας, πολεμώντας τον Θρασύβουλο και τους δημοκρατικούς του επαναστάτες. Ο Κριτίας είχε μια αρκετά πλούσια συγγραφική δραστηριότητα. Η λογοτεχνική του δραστηριότητα όμως επηρεάστηκε αρκετά από σοφιστικά κινήματα. Έγραψε αρκετές πολιτικές ελεγείες. Επιπρόσθετα ασχολήθηκε κυρίως με ήθη, έθιμα, ηθικά αλλά και παιδαγωγικά θέματα. Επιπλέον ασχολήθηκε με συγγραφή τραγωδιών, ποιημάτων και σατυρικού δράματος (Σίσυφος). Την τριλογία « Τέννης, Ραδάμανθης, Πειριθοός», αλλά και

⁵² ΣΑΜΟΥΡΗ-ΒΟΡΔΟΥ πρόσβαση 2024

περιγραφές πόλεων (της Σπάρτης, της Αθήνας και άλλων). Δυστυχώς όμως ελάχιστα αποσπάσματα σώζονται από τα έργα του.

Ξενοφών: Γεννήθηκε στην Αθήνα μεταξύ του 434 και του 427π.Χ., η οικογένειά του ήταν αριστοκρατική, πλούσια και άνηκε στην τάξη των Ιππέων. Το 401 π.Χ. θα συμμετάσχει στο εκστρατευτικό σώμα του Κύρου, του νεότερου, που στράφηκε ενάντια στον αδερφό του, Αρταξέρξη. Στη μάχη στα Κούναξα οι Έλληνες νίκησαν, αλλά ο Κύρος σκοτώθηκε. Ύστερα αυτός με τους υπόλοιπους 10.000 Έλληνες θα ξεκινήσουν το μεγάλο και δύσκολο ταξίδι της επιστροφής. Όλες αυτές τις περιπέτειες τις περιγράφει στο έργο του, «Κύρου Ανάβασις». Ο Ξενοφών λοιπόν είναι ευρέως γνωστός για τα ιστορικά του έργα κυρίως. Πιο συγκεκριμένα έχει γράψει το «**Κύρου Ανάβασις**», ένα έργο που περιγράφει την κάθοδο των Μυρίων και την σωτηρία τους, μετά την άτυχη εκστρατεία κατά του Αρταξέρξη του Β'. Αλλά και τα «**Ελληνικά**», που σε αυτά ιστορούνται τα γεγονότα της περιόδου 411 π.Χ. έως 362 π.Χ.. Επίσης δικό του είναι το έργο, «**Αγησίλαος**». Πρόκειται για ένα εγκώμιο για τον βασιλιά της Σπάρτης Αγησιλάου. Όπως και το «**Κύρου Παιδεία**», το οποίο είναι βασικά, ένα παιδευτικό μυθιστόρημα, όπου σε αυτό, ο Ξενοφών προβάλλει το βίο και την πολιτεία του ιδρυτή της Περσικής αυτοκρατορίας, του Κύρου. Παράλληλα παρουσιάζει τη δική του αντίληψη για το ρόλο του ηγέτη. Το έργο εκτιμήθηκε και μελετήθηκε από πολλές σπουδαίες προσωπικότητες, όπως είναι ο Κικέρων, ο Σκιπίων ο Πρεσβύτερος, ο Ιούλιος Καίσαρας, ο Αμερικανός πρόεδρος Τόμας Τζέφερσον και άλλοι. Έγραψε ακόμα πολιτικά, πρακτικά και διδακτικά έργα, όπως το «**Ιέρων**», το «**Περί Ιππικής**», το «**Ιππαρχικός**», το «**Πόρου ή περί προσόδων**», το «**Λακεδαιμονίων Πολιτεία**» και το «**Κυνηγετικός**».

Ξεχωριστός λόγος, όμως, πρέπει να γίνει για τη φιλοσοφική δράση του Ξενοφώντος. Είναι γνωστό ότι υπήρξε μαθητής του μεγάλου δασκάλου, του Σωκράτη. Αποτελεί κοινό τόπο ότι επηρεάστηκε έντονα από τις διδασκαλίες του και αυτό διαφαίνεται καθαρά, μέσα από τα έργα του. Ο Διογένης ο Λαέρτιος μας αναφέρει ένα χαρακτηριστικό περιστατικό από την παιδική ηλικία του Ξενοφώντος, όταν συνάντησε για πρώτη φορά τον Σωκράτη. Αναφέρει λοιπόν πως, ο Ξενοφών συνάντησε τούτον (Σωκράτη), σε ένα στενό δρόμο. Ο Σωκράτης με τη ράβδο του εμπόδισε την περαιτέρω πορεία του και τον ρώτησε μεταξύ άλλων “που οι άνθρωποι γίνονται καλοί και αγαθοί;” Κατόπιν αυτού, στη συνέχεια, όταν βρέθηκε ο Ξενοφών σε αμηχανία, ο Σωκράτης του απάντησε “Έπου και μάνθανε!”. Από τότε ο Ξενοφών, αποφάσισε να ακολουθήσει τον Σωκράτη και έγινε μαθητής του.

Τα φιλοσοφικά έργα του Ξενοφώντα ήταν τα εξής:

1. **«Απολογία Σωκράτους»:** Πρόκειται για ένα υπερασπιστικό κείμενο, του Σωκράτη, που δίνει όμως μια διαφορετική εκδοχή από αυτή του Πλάτωνα. Μέσα από αυτήν προβάλλεται η διδασκαλία και η σκέψη του. Στόχος είναι να φανούν οι αιτίες που οδήγησαν στην καταδίκη του μεγάλου δασκάλου.
2. **«Απομνημονεύματα»:** Αυτό το έργο διαιρείται σε 4 βιβλία και πρόκειται για την απολογία του Σωκράτη πάνω στη σοβαρή κατηγορία για αθεΐα και διαφθορά των νέων. Αυτά παρουσιάζονται σε μορφή αναμνήσεων και περιλαμβάνουν διαλόγους και συζητήσεις του Σωκράτη με τους μαθητές του. Μεταξύ των οποίων και τον Ξενοφώντα.
3. **«Συμπόσιον Φιλοσόφων»:** Σε αυτό περιγράφεται ένα συμπόσιο που προσφέρει ο πλούσιος Καλλίας, με αφορμή τη νίκη του Αυτόλυκου στα Παναθήναια. Κατά τη διάρκεια του δείπνου ο Σωκράτης συνδιαλέγεται με διάφορους άλλους φιλοσόφους και διατυπώνει τις απόψεις του για τις δύο όψεις του έρωτα (σωματικό και πνευματικό). Άλλα θέματα που συζητούν είναι επίσης η ηδονή, ο πλούτος και άλλα παρεμφερή. Σε αυτό διαφαίνεται η τυπική διασκέδαση ενός Αθηναίου αριστοκράτη.
4. **«Οικονομικός»:** Αποτελεί ένα σύγγραμμα που σκοπό έχει να τιμήσει τη γεωργία και γενικώς την αγροτική ζωή. Ο Ισχόμαχος, (έμμεσα ο Ξενοφών) είναι ένας εύπορος κτηματίας, ο οποίος περιγράφει στον Σωκράτη πως οργανώνει τη μέρα του. Επιπλέον τον τρόπο που διοικεί όλο το αγρόκτημα αλλά και πως εκπαιδεύει τη νεαρή γυναίκα του, στα οικιακά καθήκοντά της. Το σύγγραμμα αυτό ήταν ένα από τα πιο αγαπητά στον ευρύ κόσμο. Πιθανότατα γιατί εγκωμιάζει την αγροτική ζωή.
5. **«Ιέρων ή Τυραννικός»:** Ένα διαλογικό, πολιτικό σύγγραμμα στο οποίο ο Τύραννος των Συρακουσών Ιέρων, συνδιαλέγεται με τον ποιητή Σιμωνίδα. Ο ποιητής προτείνει τρόπους στον Τύραννο ώστε να γίνει η Τυραννία πιο ανεκτική στον λαό.

Μαθητές του Σωκράτη υπήρξαν μεταξύ άλλων ο Χαιρεφών, ο Σίμμιας ο Θηβαίος, ο Κέβης από την Θήβα. Στον Σιμμία τον Θηβαίο, αποδίδεται από την Παλατινή Ανθολογία το επίγραμμα VII 21. Στην Ανθολογία του Πλανούδη είναι το επίγραμμα L.3 T.25 E.39 (σύμφωνα με την έκδοση του Ιερώνυμου ντε Μπος. Ωστόσο οι περισσότεροι κριτικοί το αποδίδουν στον Σιμμία, τον Ρόδιο. Τα επιγράμματα από το έβδομο βιβλίο της παλατινής ανθολογίας, τα λεγόμενα επιτύμβια. *«Είναι επιγράμματα εμπνευσμένα από προσφιλείς*

νεκρούς, από τους τάφους ποιητών και φιλοσόφων ή διάσημων γυναικών ή πολεμιστών γενναίων που έπεσαν κατά τους πολέμους.»⁵³ Ακόμη το λεξικό της Σούδας, τον θεωρεί ως συγγραφέα 23 διαλόγων, «*Suidas Lexicon: “Simmiias:—of Thebes; twenty-three Dialogues of his are extant in one Book. On Epic Poetry. The Nature of the Beautiful»*⁵⁴. Μεταξύ των οποίων ένα για τη μουσική και ένα για τη φιλοσοφία, όμως είναι χαμένοι σήμερα. « “*Simmiias of Thebes: —Philosopher, pupil of Socrates. He wrote On Wisdom ... On ‘Music’ ... and other works of philosophy*».⁵⁵ Όσον αφορά τον Κέβη, το λεξικό της Σούδα, αλλά και ο Διογένης ο Λαέρτιος, τον αναφέρουν ως συγγραφέα τριών διαλόγων του Φρύνιχου, της Εβδόμης και του Πίνακα. Το έργο «Πίναξ» αν και διασώζεται σήμερα θεωρείται πιθανόν έργο άγνωστου μεταγενέστερου συγγραφέα. Τέλος μαθητής του Σωκράτη υπήρξε και ο πολύ γνωστός Αθηναίος πολιτικός και στρατηγός Αλκιβιάδης. Ο Αλκιβιάδης καταγόταν από το αριστοκρατικό γένος των Αλκμεωνίδων. Ήταν ένας ιδιαίτερα ευφυής και διορατικός άνθρωπος και είχε κομβικό ρόλο στα πολιτικά της Αθήνας στα τέλη του 5^{ου} αιώνα π.Χ..

3.3. Πλάτωνας

Ο Πλάτωνας γεννήθηκε κατά την 88^η ολυμπιάδα, πιθανότατα το 428/427 π.Χ., στην Αθηνά ή την Αίγινα. Το αληθινό όνομά του ήταν Αριστοκλής, όμως ο γυμναστής του λόγω της φυσικής διάπλασής του, τον ονόμασε Πλάτων (δηλαδή αυτός που έχει φαρδιές πλάτες). Ο Πλάτωνας καταγόταν από μια αριστοκρατική οικογένεια ήταν γιος του Αρίστωνα και της Περικτιόνης.⁵⁶ Έλαβε από νεαρή ηλικία αξιοσημείωτη μόρφωση και στα 20 του έγινε μαθητής του Σωκράτη. Κοντά στον «μεγάλο» δάσκαλο μαθήτευσε 9 χρόνια, μέχρι και την εκτέλεση του Σωκράτη το 399 π.Χ.. Ο θάνατος του δασκάλου του σημάδεψε την ζωή του, τον οδήγησε να εγκαταλείψει την Αθήνα και να πραγματοποιήσει πολλά ταξίδια. Ταξίδεψε στα Μέγαρα, στην Αίγυπτο, την Κυρήνη, όπου ήρθε σε επαφή με πολλούς φιλοσόφους. Σίγουρα πιο γνωστά είναι τα ταξίδια του στη Νότια Ιταλία και τη Σικελία, όπου ήρθε σε επαφή με σημαντικές προσωπικότητες.

⁵³ Λαζανάς 1993, 26

⁵⁴ Edmonds 1931, Vol:2, Sec:1

⁵⁵ Edmonds 1931, Vol:2, Sec:1

⁵⁶ Χατζόπουλος 1993, 13

Τον Πλάτωνα τον απασχόλησε ιδιαίτερα η πολιτική και συγκεκριμένα ο ιδανικός τρόπος διακυβέρνησης για μια ιδανική πολιτεία. Απογοητεύτηκε από ορισμένα πολιτεύματα της εποχής του, όπως ήταν η δημοκρατία και η ολιγαρχία. Για να υπάρξει μια ιδανική διακυβέρνηση της πολιτείας κατά την άποψή του, θα πρέπει οι φιλόσοφοι να αναλάβουν την εξουσία ή οι ηγεμόνες (τύραννοι) να δεχτούν να γίνουν φιλόσοφοι ή τουλάχιστον να καθοδηγούνται από αυτούς. Αυτές τις θεωρίες του προσπάθησε να τις εφαρμόσει ανεπιτυχώς, στις Συρακούσες όπου προσκλήθηκε από τον τύραννο Διονύσιο Α΄. Όμως γρήγορα κατηγορήθηκε για συνομοσία και εκδιώχθηκε. Κινδύνευσε μάλιστα να πουληθεί και ως δούλος στην Αίγινα, αν δε βρισκόταν εκεί ο πλούσιος Κυρηναίος Αννίκερις. Αυτός πλήρωσε το χρηματικό αντίτιμο, των τριάντα μων και τελικά τον γλύτωσε⁵⁷. Το 387 γύρισε στην Αθήνα και ίδρυσε τη δική του φιλοσοφική σχολή, την «Ακαδημία», όπως ονομάστηκε, η οποία πήρε το όνομά της, από τον γνωστό ήρωα Ακάδημο, καθώς βρισκόταν στον ιερό του χώρο. Η σχολή αφιερώθηκε στις Μούσες και στον Απόλλωνα. Στην Ακαδημία δίδαξαν σπουδαίοι φιλόσοφοι όπως είναι ο Πλάτωνας φυσικά, ο Σπεύσιπος και ο Ξενοκράτης. Είναι γεγονός ότι σε αυτή «γεννήθηκε» και μια άλλη σπουδαία προσωπικότητα της φιλοσοφικής σκέψης, ο Αριστοτέλης. Η Ακαδημία λειτούργησε για πολλά έτη μέχρι το 529 μ.Χ., όταν την έκλεισε ο Ιουστινιανός. Στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεών του και της επιθυμίας του, να επιδιώξει καλές σχέσεις με τον Πάπα. Έτσι έκλεισε και ο κύκλος ζωής του ύστατου αυτού καταφυγίου του Εθνικού πνεύματος, της ελληνικής φιλοσοφίας. Ενώ οι τελευταίοι διδάσκαλοι της σχολής αυτοεξορίστηκαν στην Περσία. Βέβαια πρέπει να τονιστεί πως τότε βρισκόταν και σε μια παρακμή⁵⁸.

Αξίζει, επιπλέον να αναφέρουμε ότι ο Πλάτωνας πραγματοποίησε και άλλα ταξίδια στις Συρακούσες, που πάλι προσπάθησε ανεπιτυχώς να ιδρύσει την ιδανική πολιτεία. Οι σχέσεις με τον Διόνυσο Β΄, οδηγήθηκαν στα άκρα και ο τύραννος του απαγόρευσε την έξοδο από το νησί. Τελικά ο Πλάτωνας κατάφερε να γλυτώσει χάρη στον Δίωνα. Χρειάζεται επίσης να σημειωθεί ότι τον Πλάτωνα τον απασχόλησαν πολλά φιλοσοφικά ερωτήματα. Καταρχήν προσπάθησε να δείξει και να τονίσει, την ανωτερότητα της φιλοσοφίας του Σωκράτη έναντι των σοφιστών. Επίσης αναζήτησε την «αλήθεια», τη γνώση και την κατανόηση του «αγαθού». Ακόμη ο Πλάτωνας εξέδωσε τη «Θεωρία των ιδεών». Σύμφωνα με αυτή, «...πέρα από τη συνεχώς μεταβαλλόμενη αισθητή πραγματικότητα, υπάρχουν κάποιες αυθύπαρκτες, αμετάβλητες και νοητές οντότητες, οι «Ιδέες». Τα αντικείμενα του αισθητού κόσμου οφείλουν

⁵⁷ Πλάτων 1994, 19

⁵⁸ Καραγιαννόπουλος 2001, 113-4

την ύπαρξή τους και την όποια αλήθεια τους στη σχέση τους με τις Ιδέες. Αυτός είναι ο πυρήνας της πλατωνικής θεωρίας των Ιδεών. Στη θεωρία των Ιδεών στηρίζει ο Πλάτων τη συνολική ερμηνεία του, της πραγματικότητας.»⁵⁹ Τον Πλάτωνα ακόμη τον απασχόλησε ιδιαίτερα η ψυχή και τα τρία μέρη στα οποία αυτή χωρίζεται, οι πυλώνες της. Κατά τον Πλάτωνα το πρώτο είναι το «επιθυμητικό», αυτό περιλαμβάνει τις ηδονές και επιθυμίες. Το δεύτερο στάδιο είναι το «θυμοειδές» και είναι η έδρα του πάθους. Το τρίτο στάδιο είναι το «λογιστικό», το αθάνατο μέρος της ψυχής, που βασίζεται στη λογική και την ορθή κρίση. Αυτά τα μέρη βρίσκονται σε διαμάχη μεταξύ τους, όταν επικρατεί το λογιστικό μόνο τότε ο άνθρωπος πετυχαίνει την ευδαιμονία και φτάνει στην αρετή. Τέλος μίλησε για τις 4 βασικές αρετές, σωφροσύνη, ανδρεία, σοφία και δικαιοσύνη. Καθώς και την αξία και τη σημασία που έχει για έναν άνθρωπο να είναι δίκαιος και σωστός προς τους άλλους.

Σήμερα σώζονται αρκετά έργα του μεγάλου φιλοσόφου. Πιο συγκεκριμένα σώθηκαν 35 διάλογοι και 13 επιστολές. Το μεγαλύτερο μέρος λοιπόν, από τα έργα του είναι στη μορφή διαλόγου. Γεγονός που σίγουρα αναδεικνύει την ποιητική και λογοτεχνική ικανότητα του μεγάλου φιλοσόφου. Ένα σημαντικό μέρος των έργων του, είναι αφιερωμένο στον σπουδαίο δάσκαλό του, τον Σωκράτη. Στους διαλόγους του Πλάτωνα, γίνεται συστηματική χρήση της διαλεκτικής. Τα θέματα τους, αφορούν την θεωρία των ιδεών, ζητήματα γνώσης, οντολογικά ζητήματα, ηθικά, πολιτικά, και άλλα. Από τις 13 επιστολές του, νόθες θεωρούνται με βεβαιότητα οι 5 πρώτες και γνήσιες, σίγουρα η 6^η, η 7^η, και η 8^η. Συνεπώς ο Πλάτωνας εκτός από σπουδαίος φιλόσοφος ήταν και ένας άξιος λογοτέχνης. Τα έργα του χαρακτηρίζονται από υψηλή λογοτεχνική αξία, μάλιστα η αφηγηματική του τέχνη περιλαμβάνει και τον μύθο. Αδιαμφισβήτητα λοιπόν η θέση του, τόσο στη φιλοσοφία όσο και στην πεζογραφία είναι εξίσου υψηλή.

3.4. Αριστοτέλης

Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε, περίπου το 384 π.Χ. στα Στάγειρα, μια μικρή πόλη της Μακεδονίας. Ο πατέρας του, λεγόταν Νικόμαχος, ήταν μάλιστα γιατρός στην αυλή του Βασιλιά της Μακεδονίας, Αμύντα Γ'. Ο Αριστοτέλης έλαβε σπουδαία και μεγάλης διάρκειας

⁵⁹ Κάλφας 2006

εκπαίδευση. Στην ηλικία των 17 ετών εισάγεται στην Ακαδημία του Πλάτωνα όπου και παρέμεινε για 20 ολόκληρα χρόνια. Μάλιστα θα γίνει και δάσκαλος στη σχολή. Ωστόσο απέτυχε να λάβει τη θέση του σχολάρχη μετά το θάνατό του Πλάτωνα, καθώς το 347 π.Χ. έγινε ο Σπεύσιππος και το 335 π.Χ. ο Ξενοκράτης. Ο φιλόσοφος στη συνέχεια θα ταξιδέψει στην Άσσο της Μικράς Ασίας. Εκεί θα ασχοληθεί με τη μελέτη των ζώων και των φυτών, ανοίγοντας έτσι ένα νέο τομέα στη φιλοσοφική δραστηριότητά του. Γύρω στο 343 π.Χ., ο Φίλιππος, ο Βασιλέας της Μακεδονίας, κάλεσε τον Αριστοτέλη να αναλάβει την εκπαίδευση του γιου του, Αλέξανδρου. Η εκπαίδευση γινόταν στη Μίεζα, μια μικρή πόλη της Μακεδονίας, που βρισκόταν κοντά στα Στάγειρα και όπως μας γράφει ο Πλούταρχος και ο Αρριανός: *«Φαίνεται ότι ο Αλέξανδρος δεν διδάχθηκε μόνο την Ηθική και την Πολιτική επιστήμη, αλλά και τις απόρρητες και βαθύτερες διδασκαλίες που οι άνδρες τις αποκαλούσαν ακροαματικές και εποπτικές και δεν τις διέδιδαν σε πολλούς.»*⁶⁰

Το 335 π.Χ. ο Αριστοτέλης θα επιστρέψει στην Αθήνα και θα ιδρύσει μια δική του σχολή το «Λύκειο», ή «Περίπατος», όπως ονομάστηκε μετέπειτα, γιατί οι μαθητές της, βάδιζαν κατά τη διδασκαλία κάτω από τη σκιά των δένδρων, κοντά στις όχθες του ποταμού Ιλισσού. Μετά τον θάνατο του Αλέξανδρου το 323 π.Χ., ο Αριστοτέλης αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Αθήνα και κατέφυγε στην Εύβοια. Το 322 π.Χ. ο μεγάλος αυτός φιλόσοφος πέθανε σε προχωρημένη ηλικία.

Με τον Αριστοτέλη συνδέονται ένας μεγάλος αριθμός φιλοσοφικών έργων. Ελάχιστα από αυτά δημοσιεύθηκαν από τον ίδιο. Επρόκειτο κατά κύριο λόγο για διαλόγους και πραγματείες που απευθύνονται στο ευρύ κοινό. Τα έργα αυτά ονομάζονται εξωτερικά. Από αυτά σώζονται μόνο αποσπάσματα. Ένας μεγάλος αριθμός έργων προέκυψε από αδημοσίευτα διδακτικά κείμενα, προσωπικές σημειώσεις του φιλόσοφου, με βάση τις οποίες ασκούσε τη διδασκαλία του. Αυτά τα έργα χαρακτηρίζονται ως «εσωτερικοί λόγοι» και καταπιάνονται με θέματα ηθικό-πολιτικά, με τη λογοτεχνία και τη ρητορική, με ιστορικό-αρχαιολογικό περιεχόμενο αλλά και έργα σχετιζόμενα με τη φιλοσοφία του Πλάτωνα. Οι «εσωτερικοί λόγοι», ειδικεύονται σε θέματα θεωρητικής φιλοσοφίας, έργα πρακτικής φιλοσοφίας και έργα σχετιζόμενα με ποιητικές δραστηριότητες⁶¹.

⁶⁰ Φράγκος, 2016

⁶¹ Montanari, 2017, 431-444

4. Μεθοδολογία Έρευνας

Μεγάλο μέρος της αρχαίας ελληνικής γραμματείας τη σημερινή εποχή έχει ψηφιοποιηθεί αλλά και συνεχίζει να ψηφιοποιείται, καθώς τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από αυτή τη διαδικασία είναι πολλά όπως φάνηκε. Στα πλαίσια συνεπώς αυτής τη έξαρσης της ψηφιοποίησης αποφασιστικέ να δημιουργηθεί ένας πιο ολοκληρωμένος πόρος για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Ωστόσο ο αριθμός τους είναι μεγάλος, για το λόγο αυτό προβλέπεται να παραμείνει ανοιχτός για πιθανή επέκτασή του στο μέλλον.

Στην παρούσα φάση της εργασίας θα παρουσιαστούν αναλυτικά τα βήματα κατασκευής του ψηφιακού πόρου για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Αρχικά θα παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο έγινε η αναζήτηση και η συλλογή αυτού του τεράστιου σε όγκο υλικού, αναφέροντας τις πηγές που εντοπίστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν για την άντληση των κειμένων. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί το πρακτικό κομμάτι της ίδιας της κατασκευής του πόρου. Με λίγα λόγια το πως οργανώθηκαν και δημιουργήθηκαν όλα τα απαραίτητα αρχεία, με τα αρχαία φιλοσοφικά κείμενα. Επιπλέον θα παρουσιαστεί η λειτουργικότητά και η χρησιμότητα του πόρου. Επιπροσθέτως θα αναφερθούν προβληματισμοί και δυσκολίες που τέθηκαν στην όλη διαδικασία και στη συνέχεια θα δοθούν γενικά συμπεράσματα για το πόρο, τη λειτουργία του και την αποτελεσματικότητά του.

4.1. Εύρεση και Συλλογή Φιλοσοφικών Κειμένων

Για την άντληση των φιλοσοφικών κειμένων που περιλαμβάνονται στον ψηφιακό πόρο που δημιουργήθηκε, αρχικά πραγματοποιήθηκε εξονυχιστική έρευνα στο διαδίκτυο αλλά και σε βιβλιοθήκες για την αναζήτηση των πηγών. Επιλέχθηκαν κατά κύριο λόγο ιστοσελίδες που θεωρούνται περισσότερο «αξιόπιστες». Ενώ για πηγές αρχαίων κειμένων από δευτερεύουσες ιστοσελίδες έγινε έλεγχος των αποσπασμάτων με τη χρήση έντυπων βιβλίων. Μερικές από τις διαδικτυακές πηγές που χρησιμοποιήθηκαν είναι η Βικιθήκη, αν και όχι τόσο αξιόπιστη. Αυτή περιλαμβάνει «σκόρπια» αποσπάσματα και αναφορές από διάφορους αρχαίους φιλοσόφους. Οι αναφορές αυτές ενδέχεται να είναι από πρωτογενείς πηγές ή από τρίτους

συγγραφείς, οι οποίοι αποτυπώνουν τις διδασκαλίες και απόψεις των προγενέστερων. Τα αποσπάσματα που εντοπίστηκαν σε αυτή, φυσικά ελέγχθηκαν με έντυπα βιβλία από βιβλιοθήκες.

Μια ακόμα ιδιαίτερα χρήσιμη αλλά και αξιόπιστη πλατφόρμα από την οποία αντλήθηκαν αποσπάσματα φιλοσοφικών έργων είναι η «Πύλη της Ελληνικής γλώσσας». Αυτή περιέχει αποσπάσματα και έργα από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους αλλά και από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Δυστυχώς όμως τα αποσπάσματα σε αυτή είναι ελάχιστα για κάθε αρχαίο συγγραφέα. Καθώς πρόκειται για μία σύντομη συλλογή. Χρήσιμο είναι βέβαια ότι παρέχει συνδυαστική γνώση, πολύτιμα ιστορικά στοιχεία δηλαδή, για τη ζωή, το έργο και γενικότερα για τη φιλοσοφία από όλους τους Έλληνες φιλοσόφους. Στοιχεία πολύ χρήσιμα, σε όλους τους μελετητές που επιθυμούν να εντρυφήσουν περισσότερο στο έργο τους και τη ζωή τους. Φυσικά δε περιορίζεται μόνο στα φιλοσοφικά κείμενα αλλά επεκτείνεται και σε όλα τα αρχαία γραμματειακά είδη της ελληνικής λογοτεχνίας.

Επιπροσθέτως αρχαία κείμενα αντλήθηκαν και από το «Μικρό Απόπλους», την ιστοσελίδα «Δελφός» αλλά και την «Ανοιχτή Βιβλιοθήκη». Για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη σημαντική πηγή άντλησης είναι το ψηφιακό περιβάλλον που έχει δημιουργήσει ο κος ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΑΓΓ. ΜΟΥΡΜΟΥΡΑΣ, [Δημήτριος Εύαγγ. Μούρμouρας \(nтуа.gr\)](http://nтуа.gr), που περιλαμβάνει ψηφιακά αντίτυπα, από τα άπαντα των παραπάνω φιλοσόφων και μάλιστα τα αρχεία των κειμένων παρέχονται και σε διαφορετικές μορφές (doc, pdf, epub). Με την πιο χρήσιμη μορφή που θα αξιοποιηθεί σε αυτή την εργασία, τα αρχεία doc. Εκτός αυτού το παραπάνω ψηφιακό περιβάλλον, που παρατίθεται είναι ιδιαίτερα χρήσιμο σε όλους του μελετητές της κλασικής φιλολογίας και στο απλό κοινό. Καθώς περιλαμβάνει μια μεγάλη συλλογή από αποσπάσματα κλασικών κειμένων και από διαφορετικά είδη μάλιστα. Όπως για παράδειγμα ιστορικά, ρητορικά αλλά και ποιητικά έργα. Όπως φυσικά και σπουδαίες προσωπικότητες όπως είναι ο Όμηρος, ο Ησίοδος, ο Αίσωπος, ο Θουκυδίδης και πολλοί άλλοι. Η συλλογή όμως αυτή δεν περιορίζεται μόνο στην αρχαία Ελλάδα αλλά επεκτείνεται και σε έργα άλλων εποχών. Όπως για παράδειγμα τη Βυζαντινή με το «λεξικόν Σουίδα ή Σούδα», αλλά και πιο πρόσφατων όπως έργα του Καβάφη και του Ελύτη.

Άλλες ξένες ιστοσελίδες που αντλήθηκαν αρχαία έργα είναι: η BIBLIOTHECA AUGUSTANA, η Philosophy Texts, ο Philoctetes, ο Loebolus. Η [bibliotheca Augustana \(hs-augsburg.de\)](http://hs-augsburg.de), είναι μια ιστοσελίδα που παρέχει μια μεγάλη συλλογή έργων από πολλές και διαφορετικές λογοτεχνίες, από όλο τον κόσμο. Λόγου χάριν της λατινικής, της αγγλικής και

της γαλλικής. Τα κείμενα σε αυτή είναι οργανωμένα ανά περιόδους, αλλά και ξεχωριστά για κάθε δημιουργό. Συνεπώς πρόκειται για μια ιδιαίτερα πλούσια συλλογή και χρήσιμη σε όλους όσους επιθυμούν να προσεγγίζουν και να γνωρίσουν καλύτερα την Παγκόσμια Λογοτεχνία. Η Philosophy texts είναι ειδικά μια σελίδα για φιλοσοφικά κείμενα. Ο Philoctetes είναι μια ακόμα ιστοσελίδα που σώζει αρκετά αποσπάσματα από μερικούς προσωκρατικούς Έλληνες Φιλοσόφους. Τέλος το ψηφιακό περιβάλλον Loebolus, διαθέτει μια μεγάλη συλλογή λατινικών και αρχαιοελληνικών κειμένων.

Μία ακόμα ιδιαίτερα χρήσιμη και δημοφιλής ιστοσελίδα που χρησιμοποιήθηκε για την άντληση κειμένων, κυρίως για τους Σωκρατικούς Φιλοσόφους ήταν η Perseus Digital Library. Αυτή χρησιμοποιήθηκε για την άντληση κειμένων, πρωτίστως των Σωκρατικών Φιλοσόφων. Ιδιαίτερα για τα κείμενα του Ξενοφών αλλά και το απόσπασμά του Σιμμία του Θηβαίου. Ωστόσο περιλαμβάνει μια πληθώρα κειμένων από πολλούς αρχαίους συγγραφείς αλλά και αποσπάσματα άλλων. Όπως φυσικά και του Πλάτωνα. Συνεπώς μια τεράστια συλλογή, καθιστώντας, έτσι την πλατφόρμα ιδιαίτερα χρήσιμη για μελέτη και αναζήτηση πολλών αρχαίων κειμένων, από όλα τα είδη της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.

Φυσικά χρησιμοποιήθηκαν επιπροσθέτως διάφορα blog, pdf, «μικρότερες» και ίσως όχι τόσο επίσημες ιστοσελίδες, που υπάρχουν διάσπαρτες στο διαδίκτυο. Όμως πρέπει να αναφερθεί πως τα κείμενα που αντλήθηκαν ελέγχθηκαν για τη γνησιότητά τους με έντυπα συγγράμματα, που διατίθενται από βιβλιοθήκες και εκδοτικούς οίκους. Όστε να πιστοποιηθεί η γνησιότητα και η ορθότητα αυτών των αποσπασμάτων.

Δυστυχώς όμως από την πληθώρα των φιλοσοφικών έργων που γράφτηκαν στη διάρκεια της ελληνικής φιλοσοφικής σκέψης στις μέρες μας έφτασε ένας μικρός σχετικά αριθμός. Ειδικότερα αυτό ισχύει για το έργο των Προσωκρατικών. Πιο συγκεκριμένα από μερικούς από αυτούς δε σώζεται κανένα έργο τους, όπως για τον Θαλή τον Μιλήσιο, για τον Πυθαγόρα που δε σώζεται κανένα ιδιόχειρο έργο του. Αλλά και για πολλούς άλλους αρχαίους φιλοσόφους που τα κείμενά τους χάθηκαν μέσα στο πέρασμα των αιώνων. Παρά μόνο μικρές αναφορές διασώζονται από τη διδασκαλία τους και τις απόψεις τους σε διάφορα φιλοσοφικά ζητήματα στο έργο μεταγενέστερων συγγραφέων. Από τους υπόλοιπους Προσωκρατικούς σώζονται αποσπάσματα, τμήματα πολλές φορές από τα έργα τους και αναφορές σε αυτά από μεταγενέστερους συγγραφείς. Λίγα έργα σώζονται και από τους «ελάσσονες Σωκρατικούς». Πιο συγκεκριμένα αποσπάσματα αυτών. Αντιθέτως πολύ

περισσότερα φιλοσοφικά έργα σώζονται για τις δύο ίσως πιο γνωστές και σπουδαίες μορφές της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη.

4.2. Ανάκτηση και Οργάνωση Φιλοσοφικών Κειμένων

Αρχικά πραγματοποιήθηκε ενδελεχή έρευνα στο διαδίκτυο και σε βιβλιοθήκες, και αντλήθηκαν τα απαραίτητα έργα και αποσπάσματα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, που εξετάζονται σε αυτή την εργασία. Στη συνέχεια αυτά τα κείμενα «κατέβηκαν», ως αρχεία στον υπολογιστή. Η πιο συχνή μορφή των αρχείων που εντοπίστηκε είναι σε μορφή pdf, και λιγοστά σε μορφή jpg. Ωστόσο βρέθηκαν από διάφορα ψηφιακά περιβάλλοντα και πλατφόρμες αρχεία με αποσπάσματα φιλοσοφικών κειμένων και σε μορφή doc που σίγουρα είναι πιο χρήσιμη για την εργασία αυτή. Καθώς είναι πιο εύκολα επεξεργάσιμα. Υπήρχαν όμως και κείμενα που δεν βρέθηκαν σε κάποια συγκεκριμένη μορφή αρχείου, αλλά υπήρχαν ελεύθερα για ανάγνωση σε διάφορες ιστοσελίδες και blog. Για αυτά έγινε απλή επεξεργασία «αντιγραφή-επικόλληση» του κειμένου και μεταφέρθηκαν σε νέο word κείμενο που δημιουργήθηκε για αυτό το σκοπό. Έπειτα τα κείμενα αποθηκεύτηκαν πάλι σε μορφή doc ενώ στη συνέχεια μετατράπηκαν σε txt μορφή.

Στην πορεία τα αρχεία αυτά χωρίστηκαν και οργανώθηκαν σε υποομάδες με βάση τους δημιουργούς του κάθε αρχαίου έργου, αλλά και με βάση τους τύπους των αρχείων που θα χρησιμοποιηθούν και θα παρουσιαστούν σε αυτήν την εργασία. Όπου ήταν δυνατόν, κείμενα που βρίσκονται σε μορφή PDF μετατράπηκαν σε μορφή doc. Καθώς βασικός στόχος είναι να υπάρχουν δύο βασικοί τύποι αρχείων που θα χρησιμοποιηθούν στην παρούσα εργασία, για το πόρο. Αυτοί είναι τα αρχεία σε doc και txt.

Ύστερα το επόμενο βήμα ήταν να αποθηκευτούν στον υπολογιστή ως «απλό κείμενο», αρχεία TXT, με κωδικοποίηση Unicode-8 (UTF-8), όλα τα αρχεία που βρίσκονται σε μορφή doc. Τα αρχεία txt είναι ο βασικός τύπος αρχείων, που περιλαμβάνει μη μορφοποιημένα κείμενα. Δηλαδή χωρίς bold, χρώματα, μεγέθη και πολλές άλλες μορφοποιήσεις. Πρόκειται για έναν τύπο αρχείων που χρησιμοποιείται από διάφορους επεξεργαστές και αναλυτές κειμένου. Για το λόγο λοιπόν, ότι πρόκειται για ένα απλό κείμενο, τα txt αρχεία είναι αρκετά εύκολο να επεξεργαστούν χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις. Συνεπώς δεν απαιτούνται οι πιο εξελιγμένοι ή οι πιο σύγχρονοι επεξεργαστές για να τρέξουν και να αναλύσουν ένα κείμενο.

Η κωδικοποίηση (UTF-8) είναι ο πιο βασικός τύπος κωδικοποίησης που αναγνωρίζουν οι περισσότεροι υπολογιστές και επεξεργαστές. Πρόκειται για ένα σύστημα που δημιούργησαν ο Ken Thompson και ο Rob Pike. Αυτό χρησιμοποιεί ομάδες από byte για την αναπαράσταση κωδικών συμβόλων. Είναι ιδιαίτερα χρήσιμο και αξιόλογο για μετάδοση δεδομένων σε 8 bit.

Επομένως μέσα από την διαδικασία επεξεργασίας των αρχαίων εγγράφων προέκυψαν τρεις τύποι αρχείων, με πιο βασικούς τους txt και doc. Αυτοί θα χρησιμοποιηθούν στη διαδικασία δημιουργίας του ψηφιακού πόρου. Ωστε να έχει τη δυνατότητα ο κάθε μελετητής, αναγνώστης του αρχαίου κειμένου να το τοποθετήσει σε ένα πρόγραμμα επεξεργασίας και ανάλυσης κειμένου έχοντας ικανοποιητικά αποτελέσματα. Δηλαδή χωρίς πολλά σφάλματα και σε μικρό χρονικό διάστημα. Αλλά και να μπορεί εύκολα να έχει πρόσβαση σε αυτό για ελεύθερη ανάγνωσή του.

Σημαντικό ρόλο όμως σε κάθε εργασία έχει η σωστή και ενδεδειγμένη οργάνωση του υλικού που τίθεται προς μελέτη. Κατά συνέπεια το επόμενο βασικό στάδιο ήταν ο χωρισμός και τοποθέτηση των αρχαίων κειμένων σε ομάδες και υποομάδες. Καταρχήν δημιουργήθηκε ένας γενικός φάκελος που φέρει τον τίτλο «Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία». Αυτός περιλαμβάνει τους επιμέρους φακέλους όπου βρίσκονται τοποθετημένα, διαχωρισμένα και οργανωμένα τα αρχαία κείμενα. Συνεπώς έγινε διαχωρισμός, της αρχαία ελληνικής φιλοσοφίας σε πέντε υποκατηγορίες. Στους «προσωκρατικούς φιλοσόφους», στον Πλάτωνα, στον Αριστοτέλη, στον Ξενοφώντα και στους «Σωκρατικούς». Για τον Πλάτωνα στην εργασία αυτή παρουσιάζονται όλα τα σωζόμενα έργα του φιλοσόφου όπως μας παραδίδονται από μεταγενέστερους συγγραφείς. Το ίδιο ισχύει και για τον άλλο πολυγραφότατο φιλόσοφο, τον Αριστοτέλη. Όσον αφορά όμως τους Προσωκρατικούς Φιλοσόφους επειδή τα έργα τους δε σώζονται δυστυχώς, παρά μόνο σε μικρό βαθμό και αποσπασματικά, για τους περισσότερους από αυτούς, στην εργασία αυτή παρουσιάζονται όσα αποσπάσματα εντοπίστηκαν και πραγματοποιήθηκε συλλογή τους από το διαδίκτυο, σε ένα μάλιστα αρχείο. Κάτι ανάλογο γίνεται όπως ήδη αναφέρθηκε και για τους Σωκρατικούς, που πάλι, σώζονται ελάχιστα αποσπάσματα. Αντιθέτως για τον Ξενοφώντα που αν και μαθητής του Σωκράτη, αποτελεί μια ξεχωριστή κατηγορία μόνος του, σώζονται αρκετά αποσπάσματα, καθώς και ολόκληρά έργα. Αρκετά από αυτά περιλαμβάνονται στον πόρο, όμως μόνο τα φιλοσοφικά του.

Για την διευκόλυνση των αναγνωστών-μελετητών δημιουργήθηκαν διαφορετικοί ηλεκτρονικοί φάκελοι, με όνομα, το όνομα του εκάστοτε δημιουργού των έργων. Ο κάθε ένας από αυτούς περιλαμβάνει και τους βασικούς τύπους αρχείων doc και txt για κάθε αρχαίο

κείμενο που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την εργασία. Ίδια διαδικασία οργάνωσης του υλικού ακολουθείται και στον ψηφιακό περιβάλλον του πόρου που δημιουργήθηκε. Με τις ανάλογες κατηγορίες και υποκατηγορίες. Καθιστώντας έτσι πιο εύκολο στον εκάστοτε μελετητή, εύκολα και γρήγορα να αναζητήσει το κείμενο που επιθυμεί και τη μορφή που του είναι πιο χρήσιμη.

Τέλος για την παρούσα εργασία και για τους αναγνώστες της, καθώς και για τους μελετητές του ψηφιακού πόρου, δημιουργήθηκε ένας αναλυτικός κατάλογος με όλα τα έργα και τους φιλοσόφους, που θα περιλαμβάνει ο ψηφιακός αυτός ο πόρος. Ο εν λόγω κατάλογος-πίνακας δημιουργήθηκε σε ένα αρχείο EXCEL. Στο EXCEL αρχείο δημιουργήθηκαν 6 διαφορετικά φύλλα, για τους φιλοσόφους. Πιο συγκεκριμένα στο 1^ο φύλλο βρίσκονται οι Προσωκρατικοί, στο 2^ο οι Σωκρατικοί, στο 3^ο βρίσκεται ο Ξενοφών, στο 4^ο ο Αντισθένης, στο 5^ο ο Πλάτωνας και στο 6^ο ο Αριστοτέλης. Αναλυτικότερα, κάθε φύλλο περιλαμβάνει μία στήλη με τα ονόματα των φιλοσόφων, μία με την κωδική ονομασία που αποθηκεύτηκαν τα αρχεία, μια με το απόσπασμα-έργο που αντιστοιχούν. Επίσης αναφέρεται σε μία στήλη ο αριθμός των λέξεων, κατά προσέγγιση του κάθε κειμένου, ώστε να γνωρίζει ο κάθε αναγνώστης ακόμη και την έκταση τους. Επιπλέον σε στήλες αναφέρεται αν διαθέτουν doc και txt αρχεία. Ακόμη στην τελευταία στήλη υπάρχουν μερικές παρατηρήσεις και διευκρινήσεις. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνει μια διευκρίνηση. Στα έργα του Πλάτωνα που αναφέρονται στο κατάλογο, εντοπίζονται προς το τέλος (p1_50 – p171) μερικές σειρές με πράσινο χρώμα. Αυτές δηλώνουν πως ο πόρος περιλαμβάνει εκτός από ολόκληρα τα έργα «Νόμοι» και «Πολιτεία» του Πλάτωνα, τις υποδιαιρέσεις τους σε επιμέρους βιβλία. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με το έργο «Ηθικά Νικομάχεια» του Αριστοτέλη. Τα αρχεία (AR_053 – AR_060), που περιλαμβάνουν τις υποδιαιρέσεις των βιβλίων από τα «Ηθικά Νικομάχεια» εμφανίζονται με πράσινο χρώμα.

5. Ο ψηφιακός Πόρος Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας

Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μια αναλυτική περιγραφή όλου του ψηφιακού πόρου της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Δηλαδή όλων των φιλοσόφων αλλά και των έργων τους, που αυτός περιλαμβάνει. Επιπροσθέτως θα επισημανθούν κάποια ζητήματα, δυσκολίες που

προέκυψαν κατά τη διαδικασία αναζήτησης, επεξεργασίας και οργάνωσης όλου του ψηφιακού υλικού. Τέλος θα γίνει μια πιο ειδική αναφορά σε ελλείψεις που ενδέχεται να υπάρχουν από τα αρχαία κείμενα και άλλα ζητήματα πιο συγκεκριμένα, στα αποσπάσματα των φιλοσοφικών κειμένων.

5.1. Περιγραφή του Ψηφιακού Πόρου

Ο ψηφιακός πόρος εκτείνεται αρχικά από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους μέχρι και τον Αριστοτέλη. Όπως ήδη προαναφέρθηκε. Αρχικά παρουσιάζονται τα αποσπάσματα από τους πιο σημαντικούς και γνωστούς από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους.

Πιο συγκεκριμένα η εργασία αυτή περιλαμβάνει αποσπάσματα:

- Από το έργο του Αναξαγόρα **«Περί Φύσεως»**.
- Από το έργο **«Περί Φύσεως»** του Αναξίμαδρου.
- Λίγα διάσπαρτα αποσπάσματα και φράσεις από τη φιλοσοφία του Αναξιμένη.
- Ένα μικρό απόσπασμα από το έργο **«Περί εὐθυμίας»**, του Δημόκριτου και λίγες φράσεις γενικότερα από τη φιλοσοφία του.
- Από τη φιλοσοφία και το έργο **«Περί Φύσεως»** του Εμπεδοκλή.
- Σωζόμενα τμήματα από τη Φιλοσοφία και το ποίημα του Παρμενίδη **«Περί Φύσεως»**.
- Αρκετά αποσπάσματα σώζονται και από τον Ηράκλειτο, από το έργο **«Περί Φύσεως»**. (Νόθος τίτλος πιθανόν). Οι τίτλοι των αποσπασμάτων αυτών είναι οι παρακάτω:

« Ο ΕΙΣ – Ο ΛΟΓΟΣ – Ο ΞΥΝΟΣ», «Ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἕν», «Ὁ Πόλεμος καὶ ἡ Ἔρις», «Ἡ Ἀρμονία τῶν Ἀντιθέτων», «Τὸ Γίγνεσθαι», «Τὸ Πῦρ», «Ὁ Ἄνθρωπος», «Ἡ Φύση, Ἀποσπάσματα γιὰ μιὰ Ἠθική», «Ἀποσπάσματα ἀμφίβολα ἢ ἀπόκρυφα».

Επιπρόσθετα ο πόρος αυτός διαθέτει ακόμα αποσπάσματα από τα έργα των μαθητών του Σωκράτη, καθώς ο ίδιος όπως είναι ευρέως γνωστόν δεν έγραψε τίποτα. Δυστυχώς για τους «Σωκρατικούς» ή «Ελάσσονες Σωκρατικούς» σώζονται σήμερα πολύ λίγα αποσπάσματα, όπως λέχθηκε και παραπάνω, παρόλο που είχαν έναν αρκετά πλούσιο και σημαντικό συγγραφικό έργο και ίδρυσαν πολλές σχολές.

Πιο συγκεκριμένα από τον Σιμμία τον Θηβαίο, παρατίθεται ένα μικρό απόσπασμα, που διασώζεται από την *Παλατινή ανθολογία (VII 21)*. Από τον Κριτία, τον θείο του Πλάτωνα διασώζονται μικρά τμήματα από τα έργα του. Επιπλέον ο πόρος αυτός περιλαμβάνει ένα απόσπασμα από το έργο «*Σίσυφος*» (1-40), που πιθανώς ήταν σατυρικό δράμα. Κατόπιν παρατίθενται λίγα αποσπάσματα από τα έργα *Τέννης, Ραδάμανθος, Πειρίθους*, που πιθανόν αποδίδονται σε αυτόν. Ειδικότερα παρατίθεται ένα μικρό απόσπασμα από την *Υπόθεσις Ραδαμάνθους απ. 15 Sn*, αλλά και κάποια αποσπάσματα από το συνολικό έργο: (*Κριτίας 43 απ. 16 Sn, Κριτίας 43 απ. 17 Sn, Κριτίας 43 απ. 18 Sn*). Από το έργο *Τέννης*, σώζεται τμήμα από την υπόθεση (*Κριτίας 43, Υπόθεσις απ. 20 Sn*) και ένα απόσπασμα από το συνολικό έργο (*Κριτίας 43 απ. 21 Sn*). Επίσης ο πόρος περιλαμβάνει αποσπάσματα από άλλα άγνωστα έργα του (*Κριτίας 43 απ. 22 Sn, Κριτίας 43 απ. 23 Sn, Κριτίας 43 απ. 24 Sn, Κριτίας 43 απ. 25 Sn, Κριτίας, Ελεγεία : “Πολιτεία Λακεδαιμονίων”*).

Έπειτα ο παρών πόρος περιλαμβάνει μόνο τα φιλοσοφικά έργα του Ξενοφώντα, του μαθητή του Σωκράτη. Δηλαδή διαθέτει την «*Απολογία Σωκράτους*», τα «*Απομνημονεύματα*», τον «*Ιέρων*», επίσης υπάρχει ο «*Οικονομικός*» και το «*Συμπόσιον Φιλοσόφων*» του Ξενοφώντος. Τα έργα αυτά σώζονται ολόκληρα, χωρίζονται σε βιβλία και κεφάλαια και πραγματεύονται κατά κύριο λόγο φιλοσοφικά θέματα ή αφορούν διάφορους φιλοσόφους, γνωστούς στον Ξενοφώντα. Ο Ξενοφών φυσικά έγραψε και ιστορικά έργα, που δεν παρουσιάζονται στην παρούσα μελέτη.

Για τον Πλάτωνα παρατίθενται όλα τα σωζόμενα φιλοσοφικά έργα του, 36 στον αριθμό, αυτά χωρίζονται, μάλιστα σε 9 τετραλογίες:

A τετραλογία: 1. *Ευθύφρων ή περί τοῦ ὀσίου, ἠθικός.* 2. *Απολογία Σωκράτους, ἠθικός.* 3. *Κρίτων ή περί τοῦ πρακτέου, ἠθικός.* 4. *Φαίδων ή περί ψυχῆς, ἠθικός.*

B τετραλογία: 1. *Κρατύλος ή Περί Ονομάτων Ορθότητος, λογικός.* 2. *Θεαίτητος ή Περί Επιστήμης, πειραστικός.* 3. *Σοφιστής ή Περί του ὄντος, λογικός.* 4. *Πολιτικός ή Περί της Βασιλείας, λογικός.*

Γ τετραλογία: 1. *Παρμενίδης ή Περί Ιδεών, λογικός.* 2. *Φίληβος ή Περί Ηδονής, ηθικός.* 3. *Συμπόσιον ή Περί Αγαθού, ηθικός.* 4. *Φαίδρος ή Περί Έρωτος, ηθικός.*

Δ. τετραλογία: 1. Αλκιβιάδης Α ή Περί Ανθρώπου Φύσεως, μαιευτικός. 2. Αλκιβιάδης Β ή Περί Προσευχής, μαιευτικός. 3. Ίππαρχος ή Φιλοκερδής, ηθικός. 4. Ερασταί ή Περί Φιλοσοφίας, ηθικός.

Ε. τετραλογία: 1. Θεάγης ή Περί Φιλοσοφίας, μαιευτικός. 2. Χαρμίδης ή Περί Σωφροσύνης, πειραστικός. 3. Λάχης ή Περί Ανδρείας, ηθικός. 4. Λύσις ή Περί Φιλίας, μαιευτικός.

Ε. τετραλογία: 1. Ευθύδημος ή Εριστικός, ανατρεπτικός. 2. Πρωταγόρας ή Σοφισταί, επιδεικτικός. 3. Γοργίας ή Περί Ρητορικής, ανατρεπτικός. 4. Μένων ή Περί Αρετής, πειραστικός.

Ζ. τετραλογία: 1. Ιππίας μείζων ή Περί του Καλού, ανατρεπτικός. 2. Ιππίας ελάσσων ή Περί του Ψεύδους, ανατρεπτικός. 3. Ίων ή Περί Ιλιάδος, πειραστικός. 4. Μενέξενος ή Επιτάφιος, ηθικός.

Η τετραλογία: 1. Κλειτοφών ή Προτρεπτικός, ηθικός. 2. Πολιτεία ή Περί Δικαίου, πολιτικός. 3. Τίμαιος ή Περί Φύσεως, φυσικός. 4. Κριτίας ή Ατλαντικός, ηθικός.

Θ. τετραλογία: 1. Μίνως ή Περί Νόμου, πολιτικός. 2. Νόμοι ή Περί Νομοθεσίας, πολιτικός. 3. Επινομίς ή Νυκτερινός Σύλλογος, πολιτικός. 4. Επιστολαί, ηθικά.

Στον Πλάτωνα αποδίδονται και τα παρακάτω έργα που χαρακτηρίζονται πιθανώς ως νόθα αλλά συμπεριλαμβάνονται στο Πλατωνικό Corpus. **Αποδιδόμενα:** 1. Περί Δικαίου. 2. Περί Αρετής. 3. Δημόδοκος. 4. Σίσυφος. 5. Ερυζίας. 6. Αζίοχος. 7. Αλκυών.

Τέλος ο πόρος περιλαμβάνει τα **επιγράμματα** και **ορισμούς** που συνδέονται με το όνομα του Πλάτωνα.

Στον παρών πόρο παρατίθενται, ακόμα όλα τα σωζόμενα έργα και αποσπάσματα του **Αριστοτέλη**, από αυτά που εντοπίστηκαν και συλλέχθηκαν. Αυτά είναι 51 ολόκληρα έργα, τα εξής:

Λογικά ή Όργανον	Φυσικά	Βιολογικά	Ψυχολογικά	Μεταφυσικά	Ηθικά	Πολιτικά	Τεχνικά	Πλαστά έργα	Ρητορική και Ποιητική

Περὶ ἑρμηνείας	Φυσικῆς ακροάσεως	Τῶν περὶ τὰ ζῷα ἱστοριῶν	Περὶ ψυχῆς	Μετά-τα-Φυσικά	Ἠθικά Εὐδήμεια	Ἀθηναίων Πολιτεία	Περὶ ποιητικῆς	Μηχανικά	Ρητορικὴ
Κατηγορία	Περὶ οὐρανοῦ,	Περὶ πορείας ζῶων		Μικρά-φυσικά	Ἠθικά-Μεγάλα(Ἀμφισβητ)	Πολιτικά	Οικονομικά	Φυσιολογικά	
Ἀναλυτικὰ πρότερα	Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς	Περὶ ζῶων κινήσεως			Ἠθικά Νικομάχεια				
Ἀναλυτικὰ ὕστερα	Μετεωρολογικά	Περὶ ζῶων γενέσεως							
Τοπικά		Περὶ ζῶων μορίων							
Περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων									

Επίσης στον Αριστοτέλη ανήκουν τα παρακάτω ἔργα: -Παναθεώρησης, -Περὶ πνεύματος, -Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, -Περὶ ἀτόμων γραμμῶν-Ἄνέμων θέσεις καὶ προσηγορίαι, -Προβλήματα, -Περὶ αἰσθήσεως καὶ αἰσθητῶν, -Περὶ μνήμης καὶ ἀναμνήσεων, -Περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως, -Περὶ ἐνυπνίων, -Περὶ καθ' ὕπνον μαντικῆς, -Περὶ μακροβιότητος καὶ βραχυβιότητος, -Περὶ νεότητος καὶ γήρωτος, -Περὶ ζωῆς καὶ θανάτου, -Περὶ ἀναπνοῆς, -Διαιρέσεις, -Περὶ Ξενοφάνους, περὶ Ζήνωνος καὶ περὶ Γοργίου, -Περὶ ἀκουστῶν, -Περὶ θαυμασιῶν ἀκουσμάτων, -Περὶ χρωμάτων, -Ἐπιστολαί, -Προτρεπτικός πρὸς Θεμισώνα, -Περὶ κόσμου, -Πρὸς Ἑρμείαν, ὕμνος εἰς τὴν ἀρετὴν.

Επιπλέον αποσπάσματα και αναφορές σώζονται ἀπὸ τους παρακάτω 136 τίτλους ἔργων του Αριστοτέλη:

- ❖ Διάλογοι
- ❖ Περὶ φιλοσοφίας
- ❖ Περὶ τ' ἀγαθοῦ
- ❖ Μαγικός
- ❖ Εὐδήμος ἢ περὶ ψυχῆς

- ❖ *Περὶ εὐχῆς*
- ❖ *Προτρεπτικός*
- ❖ *Περὶ παιδείας*
- ❖ *Νήρινθος*
- ❖ *Σοφιστής*
- ❖ *Περὶ ῥητορικῆς ἢ Γρῦλος*
- ❖ *Περὶ ποιητῶν*
- ❖ *Περὶ πολιτικοῦ*
- ❖ *Περὶ δικαιοσύνης*
- ❖ *Περὶ εὐγενείας*
- ❖ *Ἐρωτικός*
- ❖ *Συμπόσιον ἢ περὶ μέθης*
- ❖ *Περὶ προβλημάτων*
- ❖ *Λογικά*
- ❖ *Ὑπομνήματα λογικά*
- ❖ *Κατηγορίαι*
- ❖ *Περὶ ἐναντίων, περὶ ἀντικειμένων*
- ❖ *Τέχνης τῆς Θεοδέκτου συναγωγή*
- ❖ *Τεχνῶν συναγωγή*
- ❖ *Ὀμηρικὰ ζητήματα*
- ❖ *Τὰ ἐκ τῆς Πολιτείας Πλάτωνος*
- ❖ *Νόμος συσσιτικός*
- ❖ *Περὶ συμβιώσεως ἀνδρὸς καὶ γυναικός*
- ❖ *Περὶ ἰδεῶν*
- ❖ *Περὶ τῶν πυθαγορείων*
- ❖ *Περὶ τῆς Ἀρχυτείου φιλοσοφίας*
- ❖ *Περὶ Δημοκρίτου*
- ❖ *Προβλήματα φυσικά*
- ❖ *Περὶ τῆς τοῦ Νείλου ἀναβάσεως*
- ❖ *Περὶ τῆς ἡρακλείας λίθου*
- ❖ *Περὶ σημείων*
- ❖ *Περὶ μετάλλων*
- ❖ *Περὶ φυτῶν (γεωργικά)*

- ❖ Ζωικά
- ❖ Περὶ ἰχθύων
- ❖ Περὶ μαλακίων
- ❖ Περὶ ὀστρακοδέρμων
- ❖ Περὶ ὀρνίθων. ἢ περὶ τῶν πτητικῶν
- ❖ Περὶ ἐντόμων
- ❖ Ἐκλογή ἀνατομῶν
- ❖ Περὶ ζώων
- ❖ Ἰατρικά
- ❖ Ὀπτικά
- ❖ Ἱστορικά
- ❖ Πολιτεῖαι
- ❖ Ἀθηναίων πολιτεία α'
- ❖ Αἰγινήτων πολιτεία
- ❖ Αἰτωλῶν πολιτεία
- ❖ Ἀκαρνάνων πολιτεία
- ❖ Ἀκραγαντίνων πολιτεία
- ❖ Ἀμβρακιωτῶν πολιτεία
- ❖ Ἀντανδρίων πολιτεία
- ❖ Ἀργείων πολιτεία
- ❖ Ἀρκάδων πολιτεία
- ❖ Ἀτραμυτηνῶν πολιτεία
- ❖ Ἀχαιῶν πολιτεία
- ❖ Βοττιαίων πολιτεία
- ❖ Γελφῶν πολιτεία
- ❖ Δελφῶν πολιτεία
- ❖ Δηλίων πολιτεία
- ❖ Ἐπιδαυρίων πολιτεία
- ❖ Ἡλείων πολιτεία
- ❖ Ἡπειρωτῶν πολιτεία
- ❖ Θετταλῶν πολιτεία
- ❖ Θηβαίων πολιτεία
- ❖ Ἰασέων πολιτεία

- ❖ *Ίθακησίων πολιτεία*
- ❖ *Κεφαλλήνες πολιτεία*
- ❖ *Ίμεραίων πολιτεία*
- ❖ *Κείων πολιτεία*
- ❖ *Κερκυραίων πολιτεία*
- ❖ *Κιανῶν πολιτεία*
- ❖ *Κολοφονίων πολιτεία*
- ❖ *Κορινθίων πολιτεία*
- ❖ *Κρητῶν πολιτεία*
- ❖ *Κροτωνιατῶν πολιτεία*
- ❖ *Κυθηρίων πολιτεία*
- ❖ *Κυθνίων πολιτεία*
- ❖ *Κυμαίων πολιτεία*
- ❖ *Κυπρίων πολιτεία*
- ❖ *Κυρηναίων πολιτεία*
- ❖ *Λακεδαιμονίων πολιτεία*
- ❖ *Λευκαδίων πολιτεία*
- ❖ *Λοκρῶν πολιτεία*
- ❖ *Λυκίων πολιτεία*
- ❖ *Μασσαλιωτῶν πολιτεία*
- ❖ *Μεγαρέων πολιτεία*
- ❖ *Μεθωναίων πολιτεία*
- ❖ *Μηλιέων πολιτεία*
- ❖ *Μηλίων πολιτεία*
- ❖ *Μιλησίων πολιτεία*
- ❖ *Ναζίων πολιτεία*
- ❖ *Νεοπολιτῶν πολιτεία*
- ❖ *Ὀποντίων πολιτεία*
- ❖ *Ὀρχομενίων πολιτεία*
- ❖ *Παρίων πολιτεία*
- ❖ *Πελληνέων πολιτεία*
- ❖ *Ρηγίων πολιτεία*
- ❖ *Ροδίων πολιτεία*

- ❖ Σαμίων πολιτεία
- ❖ Σαμοθράκων πολιτεία
- ❖ Σικυωνίων πολιτεία
- ❖ Σινωπέων πολιτεία
- ❖ Σολέων πολιτεία
- ❖ Συβαριτῶν πολιτεία
- ❖ Συρακοσίων πολιτεία
- ❖ Ταραντίνων πολιτεία
- ❖ Τεγεατῶν πολιτεία
- ❖ Τενεδίων πολιτεία
- ❖ Τηγίων πολιτεία
- ❖ Τροιζηνίων πολιτεία
- ❖ Φωκαιέων πολιτεία
- ❖ Χαλκηδονίων πολιτεία
- ❖ Χαλκιδέων πολιτεία
- ❖ Νόμμα
- ❖ Ἐκ τῶν Ἡρακλείδου περὶ πολιτείας Ἀθηναίων
- ❖ Δικαιώματα
- ❖ Πυθιονῖκαι
- ❖ Διδασκαλῖαι
- ❖ Ὑπομνήματα ἱστορικά
- ❖ Πέπλος
- ❖ Πέπλος (Θεοφράστου)
 - Ποῦ ἕκαστος τῶν Ἑλλήνων τέθραπται καὶ τί ἐπιγέγραπται ἐπὶ τῷ τάφῳ
- ❖ Ἀπολογία ἀσεβείας πρὸς Εὐρυμέδοντα
- ❖ Περὶ βασιλείας
- ❖ Ἐγκώμιον Ἀλεξάνδρου
- ❖ Ἐγκώμιον Πλάτωνος
- ❖ Ἐπιστολαί
- ❖ Ἐπιστολαὶ πρὸς Φίλιππον
- ❖ Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀλέξανδρον
- ❖ Ἐπιστολαὶ πρὸς Ἀντίπατρον
- ❖ Ὕμνοι

5.2. Ειδικά Θέματα

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται συνοπτικά διάφορα τεχνικά ζητήματα που προέκυψαν κατά τη διαδικασία αναζήτησης, συλλογής, επεξεργασίας των διάφορων αρχαίων έργων και αποσπασμάτων. Επίσης γνωστοποιούνται γενικότερα θέματα που αφορούν τη μεθοδολογία κατασκευής του πόρου αλλά και ειδικότερα θέματα στα αποσπάσματα των φιλοσοφικών έργων.

5.2.1. Τεχνικά ζητήματα

Όπως είναι φυσικό κατά τη διάρκεια όλης αυτής έρευνας, συλλογής και επεξεργασίας των αρχαίων κειμένων, υπήρξαν αρκετές δυσκολίες. Ένα βασικό ζήτημα είναι ότι ο αριθμός των αρχαίων κειμένων που παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία είναι ιδιαίτερα μεγάλος. Ιδιαίτερα όσον αφορά τους πολυγραφότατους φιλοσόφους, όπως τον Πλάτωνα και τον μαθητή του, Αριστοτέλη. Όπου μας σώζονται πολλά ολοκληρωμένα κείμενα αλλά και πολλά αποσπάσματα έργων. Επομένως ο όγκος του υλικού σίγουρα δυσχεραίνει την όλη διαδικασία, συλλογής, μελέτης και επεξεργασίας του υλικού.

Ένα άλλο βασικό ζήτημα είναι το ότι για τους Προσωκρατικούς τουλάχιστον φιλοσόφους τα σωζόμενα έργα είναι λιγοστά, αποσπασματικά αλλά και διάσπαρτα στο διαδίκτυο. Ακόμα λίγα είναι ψηφιοποιημένα και επομένως η αναζήτησή τους είναι πιο δύσκολη. Πιθανώς γιατί δε θεωρούνται τόσο «δημοφιλείς», όσο ο Πλάτωνας με τον Αριστοτέλη ή απλώς τα έργα τους χάθηκαν μέσα στα χρόνια. Το γεγονός αυτό από μόνο του δυσκόλεψε το έργο αναζήτησης και συλλογής τους, καθώς έπρεπε να αναζητηθούν τα κείμενα αυτά σε διάφορα sites, ψηφιακές πλατφόρμες και ηλεκτρονικά βιβλία. Όμως ακόμη και σε αυτήν την περίπτωση, δυστυχώς, υπήρχαν πολλές φορές μόνο τμήματα, «κομμάτια» από τα συνολικά αρχαία έργα. Ένα άλλο βασικό ζήτημα που προέκυψε για τα κείμενα των Προσωκρατικών είναι πως πολλά από αυτά βρίσκονταν σε μορφή pdf, πράγμα που δυσχεραίνει σίγουρα την άντληση και επεξεργασία τους. Επίσης μερικά από αυτά ήταν σε μορφή ηλεκτρονικού βιβλίου με σχόλια, μεταφράσεις και άλλες αναφορές που είναι σαφώς εκτός πεδίου έρευνας της συγκεκριμένης εργασίας και συνεπώς έπρεπε να αφαιρεθούν. Επομένως τα αρχεία αυτά χρειάστηκαν περαιτέρω επεξεργασία και για το λόγο αυτό, μετατράπηκαν πρώτα σε doc αρχείο. Στη συνέχεια έγινε αποκοπή μόνο των χρήσιμων στοιχείων (αρχαία κείμενο) και μεταφέρθηκαν με «αντιγραφή» - «επικόλληση» σε νέο word κείμενο, δίνοντάς του τίτλο, το όνομα του εκάστοτε αρχαίου

Φιλοσόφου. Αναφέροντας φυσικά την πηγή άντλησης τους, ώστε να έχει τη δυνατότητα ο εκάστοτε μελετητής, αν επιθυμεί να έχει μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση στα επιμέρους κείμενα, με τις μεταφράσεις και τα σχόλιά τους. Κατά αυτόν τον τρόπο θα μπορεί να έχει ο μελετητής μια πληρέστερη εικόνα, όταν το θελήσει. Η διαδικασία αυτή έγινε για κάθε απόσπασμα-κείμενο και για καθένα έργο αρχαίου Φιλοσόφου. Δημιουργώντας έτσι ένα ενιαίο doc αρχείο με τα αρχαία αποσπάσματα.

Επιβάλλεται όμως στο σημείο αυτό να αναφερθεί ένα ακόμα ζήτημα που προέκυψε κατά την όλη διαδικασία επεξεργασίας των αρχείων. Μερικά εξ' αυτών παρουσίαζαν ιδιαίτερη δυσκολία στη μετατροπή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν αποσπάσματα από το έργο του Αναξαγόρα. Καθώς σε αυτά εντοπίστηκαν, τα περισσότερα σε «Jrg» αρχείο, δηλαδή σε μορφή εικόνας. Τα οποία προέρχονταν από κάποιο σύγγραμμα. Η δυσκολία της όλης διαδικασίας ήταν να μετατραπεί το αρχείο «Jrg» σε «doc». Ως γνωστόν όμως, είναι αδύνατη η απευθείας μετατροπή ειδικά με τα βασικά εργαλεία που παρέχονται στον Ηλεκτρονικό Υπολογιστή.

Συνεπώς για να πραγματοποιηθεί η μετατροπή έπρεπε να επιλεγεί το σωστό OCR πρόγραμμα που θα αποδώσει τα αρχαία κείμενα όσο το δυνατόν ακριβέστερα. Η ίδια διαδικασία επιλογής του πιο «αξιόλογου» και λειτουργικού OCR είναι από μόνη της δύσκολη και απαιτεί μεθοδική και διεξοδική έρευνα αλλά και αρκετές δοκιμές. Επομένως έπρεπε να γίνουν αρκετές δοκιμές και με διαφορετικά OCR. Πρώτη δοκιμή έγινε με [Ancient Greek OCR](#), το οποίο έχει το πλεονέκτημα να αναγνωρίζει αρχαιοελληνικούς χαρακτήρες. Αρχικά κατέβηκε ένα προτεινόμενο πρόγραμμα OCR από τη συγκεκριμένη ιστοσελίδα και στη συνέχεια, εγκαταστάθηκε ένα πιο ειδικό λογισμικό για αναγνώριση της αρχαιοελληνικής γλώσσας, που προτεινόταν από την ίδια την ιστοσελίδα. Στη συνέχεια έγινε τοποθέτηση των εικόνων με τα αρχαία αποσπάσματα στο πρόγραμμα και πραγματοποιήθηκε αναγνώριση τους. Αξίζει όμως να επισημανθεί, πως παρόλο που το πρόγραμμα κατάφερε να αναγνωρίσει πολλούς από τους αρχαιοελληνικούς χαρακτήρες και λέξεις, προέκυψαν πολλά σφάλματα. Για την ακρίβεια πολλές λέξεις αποδίδονταν «κομμένες», με κενά αναμεσά τους, ενωμένες με άλλες, ενώ πολλές δεν αναγνωρίστηκαν καθόλου. Συμπληρωματικά, ένα άλλο σημαντικό ζήτημα που προέκυψε από τη μετατροπή είναι ότι εμφανίστηκαν λέξεις, φράσεις αλλά και σύμβολα που δεν εντοπίζονται στο γνήσιο κείμενο. Τέτοια σύμβολα είναι παύλες, άνω κάτω τελείες, εισαγωγικά, αποσιωπητικά και άλλα παρόμοια, δυσχεραίνοντας έτσι το έργο ανάγνωσής του και καθιστώντας τη διόρθωσή του αδύνατη. Επιπροσθέτως πολλά

προβλήματα προέκυψαν και στην αναγνώριση και απόδοση του αρχαίου ελληνικού τονικού συστήματος. Καθώς οι τόνοι είτε δεν αποδόθηκαν σωστά είτε αποδόθηκαν λανθασμένα.

Για το λόγο αυτό δοκιμάστηκε και χρησιμοποιήθηκε ένα δεύτερο OCR πρόγραμμα ([Antigraphus - Online OCR for Ancient Greek and Latin \(dctthree.github.io\)](https://dctthree.github.io)), αυτό αποδείχθηκε πιο λειτουργικό και αποδοτικό, από το προηγούμενο. Για την ακρίβεια, η διαδικασία αναγνώρισης του αρχαίου κειμένου από την εικόνα (jpg) ήταν σε μεγάλο βαθμό ικανοποιητική. Ας σημειωθεί ακόμη ότι τα σφάλματα που προέκυψαν ήταν λιγότερα και σίγουρα πιο εύκολο να διορθωθούν. Όπως μερικές διακεκομμένες λέξεις και σύμβολα, ενωμένες λέξεις και άλλα παρόμοια σφάλματα με το πρώτο OCR πρόγραμμα. Ωστόσο ήταν σε μικρότερο βαθμό, συνεπώς διορθώθηκαν χειροκίνητα. Με εξαίρεση τα αρχαία τονικά συστήματα που δεν ήταν δυνατόν να διορθωθούν.

Κατά συνέπεια μέσα από αυτές τις δοκιμές αποδεικνύεται ότι τα προγράμματα OCR, και πιο συγκεκριμένα αυτά που αφορούν την αρχαία ελληνική γλώσσα ή για να είμαστε πιο ακριβείς, αυτά που έχουν τη δυνατότητα να αναγνωρίζουν αρχαιοελληνικούς χαρακτήρες είναι σίγουρα λειτουργικά. Εντούτοις πρέπει να τονιστεί πως τα σφάλματα που παρουσιάζουν είναι αρκετά, δυσχεραίνοντας τη σωστή απόδοσή ενός αρχαίου κειμένου. Καθιστώντας έτσι επιτακτική την ανάγκη για χειροκίνητη διόρθωση. Η οποία όμως είναι από φύση της δύσκολη, καθώς μέσω των Ηλεκτρονικών Υπολογιστών, δεν είναι εύκολα δυνατό, να γραφούν αρχαία ελληνικά και γενικότερα αρχαίες γλώσσες. Ακόμη ο χρόνος και ο κόπος που απαιτεί η χειροκίνητη διόρθωση είναι ένα σημαντικό ανάχωμα της όλης διαδικασίας. Στον αντίποδα, βέβαια, αξίζει να τονιστεί πως τα παραπάνω προγράμματα τουλάχιστον έχουν το σημαντικό πλεονέκτημα της μη χρέωσης (οικονομικής επιβάρυνσης) και ειδικότερα το δεύτερο, το οποίο δεν απαιτεί ούτε καν εγκατάσταση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να γλυτώνει τον εκάστοτε μελετητή από χρόνο και κόπο, καθιστώντας το, πιο εύκολο στη χρήση του. Σε κάθε περίπτωση με τη εξέλιξη της τεχνολογίας και τις ανάγκες της ψηφιοποίησης να μεγαλώνουν, στο άμεσο μέλλον σίγουρα θα δημιουργηθούν νέα προγράμματα ή θα αναβαθμιστούν τα ήδη υπάρχοντα. Έτσι ώστε να αναγνωρίζουν και να αποδίδουν καλύτερα και με μεγαλύτερη πιστότητα τις αρχαίες γλώσσες.

Πάντως αναμφίβολα από τη χρήση των παραπάνω OCR προγραμμάτων γίνεται φανερό, πως αυτά τη σημερινή εποχή είναι εν μέρη λειτουργικά. Ωστόσο τα προβλήματα και τα σφάλματα είναι σίγουρα υπαρκτά και αρκετά. Ειδικότερα όσον αφορά τις αρχαίες γλώσσες και στην περίπτωσή μας την Αρχαία Ελληνική, που μας ενδιαφέρει. Κατά συνέπεια είναι

ανάγκη να δοθεί στο μέλλον περισσότερη έμφαση στα OCR προγράμματα και να γίνουν οι αναγκαίες βελτιώσεις στο λογισμικό τους. Με λίγα λόγια να αναβαθμιστούν για να είναι όσο το δυνατόν πιο αποδοτικά. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στις αρχαίες γλώσσες ούτως ώστε να επιτευχθεί με τις κατάλληλες προσπάθειες η σωστή απόδοσή τους. Σίγουρα η μηχανική μάθηση, η εισαγωγή όλο και περισσότερων αρχαίων κειμένων και η χρήση τους, θα βοηθήσει τα OCR να εξελιχθούν. Επιπρόσθετα θετικό θα ήταν να δημιουργηθούν όλο και περισσότερα, OCR tools, καθώς με την πάροδο του χρόνου η ανάγκη για ψηφιοποίηση μεγαλώνει. .

5.2.2. Ζητήματα στα αποσπάσματα των αρχαίων έργων

Στο σημείο αυτό της εργασίας θα αναφερθούν μερικά ζητήματα και ελλείψεις που υπάρχουν στη συλλογή των αρχαίων έργων. Αρχικά για τον Θαλή τον Μιλήσιο, έναν από τους πρώτους και πιο λαμπρούς φιλοσόφους, δε σώζεται κανένα αυτούσιο έργο του. Η φιλοσοφία και η διδασκαλία του αποδίδονται από μεταγενέστερους συγγραφείς. Υπάρχουν όμως διάφορα αποφθέγματα και φράσεις που πιθανόν αποδίδονται σε αυτόν από μερικούς συγγραφείς. Τα αποφθέγματα αυτά δε συμπεριλαμβάνονται στην παρούσα εργασία καθώς πρόκειται για τμήματα της φιλοσοφίας του, που σώζεται από άλλους φιλοσόφους και δεν προέρχονται από κάποιο έργο του. Θα μπορούσαν ωστόσο να συμπεριληφθούν όπως και για τους υπόλοιπους φιλοσόφους στα πλαίσια μελλοντικής επέκτασης του πόρου. Όσον αφορά τον Αναξίμανδρο εντοπίστηκε μόνο ένα απόσπασμα του, που σώζεται στον Σιμπλίκιο αλλά και μια μικρότερη αναφορά στον Ιππόλυτο. Όσον αφορά το κείμενο από τον Ιππόλυτο μάλιστα χρειάστηκε να χρησιμοποιηθεί OCR πρόγραμμα, καθώς το PDF αρχείο που την περιείχε δεν ήταν δυνατό να ανοίξει αυτόματα ως Word κείμενο. Για το λόγο αυτό έγινε πρώτα η μετατροπή του με OCR και στη συνέχεια με copy-paste αντλήθηκε η ζητούμενη αναφορά. Είναι χρήσιμο να τονιστεί επίσης ότι το OCR που χρησιμοποιήθηκε για την παραπάνω εργασία είναι το [Ancient Greek OCR](#). Ακολούθως επιβάλλεται να επισημανθεί πως για τον Αναξιμένη βρέθηκε μόνο ένα γνήσιο απόσπασμα από το έργο του, που σώζεται από τον Αέτιο. Δυστυχώς το μεγαλύτερο μέρος από το έργο του έχει χαθεί.

Στο ίδιο μήκος κύματος, ο σπουδαίος Φιλόσοφος Πυθαγόρας, αν και είχε μια αρκετά πλούσια φιλοσοφική ενασχόληση και πολλές διδασκαλίες, δε μας σώζεται κανένα ιδιόχειρο

έργο του. Υπάρχουν όμως και για αυτόν αποφθέγματα και σοφές ρήσεις που του αποδίδονται. Αντίθετα για τον Ηράκλειτο σώθηκαν αρκετά αποσπάσματα από το έργο του, με διαφορετικές θεματολογίες. Αυτά σώζονται από μεταγενέστερους συγγραφείς στα έργα τους, όπως του Σέξτου, του Αριστόκριτου, του Αριστοτέλη, του Κλήμη, του Ιππόλυτου, αλλά και άλλων. Για την άντληση των παραπάνω αποσπασμάτων χρειάστηκε να γίνει πρώτα μετατροπή του αρχείου PDF σε DOC. Ύστερα λόγος πρέπει να γίνει και για τον Παρμενίδη για τον οποίο σώζονται αποσπάσματα μόνο από ένα έργο του, το «Ποίημα» ή «Περί Φύσεως». Τα αποσπάσματα αντλήθηκαν από ηλεκτρονική μορφή βιβλίου. Δυστυχώς δε σώζονται όλα τα αποσπάσματα από το έργο του. Από τον Εμπεδοκλή, ο οποίος είχε αρκετά πλούσιο συγγραφικό έργο, σώζονται πολλά αποσπάσματα. Αυτά αντλήθηκαν από μια «ελεύθερη» συλλογή, που βρίσκεται στην Academia. Τα αρχεία παρουσιάζονται με βάση το σύστημα αρίθμησης και καταγραφής Inwood. Επιπρόσθετα παρατίθεται στο αρχείο που συνοδεύει την εργασία και περιλαμβάνει τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για την άντληση των κειμένων, σύνδεσμος για ένα άλλο αρχείο doc, στον οποίο φαίνεται η αντιστοιχία της αρίθμησης με την οποία παρουσιάζονται τα αποσπάσματά με το σύστημα αρίθμησης **Diels-Kranz**⁶².

Όσον αφορά τον Δημόκριτο δε σώζονται δυστυχώς έργα του, παρά μόνο αποσπάσματα και μάλιστα κυρίως από τα ηθικά του έργα. Ο εντοπισμός των αποσπασμάτων του Δημόκριτου ήταν ιδιαίτερα δύσκολος και μάλιστα σε ψηφιακή μορφή που απαιτεί για τη παρούσα εργασία. Παρόλο που πραγματοποιήθηκε αρκετή αναζήτηση σε διάφορα site, πλατφόρμες και ψηφιακές βιβλιοθήκες. Εν τέλει στην εργασία παρουσιάζεται βασικά ένα μεγάλο απόσπασμα που εντοπίστηκε στην Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας.

Εν τω μεταξύ για τον Αναξαγόρα από τους Προσωκρατικούς Φιλοσόφους, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, προέκυψαν αρκετά ζητήματα κατά τη διάρκεια συλλογής και επεξεργασίας των αρχαίων αποσπασμάτων του. Καθώς τα προγράμματα OCR που χρησιμοποιήθηκαν για την επεξεργασία των κειμένων έβγαλαν αρκετά σφάλματα. Αυτά κατά συνέπεια έπρεπε να διορθωθούν χειροκίνητα στον υπολογιστή. Στα αρχαία κείμενα ωστόσο ενδέχεται να λείπουν κάποια τονικά συστήματα όπως περισπωμένες, οξείες και δασείες, αφού δεν αναγνωρίστηκαν από τα OCR. Δυστυχώς δεν ήταν και εύκολο να τοποθετηθούν στην χειροκίνητη διόρθωση στο Word.

⁶² Dean, πρόσβαση 2024

Όσον αφορά τους «Ελάσσονες Σωκρατικούς», τους μαθητές του Σωκράτη δηλαδή, είναι γεγονός ότι τα σωζόμενα έργα για τους περισσότερους εξ αυτών, είναι εξίσου λιγοστά. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ακόμη και τα αποσπάσματα από αυτούς για τα αρχαία κείμενά τους είναι λίγα. Πιο συγκεκριμένα από τον Αντισθένη σώζονται μόνο ελάχιστα αποσπάσματα, όπως ένα από το κείμενο «Αίας ή Αίαντος λόγου». Το εν λόγω απόσπασμα αντλήθηκε από την Πύλη Ελληνικής Γλώσσας. Καθώς και ένα με τίτλο « Όδυσσεὺς ἢ Όδυσσέως λόγος». Από τον Αρίστιππο τον Κυρηναίο και τον Ευκλείδη από τα Μέγαρα, όπως ήδη αναφέρθηκε, δε σώζονται αποσπάσματα από τα έργα τους. Ενώ μερικοί μελετητές αμφισβητούν, μάλιστα το γεγονός πως έγραψαν έργα. Από την άλλη, ίσως πράγματι, ο αριθμός των συγγραμμάτων τους να ήταν μικρός, γεγονός που να οδήγησε στο να χαθούν πιο εύκολα, με το πέρασμα των χρόνων. Εντούτοις η συμβολή τους στη φιλοσοφία, όπως ήδη φάνηκε μόνο ελάσσονος δεν δύναται να χαρακτηριστεί, καθώς ίδρυσαν σχολές που συνέχισαν το φιλοσοφικό έργο τους και το εξέλιξαν.

Ακολούθως, για τους υπόλοιπους «Σωκρατικούς», (Φαίδωνα, Κριτία, Σιμμία), τα αποσπάσματά τους που σώζονται είναι ελάχιστα και διάσπαρτα, γεγονός που κατέστησε και πιο δύσκολη την άντλησή τους. Αναλυτικότερα για τον Κέβη από τη Θήβα, γνωστό μαθητή του Σωκράτη, σώζεται ένα έργο «Ο Πίναξ», αλλά αμφισβητείται ότι είναι δικό του. Πιθανώς ανήκει σε άλλο συγγραφέα, μεταγενέστερο. Γι' αυτό λοιπόν και δε συμπεριλαμβάνεται στο παρόν πόρο. Αντιθέτως αρκετά ολοκληρωμένα έργα σώζονται για τον σπουδαίο ιστορικό-φιλόσοφο, Ξενοφώντα. Σίγουρα η δημοφιλία των έργων του, ιδιαίτερα των ιστορικών, από την αρχαία εποχή, οδήγησε στο να αντιγραφούν, να διασωθούν και να φτάσουν ως τις μέρες μας. Επιπροσθέτως τη σημερινή εποχή δημιουργήθηκαν αρκετές ολοκληρωμένες συλλογές, των έργων του, τόσο σε έντυπη μορφή όσο και σε ψηφιακή. Έτσι η άντληση τους, υπήρξε πιο εύκολη. Μικρά ζητήματα προέκυψαν κατά την τοποθέτηση των αποσπασμάτων σε νέο word κείμενο. Καθώς η μορφοποίηση του κειμένου οδήγησε στο να κόβονται λέξεις και να αποδίδονται στην επόμενη σειρά. Αυτά τα σφάλματα φυσικά διορθώθηκαν.

Τέλος για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη υπήρξαν πάλι τεχνικά ζητήματα και ακολουθήθηκαν τα συγκεκριμένα βήματα επεξεργασίας υλικού, τα οποία περιεγράφηκαν στα παραπάνω κεφάλαια.

6. Συμπεράσματα και προοπτικές μελλοντικής έρευνας

Σε αυτό το κεφάλαιο θα αναφερθούν ορισμένα συμπεράσματα και παρατηρήσεις που προέκυψαν κατά την όλη διαδικασία δημιουργίας και οργάνωσης του ψηφιακού πόρου της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας. Τέλος θα γίνει μια αναφορά σε μελλοντικές προοπτικές έρευνας, αξιοποίησης αλλά και επέκτασης του εν λόγω ψηφιακού πόρου.

6.1. Συμπεράσματα

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο αυτής της εργασίας θα γίνει μια αναλυτική παρουσίαση των συμπερασμάτων από τη χρήση αλλά και τη λειτουργικότητα του ψηφιακού πόρου. Ο ψηφιακός πόρος λοιπόν που δημιουργήθηκε είναι ιδιαίτερα μεγάλος περιλαμβάνοντας μεγάλο αριθμό έργων από πολλούς αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους. Το πρώτο και βασικό που μπορεί κανείς να παρατηρήσει είναι η μεγάλη ποικιλία που υπάρχει στον πόρο. Με τον όρο ποικιλία συνεπώς αναφερόμαστε στην πληθώρα διαφορετικών μεταξύ τους, αρχαίων προσωπικοτήτων, που κόσμησαν και εμπλούτισαν με τη φιλοσοφία τους και τη σκέψη τους την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Είναι γεγονός ότι ο αριθμός των φιλοσόφων που περιλαμβάνονται στον εν λόγω πόρο είναι μεγάλος και ο καθένας από αυτούς έχει το δικό του υπόβαθρο, τη δική του σκέψη και τις δικές του απόψεις για διάφορα φιλοσοφικά και μη ερωτήματα. Μερικοί από αυτούς ίδρυσαν ή ανήκαν σε σχολές, ενώ άλλοι ακολούθησαν ένα πιο μοναχικό μονοπάτι, αναζήτησης και στοχασμού. Επισημαίνεται ακόμη ότι οι φιλόσοφοι ανήκουν σε διαφορετικές εποχές και ήταν από διαφορετικές περιοχές. Αβίαστα, λοιπόν, συνάγεται το συμπέρασμα ότι δίνεται η δυνατότητα κατά αυτόν τον τρόπο να μελετηθεί και να αναλυθεί ο τρόπος σκέψης και εξέλιξης της ελληνικής φιλοσοφίας. Ωστόσο όπως ήδη αναφέρθηκε δε περιλαμβάνονται όλοι οι Έλληνες φιλόσοφοι, αφού υπό τις τωρινές συνθήκες θα ήταν σχεδόν αδύνατο. Είναι κοινός τόπος ότι υπάρχουν πολλοί αρχαίοι στοχαστές και σε μεταγενέστερες εποχές που θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν σε μια διεύρυνση του πόρου. Μολαταύτα το σημαντικό είναι πως ακριβώς αυτή η ποικιλία έργων που παρατηρείται δίνει τη δυνατότητα για μια συνολική θεώρηση της εξέλιξης της αρχαίας ελληνικής σκέψης.

Δεν υπάρχει αμφιβολία πως το θετικό σίγουρα στοιχείο που προκύπτει από τον ψηφιακό πόρο είναι πως παρέχονται δύο διαφορετικοί μεταξύ τους τύποι αρχείων (txt και doc) όπως ήδη αναφέρθηκε. Είναι σίγουρα ωφέλιμο, καθώς ο βασικός τύπος doc μπορεί να

χρησιμοποιηθεί για ανάγνωση, επισημείωση και μελέτη του εκάστοτε αρχαίου κειμένου. Ενώ ο τύπος txt περισσότερο για έρευνα, επεξεργασία και αναζήτηση συγκεκριμένων στοιχείων από όλο το κείμενο. Όλα αυτά πάντα μέσα από τα διάφορα εργαλεία που παρέχονται είτε ελεύθερα είτε επί πληρωμή στο διαδίκτυο.

Οπωσδήποτε πάντως ένα σημαντικό χαρακτηριστικό, ίσως μάλιστα το πιο βασικό, είναι ότι όλα τα κείμενα που παρουσιάζονται στην παρούσα εργασία είναι οργανωμένα. Δηλαδή χωρισμένα σε κατηγορίες, υποκατηγορίες ανά δημιουργούς, σε ξεχωριστούς φακέλους. Ένα γεγονός που σίγουρα ωφελεί και καθιστά πιο ευχάριστη την όλη διαδικασία μελέτης τους. Καθώς εξασφαλίζει πολύτιμο χρόνο στη μελέτη μειώνοντας την ταλαιπωρία των πολλαπλών αναζητήσεων. Με λίγα λόγια δεν αναγκάζεται ο κάθε ενδιαφερόμενος που θέλει να μελετήσει πολλά διαφορετικά αρχαία φιλοσοφικά κείμενα να επισκέπτεται πολλές διαφορετικές ιστοσελίδες, διαδικτυακές πλατφόρμες και βιβλιοθήκες. Εν τέλει είναι χρήσιμο να τονιστεί και ένα ακόμα θετικό που προκύπτει από τη κατασκευή του πόρου. Ο πόρος αυτός είναι δωρεάν και ανοιχτός σε μελετητές και ευρύ κοινό, συνεπώς δεν απαιτείται πληρωμή για την ανάγνωση όλων των συλλεγμένων αποσπασμάτων. Το σημαντικότερο ίσως είναι ότι σε σχέση με άλλες πλατφόρμες και ψηφιακούς πόρους, θα μπορεί ο ερευνητής όταν το υλικό γίνει ελεύθερο στο ευρύ κοινό, να το κατεβάσει εστο προσωπικό του υπολογιστή. Έτσι θα μπορεί να το επεξεργαστεί σεβόμενος πάντοτε, τα όποια πνευματικά δικαιώματα.

6.2. Μελλοντική Έρευνα

Όπως αναφέρθηκε ήδη η συλλογή αυτού του μεγάλου σε όγκου υλικού και σε περιορισμένο χρονικό πλαίσιο, υπήρξε ένα μεγάλο στοίχημα, το οποίο σε ένα μεγάλο βαθμό μπορούμε να πούμε ότι ήρθε εις πέρας. Εντούτοις, σίγουρα δύναται να υπάρχουν κάποιες τυχόν ελλείψεις, όσον αφορά τα αποσπάσματα από τους φιλοσόφους ή μικρά σφάλματα κατά τη μετατροπή τους. Πάντως αρχικά τα περισσότερα αρχαία κείμενα για τους «Προσωκρατικούς» Φιλοσόφους που εξετάζονται, παρουσιάζονται σε αυτή την εργασία. Παρόλα αυτά, ο Πόρος είναι και θα παραμείνει πιλοτικός, έτσι ώστε τυχόν ελλείψεις να μπορούν να συμπληρωθούν στο προσεχές μέλλον, ακόμα και από άλλους ερευνητές. Λόγου χάρη να προστεθούν περισσότερα αποσπάσματα από έργα του Δημόκριτου, όταν αυτά ψηφιοποιηθούν ή όταν δημιουργηθεί μια πιο ολοκληρωμένη διαδικτυακή συλλογή τους, τότε να αντληθούν πολλά από αυτά και να δημιουργηθεί μια ενιαία ολοκληρωμένη συλλογή.

Στη συνέχεια είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ληφθεί υπόψιν, πως και για τους υπόλοιπους φιλοσόφους ενδέχεται να υπάρχουν μερικές ελλείψεις που αφορούν σε αποσπάσματά τους, που δεν εντοπίστηκαν. Αυτό σημαίνει πως σίγουρα μπορεί και πρέπει να προστεθούν κείμενα στο προσεχές μέλλον. Εξάλλου στην παρούσα φάση, περιλαμβάνονται μόνο τα καθαυτά φιλοσοφικά κείμενα, παραλείποντας έτσι κάποια άλλα κείμενα που αφορούν σε αλλά γραμματειακά είδη, με τα οποία είχαν ενασχοληθεί μερικοί από τους παραπάνω φιλοσόφους και πιθανών να εξέφραζαν και εκεί τις φιλοσοφικές τους απόψεις. Σίγουρα λοιπόν, αυτά τα κείμενα και οι απόψεις τους πάνω σε αυτά που θα ήταν ενδιαφέρον να προστεθούν. Εξάλλου η φιλοσοφία, όπως είναι γνωστό μπορεί να βρίσκεται στο κάθε τι.

Συμπληρωματικά, αξίζει να αναφερθεί, πως σε αυτό τον ψηφιακό πόρο δεν περιλαμβάνονται τα έργα των σοφιστών. Βέβαια κατά κοινή ομολογία και αυτοί αποτελούν κλάδο της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας. Ακόμα και αν ακολουθούν ένα δικό τους μονοπάτι, διαφορετικό από τον Σωκράτη και τους άμεσους διαδόχους του. Η φιλοσοφία τους, βασίζεται πιο πολύ στη διδασκαλία. Ας μη λησμονούμε ότι ήταν επαγγελματίες διανοούμενοι και δάσκαλοι, που μάλιστα ταξίδευαν αρκετά και πληρώνονταν για τις υπηρεσίες τους. Είναι αλήθεια ότι από τις αρχές μάλιστα του 5^{ου} αι. π.Χ., η λέξη σοφιστής απέκτησε υποτιμητικό τόνο.⁶³ Όμως η φιλοσοφία τους αλλά και γενικότερα οι διδασκαλίες τους σε διάφορα ζητήματα υπήρξαν σημαντικές. Δυστυχώς από αυτούς σώζονται ελάχιστα αυτούσια αποσπάσματα. Πιο πολλά για τους σοφιστές, τη ζωή και το έργο τους, γνωρίζουμε από τους διαλόγους του Πλάτωνα, από κείμενα του Αριστοτέλη, αλλά και άλλων σύγχρονών τους, στοχαστών. Θα είχε ενδιαφέρον συνεπώς, ως μια μελλοντική ερευνητική πρόταση να συμπεριληφθούν σε αυτόν τον πιλοτικό ψηφιακό πόρο, όλα τα σωζόμενα αυτούσια αποσπάσματα των σοφιστών. Οργανωμένα σε μια ξεχωριστή φυσικά κατηγορία, «σοφιστικής», και σε υπό κατηγορίες για τον καθένα στοχαστή. Έτσι ώστε όλο το πνεύμα και η δραστηριότητα των Ελλήνων φιλοσόφων να βρίσκεται κάτω από τη σκέπη του πιο γενικού ψηφιακού πόρου, της «Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας». Χρήσιμο θα ήταν ακόμη να περιληφθούν διδασκαλίες, απόψεις και γενικότερα το έργο τους, όπως αναφέρεται σε τρίτους συγγραφείς-φιλοσόφους. Μια τέτοια συλλογή λοιπόν έχει το πλεονέκτημα, πως θα είναι εύκολα και γρήγορα προσβάσιμη στο κοινό. Παρέχοντας του, μάλιστα τη δυνατότητα για εύκολες συγκρίσεις με τους Σωκρατικούς. Ανοίγοντας έτσι ένα νέο παράθυρο στον ερευνητικό τομέα. Επομένως μια ενδιαφέρουσα μελλοντική προοπτική για έρευνα είναι να

⁶³ Μαυράκης πρόσβαση 2024, 1

βρεθούν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ Σωκρατικών και Σοφιστών. Για την ακρίβεια αυτό θα μπορούσε να γίνει συγκρίνοντας τις απόψεις τους για συγκεκριμένα ζητήματα. Όπως είναι η γέννηση του κόσμου, η διδασκαλία της αρετής, ζητήματα σχετικά με τη θρησκεία αλλά και την Πολιτεία. Είναι σαφές ότι μέσα από τα διάφορα εργαλεία κειμενικής ανάλυσης που παρέχονται, τόσο στο ίδιο το Clarin:el, όσο και σε διάφορες άλλες ψηφιακές πλατφόρμες και ιστοσελίδες, ο μελετητής μπορεί να αναλύσει ένα κείμενο και να φτάσει στα συμπεράσματά του. Με την προϋπόθεση βέβαια να έχει μια εμπειρία, στη διαδικασία χρήσης και αξιοποίησής αυτών των εργαλείων. Άρα κάποιος θα μπορούσε να θέσει κατάλληλες λέξεις κλειδιά, να κάνει μια αναζήτηση και να «φτάσει» στα σημεία του κάθε κειμένου που επιθυμεί, εύκολα και γρήγορα.

Επιπροσθέτως είναι απαραίτητο να επισημανθεί εδώ, πως για τους Σωκρατικούς φιλοσόφους περιλαμβάνονται έργα που θεωρούνται γνήσια, πρωτότυπα. Αυτά δηλαδή που πράγματι ανήκουν και αποδίδονται στους αρχαίους φιλοσόφους. Όμως όπως ήδη αναφέρθηκε τα σωζόμενα σήμερα αποσπάσματα αυτών είναι λιγοστά. Ενώ υπάρχουν και μερικά αρχαία έργα που υπάρχει μια αμφισβήτηση ανάμεσα στους μελετητές ότι ανήκουν σε αυτούς. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το έργο «Πίναξ», γνωστό και ως «Κέβητος Πίναξ», από τον ομώνυμο φιλόσοφο. Ο Διογένης ο Λαέρτιος, αλλά και το λεξικό της Σούδας, τον αναφέρουν ως συγγραφέα του έργου. Ωστόσο στην πραγματικότητα δε φαίνεται να είναι αυτός ο δημιουργός του, αλλά άλλος μεταγενέστερος συγγραφέας, πιθανόν των ρωμαϊκών χρόνων. Μια πρόταση για μελλοντική έρευνα λοιπόν είναι να δημιουργηθεί μια ξεχωριστή κατηγορία, στον ψηφιακό πόρο που θα περιλαμβάνει όλα τα αμφισβητούμενα κείμενα. Με άλλα λόγια κείμενα που αποδίδονται από μεταγενέστερους στους αρχαίους φιλοσόφους, αλλά η γνησιότητά προέλευσή τους ή έχει απορριφθεί ή αμφισβητείται. Μια τέτοια πρόταση θεωρώ πως παρουσιάζει αξιοσημείωτο ενδιαφέρον, γιατί θα περιλαμβάνει όλα τα έργα που συνδέονται με το όνομα του εκάστοτε συγγραφέα. Ψήγματα της φιλοσοφίας τους δηλαδή, που διασώθηκε και αποδόθηκε από τους μεταγενέστερους συγγραφείς. Επίσης θα είναι χρήσιμο να αναφέρονται και οι λόγοι που η προέλευσή τους έχει απορριφθεί ή αμφισβητείται. Έτσι θα βοηθηθεί ο κάθε μελετητής, αναγνώστης να κατανοήσει τους λόγους που οδήγησαν την έρευνα, σε αυτή την αμφισβήτηση. Χάρη σε αυτό ο ερευνητής, θα ενισχύσει την κριτική του σκέψη και θα οδηγηθεί ακόμα και στα δικά του συμπεράσματα.

Άλλη μια σημαντική επισήμανση που πρέπει να γίνει είναι ότι η εργασία αυτή σίγουρα δε περιλαμβάνει όλους τους Φιλοσόφους που έζησαν για την περίοδο που εξετάζεται, δηλαδή

από τους προσωκρατικούς έως τον Αριστοτέλη αλλά τους σημαντικότερους εξ αυτών. Βέβαια υπήρχαν και άλλοι σημαντικοί στοχαστές σε όλη την Ελλάδα αλλά και τις ελληνικές αποικίες, που δε συμπεριελήφθησαν. Μερικοί εξ αυτών ανήκαν σε γνωστές σχολές της Εποχής. Όπως για παράδειγμα στη Μεγαρική σχολή, στη Κυνική, στην Κυρηναϊκή σχολή, στην Ακαδημία του Πλάτωνα, στο Λύκειο του Αριστοτέλη. Άλλοι πάλι έπαιρναν ονόματα από προγενέστερους μεγάλους δασκάλους, όπως οι Πυθαγόρειοι φιλόσοφοι. Άλλοι προέρχονταν από την κάτω Ιταλία, τη Σικελία, ενώ μερικοί από την Κύπρο, τη Μικρά Ασία και τα κοντινά νησιά. Σε κάθε περίπτωση ο αριθμός των Ελλήνων φιλοσόφων είναι πραγματικά τεράστιος. Καθώς μάλιστα πολλοί αρχαίοι συγγραφείς πραγματεύθηκαν με πολλά διαφορετικά γραμματειακά είδη. Παρόλο που από το συνολικό αριθμό των έργων της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας που είχαν γραφεί σε όλη την πάροδο των χρόνων σώζεται ένας μικρός αριθμός. Ακόμα και αυτός όμως είναι μεγάλος, τεράστιος για τη δημιουργία σε μια εργασία ενός πλήρως ολοκληρωμένου ψηφιακού πόρου για όλη την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Έτσι λοιπόν εδώ παρουσιάζονται επιλεκτικά ίσως οι πιο σπουδαίοι και γνωστοί στοχαστές της αρχαιότητας, από του προσωκρατικούς έως και τον Αριστοτέλη. Επομένως μια σημαντική πρόταση για μελλοντική εργασία είναι να προστεθούν ακόμα περισσότεροι στοχαστές, από όλες τις πόλεις και αποικίες του ελληνικού κόσμου (Κάτω Ιταλία, Σικελία, κλπ). Όπως για παράδειγμα οι υπόλοιποι μαθητές του Πλάτωνα (Σπεύσιππος, Ξενοκράτης, Φίλιππος από την Οπούντα και πολλοί άλλοι). Επιπλέον ο πόρος αυτός θα μπορούσε να επεκταθεί χρονικά συμπεριλαμβάνοντας και πολλούς φιλοσόφους των Ελληνιστικών χρόνων. Ενώ ενδιαφέρον θα είχε να φανεί και η εξέλιξη της ελληνικής φιλοσοφίας στα Ρωμαϊκά και στα Πρωτοχριστιανικά χρόνια. Φτάνοντας έτσι, μέσα από όλες τις περιπέτειες που πέρασε, μέχρι το τέλος του αρχαίου Κόσμου. Όπως επιθυμεί βέβαια κανείς να το ορίσει αυτό, ίσως το 529 μ.Χ. για τη φιλοσοφία είναι η πιο μεγάλη και καθοριστική στιγμή. Το κλείσιμο της Ακαδημίας του Πλάτωνα στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του Ιουστινιανού σηματοδοτεί κατά την προσωπική γνώμη μου, το τέλος μιας μεγάλης εποχής. Μιας εποχής που η φιλοσοφία γεννήθηκε, άκμασε, παράκμασε και τελικώς έσβησε. Η ακτινοβολία της όμως, όπως και τα θαυμαστά έργα της, συνέχισαν να υπάρχουν ως τις μέρες μας. Λειτουργώντας ως ένας φάρος σοφίας. Κατά κοινή ομολογία, η ελληνική φιλοσοφία, πραγματικά αποτελεί ένα φωτεινό παράδειγμα ακόμη και για τις σύγχρονες κοινωνίες μας.

Εν τω μεταξύ, στο σημείο αυτό, προς αποφυγή παρεξηγήσεων, πρέπει να γίνει μια διευκρίνηση. Η παρούσα μελέτη, συνολικά όπως αναφέρθηκε, περιλαμβάνει αποσπάσματα «πρωτότυπα», αυτά δηλαδή που γράφθηκαν από τους ίδιους τους φιλοσόφους και σώζονται

όμως συνήθως από μεταγενέστερους συγγραφείς. Εκείνοι ήταν μάλιστα που τα διέσωσαν. Παρόλα αυτά στους μεταγενέστερους υπάρχουν ψήγματα της διδασκαλίας τους, των ιδεών τους αλλά και των απόψεών τους, για τα διάφορα ζητήματα που τους απασχολούσαν. Αυτές συνεπώς είναι αναφορές από τρίτους, για τους φιλοσόφους μας, όμως δεν παρουσιάζονται εδώ. Αλλά σίγουρα έχουν τεράστιο ενδιαφέρον για την κατανόηση και την προσέγγιση της κοσμοθεωρίας των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων. Για τον λόγο αυτό θα ήταν ένα θετικό βήμα να δημιουργηθούν στο μέλλον ξεχωριστά αρχεία με όλες αυτές τις αναφορές, τονίζοντας την προέλευσή τους. Στη συνέχεια θα μπορούσαν να προστεθούν, τα κείμενα αυτά στον εκάστοτε φιλόσοφο που αφορούν. Βασικός στόχος αυτού είναι να φανεί συλλογικά η ιδεολογία και φιλοσοφία των αρχαίων στοχαστών.

Συμπληρωματικά μια ακόμα ενδιαφέρουσα προοπτική για μελλοντική έρευνα, θα ήταν η περαιτέρω αξιοποίηση των OCR προγραμμάτων. Τα OCR όπως ήδη αναφέραμε κερδίζουν τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο ενδιαφέρον, καθώς οι ανάγκες ψηφιοποίησης μεγαλώνουν. Πρέπει όμως και σίγουρα θα είχε πολύ ενδιαφέρον να δημιουργηθούν ακόμα περισσότερα OCR και μάλιστα να εκσυγχρονιστούν τα ήδη υπάρχοντα. Ένας βασικός τρόπος θα ήταν να περιλαμβάνουν αρχαίες γλώσσες και να βελτιωθούν ώστε να αποδίδονται καλύτερα αυτές. Επομένως με κατάλληλα, προσαρμοσμένα OCR, θα γίνει δυνατό όλο και περισσότερα αρχαία κείμενα να ψηφιοποιηθούν, ακόμα και αυτά που παρουσιάζουν δυσκολίες. Το γεγονός αυτό θα έχει ως άμεση συνέπεια την όλο και περισσότερη «ενίσχυση» της ψηφιακής βιβλιοθήκης αλλά και την ευκολότερη και ταχύτερη πρόσβαση στους μελετητές. Μπορεί ένα τέτοιο πρότζεκτ βελτίωσης να συνδέεται περισσότερο με το τομέα της πληροφορικής, ωστόσο η αναγκαιότητά του, είναι μεγάλη για τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Αφού η σωστή αξιοποίηση των OCR, δίνει συλλογικά πλεονεκτήματα σε όλους τους τομείς των επιστημών.

Επιπρόσθετα μια σημαντική, ακόμα προοπτική στον ερευνητικό τομέα ανοίγεται μέσω αυτής της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον θα είχε να αξιοποιηθούν αυτά τα κείμενα που βρίσκονται ήδη στον ψηφιακό πόρο. Το γεγονός πως πολλά φιλοσοφικά κείμενα από διάφορους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους βρίσκονται τώρα όλα συγκεντρωμένα σε ένα ψηφιακό περιβάλλον, δίνει τη δυνατότητα, ώστε να γίνει προσπάθεια για συγκρίσεις. Εν δύνата λοιπόν να τεθούν διάφορα ερευνητικά ερωτήματα ώστε να γίνει προσπάθεια να απαντηθούν, αξιοποιώντας τα σύγχρονα ψηφιακά εργαλεία, κάνοντας αναλύσεις κειμένων και συγκρίσεις. Τόσο μεταξύ του ίδιου δημιουργού όσο και άλλων διαφορετικών δημιουργών.

Ένα ενδιαφέρον ερευνητικό ερώτημα για παράδειγμα είναι να εξεταστεί ποια είναι η ιδανική πολιτεία για το Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Όπως αυτή διαμορφώνεται μέσα από τα έργα τους. Για να εξεταστεί κάτι τέτοιο θα μπορούσε να γίνει, λόγου χάριν μια γλωσσική ανάλυση κειμένου, ώστε να φανεί πόσες φορές χρησιμοποιεί ο καθένας τους, τη λέξη «Πόλις» και «Πολιτεία», καθώς και άλλες σχετικές λέξεις με το πολίτευμα. Επίσης θα μπορούσε να ερευνηθεί και με ποια άλλα επίθετα τη χαρακτηρίζουν. Αν έχουν δηλαδή θετική η αρνητική χροιά οι λέξεις «Δημοκρατία», «ὀλιγαρχίαν», «δίκαιο και δικαιοσύνη», αλλά και άλλα σχετικά λήμματα που αφορούν στο πολίτευμα και στην πολιτεία. Με λίγα λόγια συγκρίνοντάς λέξεις κλειδιά και φράσεις θα δώσει τη δυνατότητα στον εκάστοτε μελετητή να καταλάβει ως ένα βαθμό καλύτερα τις πολιτικές τους πεποιθήσεις εκείνης της εποχής. Κάτι ανάλογο θα μπορούσε να γίνει και για τους Προσωκρατικούς Φιλοσόφους, εξετάζοντας για παράδειγμα τη σημασία του «όντος», το «ὄν» αλλά και άλλες συναφείς λέξεις. Εξετάζοντας δηλαδή την πρωταρχική ουσία, την αρχή των πάντων, τη δημιουργία με λίγα λόγια. Πώς χρησιμοποιούνται τέτοιες λέξεις λόγου χάριν στους Προσωκρατικούς Φιλοσόφους και πως στον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη; Είναι ερωτήματα που σίγουρα κεντρίζουν το ενδιαφέρον όχι μόνο πολλών μελετών, αλλά και του ευρύτερου «κοινού». Οι συγκρίσεις και οι δυνατότητες που μπορούν να υλοποιηθούν με τα νέα τεχνολογικά μέσα είναι πραγματικά πολλές και σιγουρά πολλά ερευνητικά ερωτήματα μπορούν να προσεγγιστούν καλύτερα.

Τέλος, ο ψηφιακός πόρος που δημιουργήθηκε, πιθανόν μελλοντικά να δημοσιευθεί στο Clarin:el, την εθνική υποδομή γλωσσικών πόρων και τεχνολογιών. Αυτή περιεγράφηκε παραπάνω, και συγκεντρώνει μεγάλο αριθμό από ψηφιακούς πόρους ώστε να είναι εύκολα προσβάσιμοι για «download» και μελέτη στο ευρύ κοινό. Απώτερος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι ο διαμοιρασμός της γνώσης. Μια ανάλογη εργασία για τη δημιουργία ψηφιακού πόρου για την αρχαία ελληνική λογοτεχνία έγινε από μεταπτυχιακούς φοιτητές του πανεπιστημίου Αιγαίου με υπεύθυνη την κυρία Κατερίνα Φρατζή. Έχοντας ως πρότυπό αυτή και παράδειγμα, δημιουργήθηκε ανάλογος ψηφιακός πόρος για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία. Συνοψίζοντας ο πόρος δημιουργήθηκε όπως προαναφέρθηκε, ως μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, στα πλαίσια του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών: Αρχαιολογία της Ανατολικής Μεσογείου. Αναλυτικότερα αυτός ο πόρος αυτός θα δημοσιευθεί μελλοντικά στο Clarin:el και θα περιλαμβάνει, όπως προαναφέρθηκε ένα μεγάλο αριθμό αρχαίων φιλοσοφικών κειμένων Τόσο αποσπάσματα όσο και ολόκληρα αρχαία έργα. Χρονικό όριο για την εργασία είναι η περίοδος, από τους Προσωκρατικούς έως τον Αριστοτέλη. Ο λόγος που τέθηκε καταρχήν ένας τέτοιος χρονικός περιορισμός, είναι καταρχάς γιατί βασικό μέλημα

ήταν να παρουσιαστούν τα έργα των προσωκρατικών. Καθώς αυτοί σε μεγάλο βαθμό έθεσαν τα θεμέλια της αρχαιοελληνικής σκέψης, αποτελώντας ουσιαστικά το πρώτο στάδιο της αρχαίας ελληνικής Φιλοσοφίας⁶⁴.

Ακόμη η εργασία αυτή περιλαμβάνει αρχαία έργα και αποσπάσματα από τους «Ελασσονες Σωκρατικούς», τον Ξενοφώντα, μαθητή του Σωκράτη, σπουδαίου ιστορικού, ο οποίος μάλιστα είχε και φιλοσοφικές ανησυχίες, τον Πλάτωνα. Τέλος παρουσιάζονται τα έργα του Αριστοτέλη, του σημαντικότερου και πιο γνωστού μαθητή του Πλάτωνα.

Βασικός λόγος που επιλέχθηκε να τεθούν τα παραπάνω χρονικά όρια είναι να φανεί, πώς ήταν η φιλοσοφία πριν τον Σωκράτη και τον Πλάτωνα και πώς εξελίχτηκε μετέπειτα. Εξάλλου δεν πρέπει να λησμονηθεί πως με αυτούς κλείνει ένα τεράστιο κεφάλαιο της αρχαιοελληνικής φιλοσοφίας. Που αρχίζει με τον Θαλή τον Μιλήσιο και φτάνει έως και τον Αριστοτέλη, που αποτελεί και το κλείσιμο μιας μεγάλης εποχής για τη φιλοσοφία. Βέβαια αξίζει να σημειωθεί ότι υπάρχουν και άλλα έργα καθώς και άλλοι φιλόσοφοι, όπως ήδη αναφέρθηκε, που θα μπορούσε και πρέπει μάλιστα να προστεθούν μελλοντικά, επεκτείνοντας ταυτόχρονα και τα χρονικά όρια της αρχαιοελληνικής σκέψης. Καθώς αυτή φυσικά δεν τελειώνει με τον Αριστοτέλη, αντιθέτως έχει μια μακρά πορεία και ιστορία με πολλές περιπέτειες, με περιόδους ακμής και παρακμής, μέσα στη μεγάλη πάροδο των χρόνων. Μέχρι να πούμε πως ήρθε το οριστικό της τέλος, αν μπορεί να υποθεί κάτι τέτοιο, καθώς όλο αυτό το πνεύμα και η σκέψη των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων διατηρήθηκε και πέρασε στους επόμενους, φτάνοντας στο σήμερα. Έφτασε λοιπόν σε εμάς τους σύγχρονους Έλληνες που προσπαθούμε να τους κατανοήσουμε μελετώντας τα κείμενά τους. Προκειμένου να διευκολυνθεί η προσπάθεια αυτή δημιουργήθηκε και ο εν λόγω πόρος, ο οποίος όπως συμπερασματικά, έχει καταστεί σαφές είναι Πιλοτικός και σίγουρα θα διευρυνθεί στο μέλλον, με νέα έργα και νέους αρχαίους στοχαστές. Πρόκειται λοιπόν για μια εργασία που παραμένει ανοιχτή. Με αφετηρία τη θέση αυτή θα μπορούσαμε να πούμε, πώς προσωρινά, απλά τέθηκαν τα θεμέλια ή ίσως ότι καλύτερα μπήκε ένα λιθαράκι για τη δημιουργία μιας μεγάλης ψηφιακής συλλογής της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας.

⁶⁴ Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη 2013

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση:

1. ΑΘΗΝΑΙΟΣ, Γ. (2012).. ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΑ. *ESPEROS PARANORMAL ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΕΠΗ ΤΟΥ ΠΥΘΑΓΟΡΑ* (ucoz.com)
2. Ανδρέου, Α. (2010). Στην εποχή του ηλεκτρονικού Βιβλίου. *Λήκυθος. Στην εποχή του ηλεκτρονικού βιβλίου* (ucy.ac.cy)
3. Αραβαντίνου-Μπουρλογιάννη, Ά.-Χ. (1993). *ΝΟΥΣ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ*. Θεσσαλονίκη: Διδ. διατρ. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Φιλοσοφική σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής.
4. Βαλάτσου, Δ. (2014). *Ανάδυση νέων μνημονικών τόπων στο διαδίκτυο*. διδ. διατρ. Εθνικό Καποδιστριακό πανεπιστήμιο, Φιλοσοφική σχολή, τμήμα ιστορίας και αρχαιολογίας. (σσ. 10-89). ΑΘΗΝΑ: <https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/34941?lang=el#page/14/mode/2up>.
5. Βαρμάτζης, Ν. (1991). *Η αρχαία ελληνική γλώσσα και γραμματεία ως πρόβλημα της νεοελληνικής εκπαίδευσης, από την αναγέννηση ως την καθιέρωση της δημοτικής (1976)*. διδ. διατρ. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ). Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας.
6. Βελέντζα-Κουϊμιτζή, Φ. (2021). *Σωκράτης και Αριστοτέλης περί Άκρασίας*. Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. [ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΠΛΑΤΩΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ περί Άκρασίας | Φωτεινή Βελέντζα - Κουϊμιτζή - Academia.edu](http://www.sokratis-platon-aristoteles.gr/akrasias)
7. Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, Α. 2013. *Ανθολόγιο Φιλοσοφικών Κειμένων*. Πάτρα: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ».
8. Δασκαρόλης, Ι. (2024, Ιανουάριος 20). Αναξιμανδρος ο Μιλήσιος και το "Άπειρον". *ACADEMIA*. [Αναξιμανδρος ο Μιλήσιος και το "Άπειρον" | Ιωάννης Β. Δασκαρόλης - Academia.edu](http://www.academia.edu)
9. Εμπεδοκλής. (2000). *Προσωκρατικοί Ενδέκατος Τόμος Εμπεδοκλής*. Αθήνα: Οδυσσεάς Χατζόπουλος.
10. Ηράκλειτος: Μετάφ, Τ. Φ.-Α. (2010). *Ηράκλειτος: Άπαντα*. Θεσσαλονίκη: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΖΗΤΡΟΣ.
11. Θεοδοσίου, Ε., Δανέζης, Μ., & Dimitrijevic, M. (2008, Απρίλιος). ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ (610 -540 π.Χ.), ΓΕΝΝΗΣΗ, ΘΑΝΑΤΟΣ, ΑΠΕΙΡΟ. *Πεμπτουσία*, σσ. Τεύχος 26. σελ. 86-91.
12. Θεοδοσίου, Ε., Μανιμάνης, Β., Δανέζης, Μ., & Dimitrijevic, M. (2009, Σεπτέμβριος). ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ. *Αέροπος*, σσ. ΝΟ. 87, ΡΡ 4-9.
13. Θέρος, Ά. (2017). *Εμπεδοκλής ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ - ΚΑΘΑΡΜΟΙ*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
14. Καλλινίκου, Δ., & Στρακαντούνα, Β. (2012, Μάρτιος 30). ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ. Αθήνα, Πανεπιστήμιο Αθηνών. [4D6963726F736F667420576F7264202D20436F7079206F6620F8E7F6E9EFF0EFD7F3E720F5EBE9EAEFFD20EAE1E920F0E5F5ECE1F4E9EADC20E4E9EAE1E9FECE1F4E12E646F63](https://www.uoa.gr/thesis/4D6963726F736F667420576F7264202D20436F7079206F6620F8E7F6E9EFF0EFD7F3E720F5EBE9EAEFFD20EAE1E920F0E5F5ECE1F4E9EADC20E4E9EAE1E9FECE1F4E12E646F63) (uoa.gr)

15. Κάλφας, Β. (2006). *Αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι*. Θεσσαλονίκη: Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών. Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη.
16. Καπανιάρης, Α., & Δημητρίου, Α. (2021). Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Ψηφιακή Αφήγηση: Εμπλουτισμένες διδακτικές παρεμβάσεις στο μάθημα της Ιστορίας. *12ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»* (σσ. 307-314). Φλώρινα: ΕΤΠΕ.
17. Καπιδάκης, Σ. (2006). Χειρισμός Πνευματικών Δικαιωμάτων σε Ψηφιακούς Πόρους. *Εργαστήριο Ψηφιακών Βιβλιοθηκών και Ηλεκτρονικής Δημοσίευσης Τμήμα Αρχαιολογίας – Βιβλιοθηκονομίας Ιόνιο Πανεπιστήμιο*. [n03c-eie06copyright \(ionio.gr\)](https://n03c-eie06copyright.ionio.gr)
18. Καραγιαννόπουλος, Ι. (2001). *Το βυζαντινό κράτος*. Θεσσαλονίκη: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΒΑΝΙΑΣ.
19. Καρούζος, Α. (2012). ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ - ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ. *Academia* (σσ. 1-12). Αθήνα: Εργαστήριο σκέψης. [ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ - ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ : ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΡΠΟΥΖΟΣ | Αλέξης Καρούζος - Academia.edu](https://www.academia.edu)
20. Κόζα, Μ., & Σκουμπούρδη, Χ. (2013). Η συμβολή της τεχνολογίας στη μαθηματική εκπαίδευση παιδιών με προβλήματα όρασης. Ανακοίνωση στο *30 Πανελλήνιο Συνέδριο Μαθηματικής Παιδείας (ΕΜΕ): Τα Μαθηματικά στην Εκπαίδευση στην Τεχνολογία και στην Κοινωνία*, (σσ. 468-477). Καρδίτσα.
21. Κουρτζέλλης, Γ. (2008, Δεκέμβριος). Εικονική Αρχαιολογία και η συμβολή των τρισδιάστατων γραφικών στην αρχαιολογική έρευνα. *ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ*, σσ. τχ.10: 87-94.
22. Κοπιδάκης, Μ., Πατρικίου, Έ., Λυπουρλής, Δ., & Μωραΐτου, Δ. *ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
23. Λαζανάς, Β. (1993). *Αρχαία Ελληνικά Επιγράμματα Τα τέσσερα τελευταία βιβλία της <<Ελληνικής ή Παλατινής Ανθολογίας>>*. Αθήνα: ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ.
24. Λαζανάς, Β. (1993). *Τα αρχαία ελληνικά επιγράμματα της <<Ελληνικής ή Παλατινής Ανθολογίας>>*. Αθήνα: ΔΗΜ. Ν. Παπαδήμα.
25. Λεύκα, Α. (2021). Ancient Greek Philosophy and Current Definitions of Eudaimonia. Στο P. Mitsis, & H. Reid, *The Poetry in Philosophy* (σσ. 301-310). Parnassos Press – Fonte Aretusa.
26. Μακράκη, Σ. (2016). Παρμενίδης ο Ελεάτης. *Πατρίς*. [ΠΑΤΡΙΣ - ΑΡΧΕΙΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ \(patris.gr\)](https://www.patris.gr)
27. Μαλαφάντης, Κ. (2010). ΕΝΤΥΠΟ Ή ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ. Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΔΙΛΗΜΜΑΤΟΣ. Στο *ΣΕΛΙΔΕΣ ΣΤΗΝ ΟΘΟΝΗ ή ΣΕ ΧΑΡΤΙ (ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ)* (σσ. 156 - 166). ΑΘΗΝΑ: GUTENBERG «C. Έντυπο ή ηλεκτρονικό βιβλίο; Η παιδαγωγική σημασία του διλήμματος / Printed form or e-book? The educational significance of the dilemma | Konstantinos Malafantis - Academia.edu
28. Μαρκαντωνάτος, Α., & Τσαγγάλης, Χ. (2008). *Αρχαία Ελληνική Τραγωδία*. Αθήνα: Gutenberg.
29. Μαρωνίτη, Δ., & Πόλκα, Λ. (2012). *Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία*. Αρχαϊκή Επική Ποίηση: Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια. [Αρχαϊκή Επική Ποίηση \(greek-language.gr\)](https://www.greek-language.gr)
30. Μαυράκης, Μ. (2024, Φεβρουάριος 15). Οι σοφιστές: *Academia*. [Οι σοφιστές | manolis mavrakakis - Academia.edu](https://www.manolis-mavrakakis-academia.edu)

31. Μπάλλα, Χ. (2024, Φεβρουάριος 5). Οι μαθητές του Σωκράτη και η συνέχιση της Φιλοσοφίας του. *ΕΚΗΒΟΛΟΣ*. [EKHBOLOS \(ekivolos.gr\)](http://EKHBOLOS.gr)
32. Μπαμπινιώτης, Γ. (2008). Νέες τεχνολογίες και ποιοτική Παιδεία. *Το Βήμα*.
33. Μπαντές, Γ. (2017). *Η Αριστοτελική κίνηση στη Νεώτερη Φυσική*. Σέρρες: Μπαντές Γεώργιος.
34. Μπεκιάρη, Ε., & Ξέστερνου, Μ. (2021). Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στις Ανθρωπιστικές επιστήμες: μελέτη περίπτωσης στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. *12ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»* (σσ. 505-512). Φλώρινα: [Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στις Ανθρωπιστικές επιστήμες: μελέτη περίπτωσης στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση | Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση \(ekt.gr\)](#)
35. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΗ, Π. (2016). Αρίστιπος ο Κυρηνάιος: Από την ηδονή στην ανυπακοή στους νόμους. *Πάπυροι*, σσ. Τόμος 5: 88-97.
36. Παπαδάκης, Σ., & Ορφανάκης, Β. (2014). Εφαρμογές φορητής μάθησης σε προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων. Μια μελέτη περίπτωσης. *ResearchGate*, (σσ. 277-290). Νάουσα.
37. Παρμενίδης. *ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ*. Μετάφ. Τάκης Κουφόπουλος.
38. Πατάκης, Σ. (2018). *Λεξικό Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
39. Πλακουσή, Χ. (2022). *Τα μετά τα φυσικά του Θεόφραστου και η θεωρία του πρώτου όντος*. Ιωάννινα: διδ, διατρ. Παν. Ιωαννίνων, φιλοσοφική σχολή, τομέας κλασικής φιλολογίας.
40. Πλάτων. (1993). *Πλάτων-Φαίδρος*. Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ.
41. Πλάτων. (1994). *Ευθύφρων-Κρίτων-Ίων*. Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ.
42. ΣΑΜΟΥΡΗ-ΒΟΡΔΟΥ, Ε. . *Δήμος Μεγαρέων*. Ανάκτηση από Η ΜΕΓΑΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ: [H ΜΕΓΑΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ \(Omegara.gr\)](http://MEGARIKH SCHOLH PHILOSOFIAS (Omegara.gr))
43. Σαραντάκος, Δ. (2010). *Τι μας έμαθαν επιτέλους οι αρχαίοι Έλληνες;* . Αθήνα: Γνώση.
44. ΣΚΟΥΤΕΡΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. Μ. (1998). *Οι αρχαίοι κυνικοί*. Αθήνα: ΓΝΩΣΗ.
45. Σταφυλάκης, Σ. (2017). Ο Ξεναφών και οι Μύριοι. *Academia*. [O ΞΕΝΟΦΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΜΥΡΙΟΙ.pdf | Stavros Stafylakis - Academia.edu](http://O XENOFON KAI OI MYRIOI.pdf | Stavros Stafylakis - Academia.edu)
46. Στέφος, Α., Στεργιούλης, Ε., & Χαριτίδου, Γ. *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ*. Αθήνα: ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.
47. ΤΣΩΛΗΣ, Δ. (2015). *Προστασία και Διαχείριση της Πνευματικής Ιδιοκτησίας Ψηφιακού Περιεχομένου στο Διαδίκτυο και τα Σύγχρονα Δίκτυα*. Αθήνα: ΣΕΑΒ. [Προστασία και Διαχείριση της Πνευματικής ιδιοκτησίας ψηφιακού περιεχομένου.pdf \(ekdd.gr\)](http://Προστασία και Διαχείριση της Πνευματικής ιδιοκτησίας ψηφιακού περιεχομένου.pdf (ekdd.gr))
48. Φουρνάρη, Ε. (2024, Ιανουάριος 20). Εμπεδοκλής. *ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ*: [Εμπεδοκλής | ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ \(evprattein.gr\)](http://Εμπεδοκλής | ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ (evprattein.gr))
49. Φράγκος, Φ. (2016). "Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου τότε και σήμερα". [Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου | Φράγκος Φραγκούλης \(15-2-2016\) \(youtube.com\)](http://Η Ιδιοφυής Στρατηγική του Μεγάλου Αλεξάνδρου | Φράγκος Φραγκούλης (15-2-2016) (youtube.com)) Κατερίνη: Σάββας Καλντερίδης.

50. Φραντζή, Α. (2024, Φεβρουάριος 28). Από τη συλλογή εικόνων τέχνης και αρχαιολογίας: του Περσέα. *PERSEUS DIGITAL LIBRARY Παρουσίαση του PowerPoint (uoa.gr)*
51. Χατζόπουλος, Ο. (1993). *Πλάτων-Επιστολαί*. Αθήνα: ΚΑΚΤΟΣ.

Ξενογλώσση:

1. Algra, K. B. (1999). *The Cambridge History of Hellenistic Philosophy*. Cambridge : Cambridge University Press.
2. Brown, A., & Tor, B. (2021). Voyant tools tutorial. *UC Santa Cruz, University Library*. [Voyant - Tutorials + Resources - Library Guides at University of California, Santa Cruz \(ucsc.edu\)](#)
3. Burkert, W. (2015). *Αρχαία Ελληνική Θρησκεία*. Μπεζαντάκος Νικ.Π. & Αθαγιανού, Α. (μτφ), Αθήνα: Ινστιτούτο του Βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα.
4. Buxton, R. (2016). *Οι ελληνικοί μύθοι*. Τυφλόπουλος, Τ. (μτφ), Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
5. Couprie, D. L. (2024, Φεβρουάριος 18). Anaximander. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. [Anaximander | Internet Encyclopedia of Philosophy \(utm.edu\)](#)
6. Dean, S. *Empedocles: The Greek Text Of All Of The Fragments*. Academia: [Empedocles: The Greek Text Of All Of The Fragments \(With Hyperlinks To Annotations On Each Fragment | Stuart Dean - Academia.edu\)](#)
7. Easterling, P., & Knox, B. (2013). Κονομή Μ. (μτφ), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*. Αθήνα: ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ.
8. Edmonds, J. M. (1931). *Elegy and Iambus*. London : New York : William Heinemann, Ltd. ; G.P. Putnam's Sons.
9. Empedocles, & Leonard, W. E. (1908). *The fragments of Empedocles*. Chicago: Chicago : The Open Court Publishing Company.
10. Flaceliere, R. (2014). *Ο Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*. Βανδώρου Γ.Δ. (μτφ), Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδήμα.
11. Hadot, P. (2002). *ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ*. Κλαμπατσέα Α. (μτφ), Αθήνα: ΙΝΔΙΚΤΟΣ.
12. Hart, Michael, S. *Project Gutenberg*. (2023, Οκτώμβριος 19). [PG- Micheal Hart \(gutenberg.org\)](#)
13. Hermans, A. (2022). *Η ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΟΧΗ; ΚΑΙ Η ΔΙΚΗ ΜΟΥ ΕΠΟΧΗ!* ΚΥΠΡΟΣ: ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ. [1680a976e5 \(coe.int\)](#)
14. Hintikka, J. (1967, Ιανουάριος). Time, Truth, and Knowledge in Ancient Greek Philosophy. *American Philosophical Quarterly*, σσ. vol.4 No. 1, pp. 1-14.
15. Holscher, T. (2005). *Κλασική Αρχαιολογία*. Παπαγεωργίου Π. (μτφ), Θεσσαλονίκη: University studio Press.
16. Kirk, G., & Hainsworth, B. (2018). *Ομήρου Ιλιάδα*. Τσιριγκάνης, Φιλίππου, Κάισαρ (μτφ), Θεσσαλονίκη: University studio press.

17. Lefevre, F. (2016). *Ιστορία του Αρχαίου Ελληνικού κόσμου*. Κεφαλά & Καρδαμίτσα (μτφ), Αθήνα: Ινστιτούτο Βιβλίου-Καρδαμίτσα.
18. Lemerle, P. (2010). *Ο Πρώτος Βυζαντινός Ουμανισμός*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
19. Lillie, R.-J. (2011). *Εισαγωγή στη Βυζαντινή Ιστορία*. Τσατσούλης Χ.Δ. (μτφ), Αθήνα: Ηρόδοτος.
20. Matson, W. (1953, Μάρτιος). The Naturalism of Anaximander. *The Review of Metaphysics*, σσ. Vol. 6, No. 3, pp. 387-395.
21. Montanari, F. (2017). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*. Ρεγκάκος Α.Β. (μτφ), Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
22. Moore, C., & Raymond, C. (2019). *Critias of Athens*. Oxford Bibliographies in Classics.
23. Morrison, D. (2011). *The Cambridge Companion to the Literature of New York*: cambridge university press.
24. Parry, D. (2012). The Digital Humanities or a Digital Humanism. Στο Μ. Κ. Gold, *Debates in the Digital Humanities* (σσ. 3-520, part VI, Chapter 24. pp 429-437). Minnesota: University of Minnesota Press.
25. Rosenqvist, J. (2008). *Η Βυζαντινή Λογοτεχνία Από τον 6ο αιώνα ως την Άλωση της Κωνσταντινούπολης*. Βάσσης Ι. (μτφ), Αθήνα: Εκδόσεις Κανάκη.
26. Rosseti, L. (2015). *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: Φιλολογικά δεδομένα και άλλα μεθοδολογικά έργα*. Τάτση Α. (μτφ), Αθήνα: ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ.
27. Svensson, P. (2016). Big Digital Humanities: Imagining a Meeting Place for the Humanities and the Digital. THE University of Michigan Press. [Big Digital Humanities: Imagining a Meeting Place for the Humanities and the Digital on JSTOR](#)
28. *The Guardian*. (2002, Ιανουάριος 3). Ebook timeline: [Ebook timeline | Ebooks | The Guardian](#)
29. Trépanier, S. (2017). Empedocles, On Nature 1.273-287. Mnemosyne: Bibliotheca classica batava Vol. 70, Fasc. 4, pp. 562-584.
30. Vander Waerdt, P. (1994). *The Socratic Movement*, Cornell. Ithaca, NewYork: University Press.

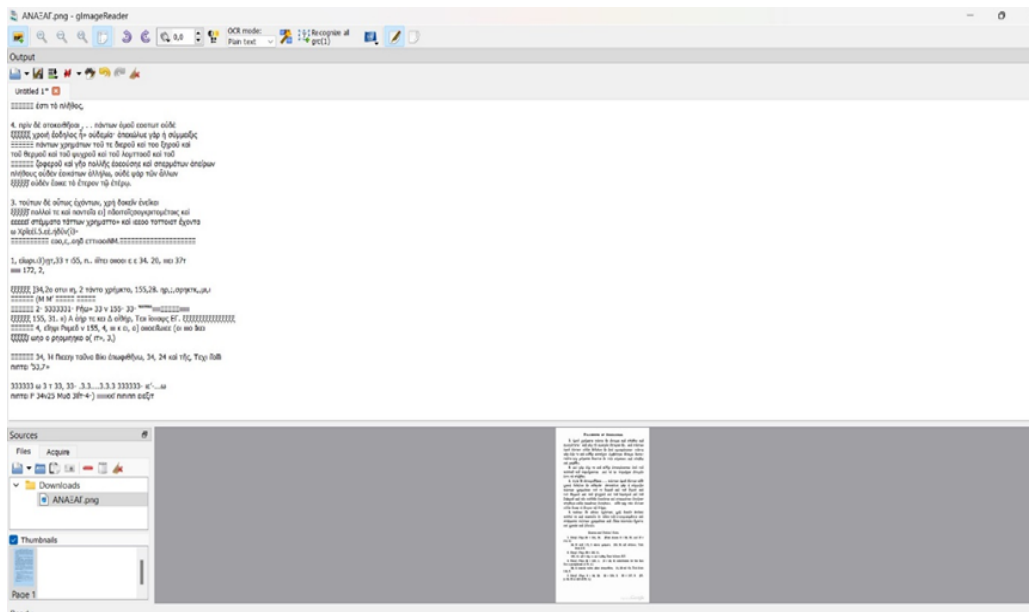
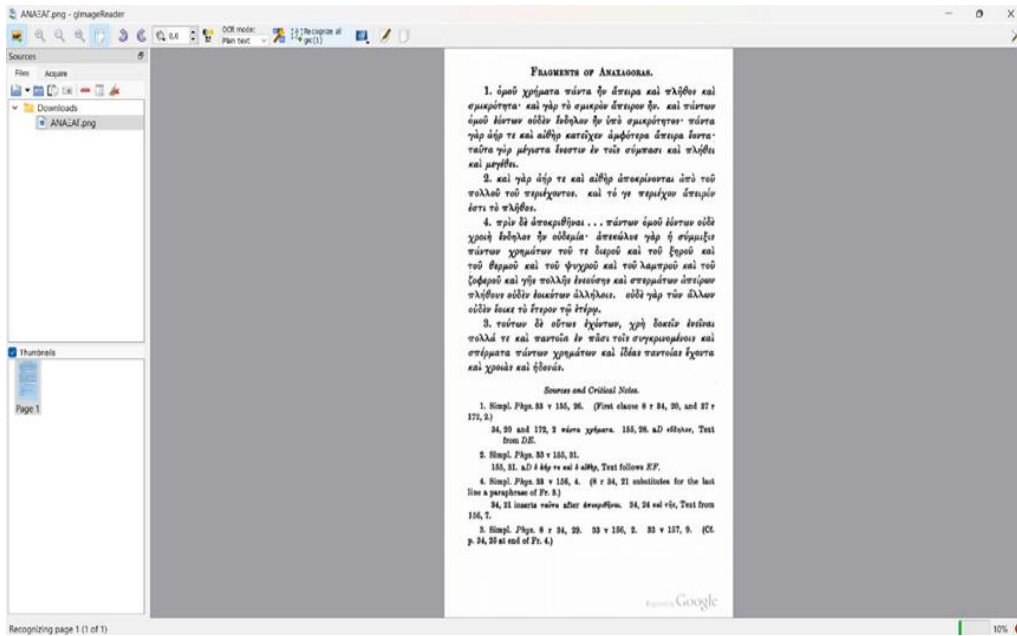
Δικτυογραφία:

1. *academia*. (2015, Οκτώβριος 1). Anaxagoras: [Anaxagoras | Daniel Daniel - Academia.edu](#)
2. INTERSYS. (2022, Αύγουστος 2). *BY INTERSYS*. Ανάκτηση από Ψηφιοποίηση Εγγράφων: Μετατρέποντας το χάρτινο Χάος σε Ψηφιακό Πλεονέκτημα: [11 σημαντικά πλεονεκτήματα της ψηφιοποίησης εγγράφων. \(intersys.gr\)](#)
3. *ΕΚΗΒΟΛΟΣ*. (2024, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 20). ΘΑΛΗΣ Ο ΜΙΛΗΣΙΟΣ. *ΕΚΗΒΟΛΟΣ*. [ΕΚΗΒΟΛΟΣ \(ekivolos.gr\)](#)
4. [Εισαγωγή \(ebooks.edu.gr\)](#) (Πρόσβαση 15 Απρίλιος 2024)
5. [Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα \(greek-language.gr\)](#) (Πρόσβαση 20 Απρίλιος 2024)

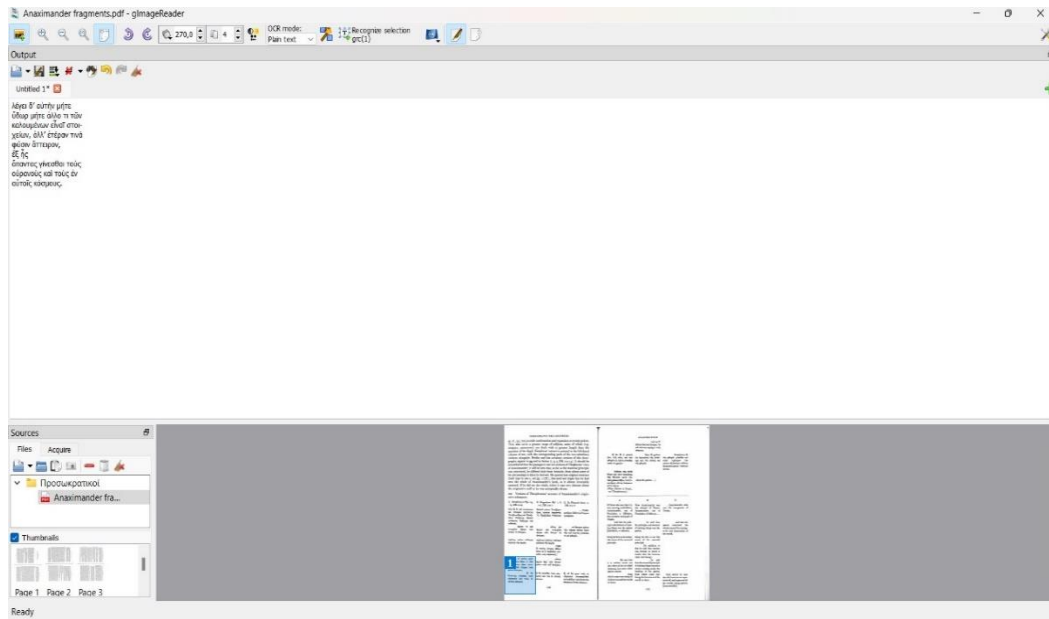
6. SOCIAL POLICY. (2014, Μάρτιος 4). Ανάκτηση από E-books: Από την τυπογραφία στα ηλεκτρονικά βιβλία.: [E-books: Από την τυπογραφία στα ηλεκτρονικά βιβλία - socialpolicy.gr](http://socialpolicy.gr)

Δείγμα Εικόνων από την επεξεργασία με το «Ancient Greek OCR»

Απόσπασμα Αναξαγόρα

Απόσπασμα Αναξιμένη

Δείγμα Εικόνων από την επεξεργασία με το Antigrapheus - Online
OCR for Ancient Greek and Latin (dctthree.github.io)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 1 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΠΡΟ ΧΡΗΣΗΣ OCR

FRAGMENTS OF ANAXAGORAS.

1. ὁμοῦ χρήματα πάντα ἦν ἄπειρα καὶ πλήθος καὶ σμικρότητα· καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν. καὶ πάντων ὁμοῦ ζόντων οὐδὲν ἐνδηλον ἦν ὑπὸ σμικρότητος· πάντα γὰρ ἀήρ τε καὶ αἰθήρ κατεῖχεν ἀμφότερα ἄπειρα ζόντα· ταῦτα γὰρ μέγιστα ἐνεστὶν ἐν τοῖς σύμπασι καὶ πλήθει καὶ μεγέθει.

2. καὶ γὰρ ἀήρ τε καὶ αἰθήρ ἀποκρίνονται ἀπὸ τοῦ πολλοῦ τοῦ περιέχοντος. καὶ τό γε περιέχον ἄπειρόν ἐστι τὸ πλήθος.

4. πρὶν δὲ ἀποκριθῆναι . . . πάντων ὁμοῦ ζόντων οὐδὲ χροιοῦ ἐνδηλος ἦν οὐδεμία· ἀπεκώλυε γὰρ ἡ σύμμιξις πάντων χρημάτων τοῦ τε διεροῦ καὶ τοῦ ξηροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ ζοφεροῦ καὶ γῆς πολλῆς ἐνεούσης καὶ σπερμάτων ἀπείρων πλήθους οὐδὲν ζοικότεων ἀλλήλοις. οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων οὐδὲν εἶκε τὸ ἕτερον τῷ ἑτέρῳ.

3. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, χρὴ δοκεῖν ἐνεῖναι πολλά τε καὶ παντοῖα ἐν πᾶσι τοῖς συγκρινομένοις καὶ σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ιδέας παντοίας ἔχοντα καὶ χροιάς καὶ ἡδονάς.

Sources and Critical Notes.

1. *Simpl. Phys.* 33 v 155, 26. (First clause 8 r 34, 20, and 37 r 172, 2.)

34, 20 and 172, 2 πάντα χρήματα. 155, 26. aD ἐδδηλον, Text from DE.

2. *Simpl. Phys.* 33 v 155, 31.

155, 31. aD δ ἀήρ τε καὶ δ αἰθήρ, Text follows EF.

4. *Simpl. Phys.* 33 v 156, 4. (8 r 34, 21 substitutes for the last line a paraphrase of Fr. 3.)

34, 21 inserts ταῦτα after ἀποκριθῆναι. 34, 24 καὶ τῆς, Text from 156, 7.

3. *Simpl. Phys.* 8 r 34, 29. 33 v 156, 2. 33 v 157, 9. (Cf. p. 34, 25 at end of Fr. 4.)

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 1 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΜΕ ΧΡΗΣΗ OCR

Ειυσηκτο ω' Δκωσοιμε.

1. ὁμοῦ χρήματα πάντα ἦν ἄπειρα καὶ πλήθουε καὶ
σμικρότητα· καὶ γὰρ τὸ σμικρὸν ἄπειρον ἦν. καὶ πάντων
ὁμοῦ ἐόντων οὐδὲν ἔνδηλον ἦν ἰητὸ σμικρότητ' πάντα
'γὰρ ἀήρ τι καὶ αἰθῆρ κατεῖχεν ἀμφοτέρηι ἄπειρα ἔσonti*
ταῦτα γὰρ μέγιστα ἔνεστιν ἐν τοῖν σύμπασι καὶ πλήθει
καὶ μεγέθει.

2. ,ιι γὰρ ἀήρ τε ,ιι αἰθῆρ ἀποκρίνονται ἀπὸ ταῦ
πολλοῦ τοῦ περιέχοντοε, καὶ τὸ νγι περιέχον ἄπειρόν
ἔστι τὸ πλήθασ.

4. πρὶν δὲ ἀποκριθῆναι , . . πάντων ὁμοῦ ἐόντων οὐδὲ
χροιῆ Ἰνδηλω ἦν οὐδεμίαν ἀπεκώλυε 'γὰρ ἡ σύμμειξιν
πάντων χρημάτων τοῦ τε διεροῦ καὶ τιῦ ξηροῦ καὶ
τιῦ θερμῦ καὶ τις, ψυχροῦ καὶ τοῦ λαμπροῦ καὶ τοῦ
ζοφεροῦ καὶ νγῆε πυλλῆς ἐνεοῦσ-ης καὶ σπερμάτων ἀπείρων
πλήθουε οὐδὲν ἐοικότων ἀλλήλοιν. οὐδὲ γὰρ τῶν ἄλλων
οὐδὲν εἰκε τὸ ἕτερον τῶ *ἑτέρω*.

3. τούτων δε οὔτω ἰχόντων, χρῆ δοκεῖν ἐνεῖναι
πικλά τε καὶ παντοῖα ἰν πᾶσι τιῆ σνιγιρινιμι, καὶ
σπέρματα πάντων χρημάτων καὶ ἰδέω παντοίη, ἔχοντα
καὶ χροιάν καὶ ἦδιινῶ.

εονιιι αηιῖ σήιῖαι Νοιω4

ι. εἰιηι. Ριψιω ν 155, π. (ἦι-ι ιι-ω ο ι- 34, πο, ἰνα 3-1 κ
172, ι

>34Λο ἰνα ἰη. *ι -άνιι χρήματα. ιεελε, ιι) ιῶσηλι, Τει

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 2 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ OCR

10. καὶ ἀνθρώπους τε συμπαγήναι καὶ τὰ ἄλλα ζῶα ὅσα ψυχὴν ἔχει. καὶ τοῖς γε ἀνθρώποισιν εἶναι καὶ πόλεις συνφκημένας καὶ ἔργα κατεσκευασμένα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν, καὶ ἠέλιόν τε αὐτοῖσιν εἶναι καὶ σελήνην καὶ τὰ ἄλλα, ὥσπερ παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν γῆν αὐτοῖσι φύειν πολλά τε καὶ παντοῖα, ὧν ἐκεῖνοι τὰ ὀνήσιστα συνενεγκάμενοι εἰς τὴν οἴκησιν χρῶνται. ταῦτα μὲν οὖν μοι λέλεκται περὶ τῆς ἀποκρίσιος, ὅτι οὐκ ἂν παρ' ἡμῖν μόνον ἀποκριθείη, ἀλλὰ καὶ ἄλλῃ.

11. οὕτω τούτων περιχωρούντων τε καὶ ἀποκρινομένων ὑπὸ βίης τε καὶ ταχυτήτος. βίην δὲ ἢ ταχυτῆς ποιεῖ. ἢ δὲ ταχυτῆς αὐτῶν οὐδενὶ ἔοικε χρήματι τὴν ταχυτήτα τῶν νῦν ἕοντων χρημάτων ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ πάντως πολλαπλασίως ταχύ ἐστι.

14. τούτων δὲ οὕτω διακεκριμένων γινώσκειν χρῆ, ὅτι πάντα οὐδὲν ἐλάσσω ἐστὶν οὐδὲ πλείω. οὐ γὰρ ἀνυστὸν πάντων πλείω εἶναι, ἀλλὰ πάντα ἴσα αἰεὶ.

5. ἐν παντὶ παντὸς μοῖρα ἔνεστιν πλὴν νοῦ, ἔστιν οἷσι δὲ καὶ νοῦς ἐνι.

6. τὰ μὲν ἄλλα παντὸς μοῖραν μετέχει, νοῦς δὲ ἔστιν ἄπειρον καὶ αὐτοκρατὲς καὶ μέμικται οὐδενὶ χρήματι, ἀλλὰ μόνος αὐτὸς ἐφ' ἑαυτοῦ ἐστιν. εἰ μὴ γὰρ ἐφ' ἑαυτοῦ ἦν,

10. Simpl. *Phys.* 8 r 35, 3. 33 v 157, 9 (continuing Fr. 3). Simpl. *de coelo*.

157, 12. *συνημμένας*, Text from 35, 4. 157, 13. *ἡλιον . . . αὐτοῖς ἐνεῖναι*. 35, 7. *Ἐ τὰ σωνήσιστα, αἴτ' τὰ ὀνήσιστα*, Text from 157, 15. 35, 8. (*ταῦτα . . . ἄλλῃ*) is omitted at 157, 16.

11. Simpl. *Phys.* 8 r 35, 14.

35, 16. *DE χρήματα*. 17. *DE νοῦν*.

14. Simpl. *Phys.* 33 v 156, 10.

DE τὰ πάντα, Text from αἴτ'.

5. Simpl. *Phys.* 35 r 164, 23.

6. Simpl. *Phys.* 35 v 164, 24 *τὰ μὲν . . . μέμικται οὐδενί*, and 33 r 156, 13, beginning *νοῦς δὲ ἐστιν*. *Phys.* 156, 13 cf. 67 v 301, 5, and 38 v 176, 32 (37 r 174, 16). *Phys.* 156, 19 cf. 38 v 176, 34. *Phys.* 156, 24 cf. 35 v 165, 31 and 37 r 174, 7. *Phys.* 157, 2 cf. 37 r 175, 11 and 38

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 2 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΜΕ ΧΡΗΣΗ OCR

ιο. καὶ ἀνθρώπων τε σνμνωγῆναν καὶ τὰ ἄλλα ζῶα
ενα ψυχὴν ἰχεν. καὶ τοῖς μμ ἀνθρώποισιν εἶναι καὶ
πόλεις ννωκημέννν καὶ ἔργα κατεσκευασμένα, ὡσπερ
παρ' ἡμῖν, ,ενι ἡέλιόν τε αὐτοῖσιν εἰννκνῖσνλῆννν καὶ
τὰ ἄλλα, ,ὕν-,ηρ παρ' ἡμῖν, καὶ τὴν γῆν ννντιαν φύειν
πολλά τε καὶ παντνῖα, ὦν ἐκεῖννι νῆ ἀνήκπα συνενη-
κάμννν εἰ, τὴν οἴκησιν χρώνται. ταῦτα μὲν νῦν μνη
λέλεκται περὶ νῆν ἀνακρίωνν, ,τη νννι ἂν παρ' ἡμῖν μόνον
νπνρνηθει, ἀλλὰ καὶ ἄλλη.

ιι. νννν, ννύτων πνρνηωρνηννιων τε καὶ ἀποκρῖνο-
μένων ὑπὸ βίη, η, ,ι-ι ταχνηῆτης. βίην δὲ ἡ ἠχῶῆ,
ποιεῖ. ἡ' δὲ ννχηγῆ, αὐτῶν οὐδενὶ ἔοικε χρήμαη τὴν
ταχυτῆτα νῶν νῦν εἰσηων χρημάτων ἰν ἀνθρώποις, ἀλλὰ
πάντων πολλαπλασίων ταχύ ἐστι.

14. ννῖων δὲ οὔτω διακεκριμένων ψιννεννεν ἰρη, ὅτι
πάντα οὐδὲν ἐλάσσω ἐστὶν ννεῖπλειω. νν γὰρ ν'ννν-νὸν
πάνηνν πλείω εἶναι, ἀλλὰ πάντα ταν νει

5. ἐν νων-ι) νων-(ὸν μνῖρα ἔνεστιν· πλῆν νοῦ, ἐν-ην
νισι εἰ καὶ ννῦ, ενι.

ε. τὰ μῖν ἄλλα πων, μντρνν μῆχεῖ, νοῦ, δὲ εν-ην
απυρνν καὶ νῦννκρνη καὶ μέμψιν ννδενὶ χρήματι, ἀλλὰ
μόνν» αὐτὸν ὦ' ἐνννῦ ἰνην. εἰ μῆ γὰρ ἐφ' ἔαντῦ ἦν,

10. Βί-ι-ψῖΔ Ρῆμ, Β ι 85, 8. 33 1 157, 9 (ωηῖηῖμῖς Ἐγ. ὀ).
ΒίηρηΔ ἄι ωεῖο.

157, 12. αννημιενῖ, Τειθ ἴσω 35, 4. 157. 13. ἡλιον . . . αὔτυῖ
ἐνεῖναι, 35, 14 Ε τει-ινῆιστι, ἰτὶ ὄνιννὸ, Τει ἰαιλ 157, 15.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 3 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ OCR

ἀλλὰ τεφ ἐμέμικτο ἄλλω, μετεΐχεν ἂν ἀπάντων χρημάτων, εἰ ἐμέμικτό τεφ. ἐν παντὶ γὰρ παντὸς μοῖρα ἔνεστιν, ὥσπερ ἐν τοῖς πρόσθεν μοι λέλεκται, καὶ ἂν ἐκώλυεν αὐτὸν τὰ συμμεμιγμένα, ὥστε μηδενὸς χρήματος κρατεῖν ὁμοίως ὡς καὶ μόνον ἔοντα ἐφ' ἑαυτοῦ. ἔστι γὰρ λεπτότατόν τε πάντων χρημάτων καὶ καθαρώτατον καὶ γνώμην γε περὶ παντὸς πᾶσαν ἴσχει καὶ ἰσχύει μέγιστον, καὶ ὅσα γε ψυχὴν ἔχει καὶ μείζω καὶ ἐλάσσω, πάντων νοῦς κρατεῖ. καὶ τῆς περιχωρήσιος τῆς συμπάσης νοῦς ἐκράτησεν, ὥστε περιχωρήσαι τὴν ἀρχήν. καὶ πρῶτον ἀπὸ τοῦ σμικροῦ ἤρξατο περιχωρεῖν, ἐπεὶ δὲ πλείον περιχωρεῖ, καὶ περιχωρήσει ἐπὶ πλέον. καὶ τὰ συμμισγόμενά τε καὶ ἀποκρινόμενα καὶ διακρινόμενα, πάντα ἔγνω νοῦς. καὶ ὅποια ἔμελλεν ἔσεσθαι καὶ ὅποια ἦν, καὶ ὅσα νῦν ἔστι καὶ ὅποια ἔσται, πάντα διεκόσμησε νοῦς, καὶ τὴν περιχώρησιν ταύτην ἦν νῦν περιχωρεῖ τά τε ἄστρα καὶ ὁ ἥλιος καὶ ἡ σελήνη καὶ ὁ ἀῆρ καὶ ὁ αἰθήρ οἱ ἀποκρινόμενοι. ἡ δὲ περιχώρησις αὕτη ἐποίησεν ἀποκρίνεσθαι. καὶ ἀποκρίνεται ἀπὸ τοῦ ἀραιοῦ τὸ πυκνὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ τὸ θερμὸν καὶ ἀπὸ τοῦ ζοφεροῦ τὸ λαμπρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ διεροῦ τὸ ξηρόν. μοῖραι δὲ πολλαὶ πολλῶν εἰσι. παντάπασι δὲ οὐδὲν ἀποκρίνεται οὐδὲ διακρίνεται ἕτερον ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πλὴν νοῦ. νοῦς δὲ πᾶς ὁμοίος ἔστι καὶ ὁ μείζων καὶ ὁ ἐλάττων.

v 176, 24. *Phys.* 157, 3 cf. 35 v 165, 14. *Phys.* 157, 4 cf. 35 v 165, 3.

156, 15. 176, 34 ἐπ' ἑαυτοῦ: *D* ἀλλὰ τέω, *E* ἀλλὰ τέως, *F* ἀλλ'. Text from a. 156, 16. *DEF* μετεΐχε μὲν, Text from a. 156, 17. Refers to Fr. 5. a*EF* ἀνεκώλυεν, Text from *D*. 156, 20. ἴσχει. 177, 1 ἔχει. 156, 21. a*DF* omit καὶ before ὅσα, Text from *E* and 177, 2. 177, 2 τὰ μείζω καὶ τὰ ἐλάσσω. 156, 22. *ED* περιχωρήσεως, Text from a*D*²*F*. 177, 3 omits ἔστε—ἐπὶ πλέον. 156, 23. *E* omits τοῦ before σμικροῦ. a*F* περιχωρήσαι, Text from *DE*. 156, 26. 165, 33 καὶ ὅποια νῦν ἔστι καὶ ἔσται, 177, 5. ἄσσα νῦν μὴ ἔστι. 157, 3. 165, 15. After *ἄμοιον οὐδενὶ* the words ἐτέρω ἀπέρων ὄντων should probably be ascribed to *Simpl.* 157, 4. *DE* ἀλλ' ὄτω, *F* ἄλλω τῶ: *F* τὰ πλείεστα (also 165, 3), Text from a*DE*.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 3 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΜΕ ΧΡΗΣΗ OCR

ἀλλὰ περ ἑμνεπο ἄλλον, μετείχεν ἄν ἀπάντων χρημάτων,
εἷ ἑμνεπό περ. ιν πονπί, γὰρ πονποε μοῖρο ἔνεσπνν, ε, σπερ
εν ποῖ» πρόσθεν μοι λέλεκται, εον ἄν ισώλνεν αὐτὸν πο
σνμμεμινμισ, ὥσπε μηδενὸς χρήμσποο κροτεῖν ὁμοίων οη,
καὶ μόνον ἔοιπο ἐφ' ἑαυτοῦ. εὐπί γὰρ »πποποπόν πε
πάντων χρημάτων εοῖ, εσοορώποπον καὶ γνώμην γε περι
πονποε πάσιν ἴσχει σοὶ ἰσχύει μεγωπον, κο) ὅσον γε ψνχὴν
ἔχει ενι μείζω, ἐπὶ ἐλάσσον, πάνεονν νοῦν κροτεῖ. ,σοι τῆς
περνωρήσνο, πῆο σνμπάοπο νοῦο κράππσεν, οπο-νε πορν
χωρήσαι τὴν ἀρχὴν. σοι πρῶπνν οπο τοῦ σμικροῦ ἤρξοπο
περιχωρεῖν, ιπεὶ δε πλείον περιχωρεῖ, καὶ περιχωρήσεν
ἐπὶ πλέον. σοι τὰ σνμμνσγόμενο πε, σοὶ ἀσσαννόμενο, σοὶ
διοερινόμενο, ποποε ε'νννω νοῦν. ενι οποῖο ἔμελλεν ἔσε-
σσεε εον οποῖο ἦν, ,σοι ὅσα νῦν ιν-εν καὶ οποῖο ἔσται,
πάνπο διεκοσμησε νοῦς, εοὶ τὴν περνωρήσιν ταύτην ἦν
νῦν περνωρεεν πο πε ἄεν-προ εοῖ ὁ ἥλιον ποι ἠ σελήνη καὶ
ο ἠῆρ καὶ ὁ οἰθῆρ οἱ ἀποκρινόμενοι. ἠ δὲ περιχώρησοο
οὔπη εποίησεν ἀποκρίνεσθαι. ποι ἀπνερινεπον ἀπό πε
ποῦ ἄρνοιῦ πο πνενον εοὶ οπο πον-ν ψνχροῦ πο θερμὸν εοῖ
ἀπό πον ζοφεροῦ πο λαμπρὸν, σοὶ οπο πσῦ διεροῦ πὸ ξηρόν.
μοῖραι δὴ πολλοὶ πολλῶν ειη ποποπνσι δε οὐδὲν
ἀποκρίνεται οὐδὲ δεοπρίνεπε, ἔτερον οπο τοῦ ἔτερον πλήν
νοῦ. νοῦο δε πᾶν ὅμοιον εσσι σοὶ ο μείζων καὶ ο ἐλάττων.
1 ΠΕ, 24. Ρῖημ. 157, Β αἰ. 55 Υ 1836, 1Δ. Ρῖψ. 157, 1 εἰ- 85 Υ
155, 3.
158, 15, 178, 34 ἐπ' ἰ-ιουῖ 1] ἄλλᾶ τᾶ-ι, Ε ἄλλο νέ-η, Ε ω'. Τεῖ
(νωω ι. 156, 16, ΒΕΓ ιι-ναῖκι μὲν, Τεκί ἰωπι ι. 156, 174
Μενε ω ἰῖεΔ ε. ιεῖ ινεειλνενωι ιωιε. ι). ιᾶωο. ισχε..
177, 1 ἔχυ. 156, 21. ιΒΓ οωῖ ιιῖ Ιεῖοκ Βαι, Τεῖ ἰτωι Ε
ιιαῖ 177, 2. 177, 2 τὰ μῖιασ καὶ τὸ ἐλύσθη, 150, 2"1. ΕΒ·

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 4 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ OCR

ἕτερον δὲ οὐδὲν ἔστιν ὁμοιον οὐδένι, ἀλλ' ὅτῳ πλείστα ἐνι, ταῦτα ἐνδηλότῃτα ἐν ἑκαστόν ἔστι καὶ ἦν.

7. καὶ ἐπεὶ ἤρξατο ὁ νοῦς κινεῖν, ἀπὸ τοῦ κινουμένου παντὸς ἀπεκρίνετο, καὶ ὅσον ἐκίνησεν ὁ νοῦς, πᾶν τοῦτο διεκρίθη. κινουμένων δὲ καὶ διακρινομένων ἢ περιχώρησις πολλῷ μᾶλλον ἐπολεῖ διακρίνεσθαι.

8. τὸ μὲν πυκνὸν καὶ διερὸν καὶ ψυχρὸν καὶ τὸ ζοφερὸν ἐνθάδε συνεχώρησεν ἐνθα νῦν <ἢ γῆ>. τὸ δὲ ἀραιὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ ξηρὸν <καὶ τὸ λαμπρὸν> ἐξεχώρησεν εἰς τὸ πρόσθε τοῦ αἰθέρος.

9. ἀπὸ τουτέων ἀποκρινομένων συμπήγνυται γῆ· ἐκ μὲν γὰρ τῶν νεφελῶν ὕδωρ ἀποκρίνεται, ἐκ δὲ τοῦ ὕδατος γῆ, ἐκ δὲ τῆς γῆς λίθοι συμπήγνυται ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ, οὔτοι δὲ ἐκχωρέουσι μᾶλλον τοῦ ὕδατος.

12. ὁ δὲ νοῦς, ὡς αἰεὶ ποτε, κάρτα καὶ νῦν ἔστιν, ἵνα καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ἐν τῷ πολλῷ περιέχοντι καὶ ἐν τοῖς ἀποκριθεῖσι καὶ ἐν τοῖς ἀποκρινομένοις.

13. οὐ κεχώρισται ἀλλήλων τὰ ἐν τῷ ἐνὶ κόσμῳ οὐδὲ ἀποκέκοπται πελέκει οὔτε τὸ θερμὸν ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ οὔτε τὸ ψυχρὸν ἀπὸ τοῦ θερμοῦ.

15. οὔτε γὰρ τοῦ σμικροῦ ἔστι τό γε ἐλάχιστον, ἀλλ' ἔλασσον αἰεὶ. τὸ γὰρ ἔδον οὐκ ἔστι τὸ μὴ οὐκ εἶναι.

7. *Simpl. Phys.* 66 r; 300, 31. 33. *DE* καὶ, *aF* omit.

8. *Simpl. Phys.* 38 r; 179, 3. Cf. *Dox.* 562, 3.

4. 179, 4 Diels would supply τὸ before διερὸν and ψυχρὸν. 5. From *Dox.* 562 add ἢ γῆ . . . τὸ λαμπρὸν.

9. *Simpl. Phys.* 38 r 179, 8. In part 33 r 155, 21. Cf. 106 v 460, 13-14. 155, 22. λίθοι συμπήγνυται.

12. *Simpl. Phys.* 33 r 157, 7. *Simpl.* ὅσα ἐστὶ τε, corr. Diels: πολλὰ περιέχοντι, corr. Diels; cf. p. 155, 31: προσκριθεῖσι . . . ἀποκρινομένοις, corr. Diels; cf. 156, 28.

13. *Simpl. Phys.* 37 r 175, 12 beginning with οὐδέ. Το πελέκει, 38 v 176, 29.

15. *Simpl. Phys.* 35 v 164, 17. Cf. 35 r 166, 15.

164, 17. MS. τὸ μὴ, Zeller, *Phil. Gr.* i.⁴, 884 n. 3 τομῆ. After

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 5 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΧΩΡΙΣ ΧΡΗΣΗ OCR

ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγάλου ἀεὶ ἐστὶ μείζον. καὶ ἴσον ἐστὶ τῷ σμικρῷ πλήθος, πρὸς ἑαυτὸ δὲ ἕκαστόν ἐστι καὶ μέγα καὶ σμικρόν.

16. καὶ ὅτε δὲ ἴσαι μοῖραί εἰσι τοῦ τε μεγάλου καὶ τοῦ σμικροῦ πλήθος, καὶ οὕτως ἂν εἶη ἐν παντὶ πάντα. οὐδὲ χωρὶς ἐστὶν εἶναι, ἀλλὰ πάντα παντὸς μοῖραν μετέχει. ὅτε τοῦλάχιστον μὴ ἐστὶν εἶναι, οὐκ ἂν δύναίτο χωρισθῆναι, οὐδ' ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ γενέσθαι· ἀλλ' ὅπωςπερ ἀρχὴν εἶναι καὶ νῦν, πάντα ὁμοῦ. ἐν πᾶσι δὲ πολλὰ ἔνεστι, καὶ τῶν ἀποκρινομένων ἴσα πλήθος ἐν τοῖς μείζοσι τε καὶ ἐλάσσοσι.

17. τὸ δὲ γίνεσθαι καὶ ἀπόλλυσθαι οὐκ ὀρθῶς νομίζουσιν οἱ Ἕλληνας· οὐδὲν γὰρ χρῆμα γίνεται οὐδὲ ἀπόλλυται, ἀλλ' ἀπὸ ἐόντων χρημάτων συμμίσγεται τε καὶ διακρίνεται. καὶ οὕτως ἂν ὀρθῶς καλοῖεν τό τε γίνεσθαι συμμίσγεσθαι καὶ τὸ ἀπόλλυσθαι διακρίνεσθαι.

(18.) πῶς γὰρ ἂν ἐκ μὴ τριχῶς γίνοιτο θρῖξ καὶ σὰρξ ἐκ μὴ σαρκός ;

εἶναι Schorn inserts οὔτε τὸ μέγιστον, comparing previous line and 166, 16.

16. Simpl. *Phys.* 35 v 164, 24.

17. Simpl. *Phys.* 34 v 163, 20.

18. Schol. in Gregor. Naz. Migne 36, 911. (Cf. *Hermes* xiii. 4, Diels.)

Digitized by Google

Απόσπασμα Εμπεδοκλή χωρίς χρήση OCR

FRAGMENTS OF EMPEDOKLES.

ΠΕΡΙ ΦΥΣΕΩΣ ΠΡΩΤΟΣ.

- Παυσανία, σὺ δὲ κλυθι, δαίφρονος Ἀγχίτου νιέ. 54
 στενωποὶ μὲν γὰρ παλάμαι κατὰ γυῖα κέχυνται· 32
 πολλὰ δὲ δειλ' ἔμπαια, τά τ' ἀμβλύνουσι
 μερίμνας.
 παῦρον δὲ ζωῆς ἀβίου μέρος ἀθρήσαντες
 5 ὠκύμοροι καπνοῖο δίκην ἀρθέντες ἀπέπταν, 35
 αὐτὸ μόνον πεισθέντες, ὅτφ προσέκυρσεν ἕκαστος
 πάντοσ' ἐλαυνόμενος, τὸ δ' ὄλον μὰψ εὔχεται
 εὐρέϊν·
 οὕτως οὐτ' ἐπιδερκτὰ τάδ' ἀνδράσιν οὐδ' ἐπα-
 κουστὰ
 οὔτε νόφ περιληπτὰ. σὺ δ' οὖν, ἐπεὶ ὦδ' ἐλιά-
 σθης,
 10 πεύσεαι οὐ πλέον ἢ βροτεῖη μῆτις ὄπωπεν. 40
 ἀλλὰ, θεοὶ, τῶν μὲν μανίην ἀποτρέψατε γλώσ-
 σης,
 ἐκ δ' ὀσίων στομάτων καθαρὴν ὀχετεύσατε
 πηγὴν.
 καὶ σέ, πολυμνήστη λευκώλενε παρθένε Μοῦσα,
 ἄντομαι, ὧν θέμις ἐστὶν ἐφημερίοισιν ἀκούειν,
 15 πέμπε παρ' εὐσεβίης, ἐλάουσ' εὐήνιον ἄρμα· 45

Sources and Critical Notes.

1. Diog. Laer. viii. 60. 2-10. Sext. Emp. *Math.* vii. 123-124.
 3. Prokl. on *Tim.* p. 175. 5. Plut. *Mor.* 360 c. 6. Diog. Laer. ix. 73;
 8-9a. Plut. *Mor.* 17 e.
 3. MSS. δειλεμπία, corr. Emperius. Prokl. δειν' ἔπεα. 4. MSS. ζωῆσι
 βίου, corr. Scaliger. *CFR* ἀθροίσαντος. 7. MSS. ἐλαυνόμενοι,
 τὸ δ' ὄλον εὔχεται, corr. Stein. 9. Bergk adds δ' after σὺ.
 10. MSS. πλεῖον γε, Karsten πλέον' ἢ, Stein πλέον: MSS.
 ὄρωρεν, corr. Panzerbieter.
 11-23. Sext. Emp. *Math.* vii. 125. 16-17. Clem. Al. *Strom.* p. 682.
 18. Prokl. *Tim.* 106; Plut. *Mor.* 93 v.
 12. MSS. ὀχεύσατε, corr. Steph. 16. MSS. σέ, Stein μέ. 17. Sextus

Απόσπασμα Εμπεδοκλή με Χρήση OCR

<https://dctthree.github.io/antigrapheus/>

Rich Text

Ἐμσκεκτε οἱ Επεεουηεε.
ΠΕΡΙ ΦΤΣΕΩΣ ΠΡΩΤΟΣ.
Πινπιινιά, νὺ δὲ κλύθι, διιτφρνν, Ἄγχίι-ιιν νιέ. 54
νπιινιπνι μὲν ἄρ παλάμαι κατὰ Ὑνῖν ιχχνιιι. 32
πολλά δὲ δικ ἱμπιιι, τιν' ν' ἀμβλννιιννι
μεριμννι.
πιυῖρον δὲ ζωῆ, ἄβιιν μέρη, ἄθριῖνιινπι
5 ὦνμιρνι κνπνῖι διππν ἄρθινπε» ἀπιπ-ιιν, 35
αντὶ, μόνον πιινοινπει, 5η, προνεννιιν ἕκαστον
πάππω ιλιιννόμινν, τὸ δ' ὄλον μὰψ ιπχπιι
ιιριῖν·
οὕτως· οὕτ' Ἰπιδιρκτὰ τὰδ' ἀνδράσιν οὐδ' ἱπι-
κῆνο-ιὰ
σι"πι νόω περιληπτά. σὺ δ' οὖν, ἐπεὶ ὦδ' ἰλιά-
σθης,
10 πεύσει οὐ πλέον ἤϊ βρατιή μῆτι ὄπωπεν. 40
ἀλλὰ θινί, πῶν μὲν μανίην ἄπιηιψιπι νων-
«τηε,
ιι ε ενιιν νπνμάπων πνονρῆν ὀχιπιννιιπε
πηγῆν·
ινί πι, πνλνμνήνπι λεννώλενε παρῆεν. Μνῶ,
ἀνιιιι, ειν θέμιν εστιν ιφιιιριιπιν ,ἴνιινειν,
15 **πέμπε** παρ' ενπεβίπν, Μννω εὐήνιον ἄρμα· 45
εονπω απα σήμ-ιι Νοιι.
ι. ικη. ιω, ,ῆ (4ο. ιω, ειη ΕιψΔ Μιιιι» νῆ. υωηι
ε. Ρωι, οιι πη. ,ιι 175, 5. Ριιι. Μνι θεον, ε. Βίας. ιω.ῖι,τ.ς;

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ 5 ΑΝΑΞΑΓΟΡΑ ΜΕ ΧΡΗΣΗ OCR

ἀλλὰ καὶ τοῦ Μάλων αἰὶ ἴσπ μεῖζην. καὶ **ἴσον** ἐπὶ τῷ **σμικρῶ** πλήθω, πρό» **ἑαυτὸ** δὲ **ειωτόν** **ἰο-ι** καὶ μέγα καὶ σμικρόν.

16. καὶ ὅπ δὲ ἴσαι, **ωῖμαί** εἰσι τῆυ τι μεγάλου καὶ τοῦ σμικροῦ **πλήθω**, καὶ **οὔτως** ἄν **ιτην** παντὶ πάντα οὔδε **χωμί**, ἔσω εἶναι, ἀλλὰ πάντα πωπω μοῖραν μετέχει. ὅτε ἠύχόμην μὴ ἔστιν **ἰῆι**, οὐκ ἄν δύναίτο χωρισθῆναι, **ωε**» ἄν ἐφ' **ἑαυτοῦ** ,μασθαί- ,υσω ὅπη-ηερ ἀρχὴν εἶναι καὶ νῦν, πάντα ὁμαίπ εν πᾶσι δεηλλὰ ἔμω-η, καὶ τῶν ἀποκρινομένων ἴσα πλήθω εν -ωῖ μιζασι τε καὶ ἐλάσωσι .

17. τ), δὲγίμηει. καὶ ἀπάλλησθα, ἠῦι **ὄρθῶ**, νομι-**ζουσιψ** οἱ Ἕλληνες· οὐδὲν γὰρ χρῆμα γίνεται οὐδέ ἀπό» λυται, ἀλλ' ἀπό **έόντων** χρημάτων συμμίσ-γπιί τε καὶ διακρίνεταιΔ καὶ **οὔτως** ἄν ὀρθά), καλοῖεν τό **η** μ'νῶθα. αυμμωνγωθαι καὶ τὸ ἀπόλλυσθαι διηκρίνωθαμ

(18.) πῶς γὰρ ἄν ιι μὴ τριχὸς **γίνοιη** θριξ και σάρξ εκ μὴ σαρκὸη

,ιγ-ι εοιοηι ἰιωι αὔτε τι ,ιι-μων, **ωωμι-ῖις** μκνῖοιιε ἰῖιιε
1Ωά 186, 18«

15. Εἰωρὶ, Ρῆηι, 85 ν 154, *24Δ

7-7. ειηψι. Ριψι. 3η 183, πυ,

ιε. εοιηωη οιοιοι,ῖ<η.ιζῖοιιε εε, 9η. (οιοιηηιι ἰῖιιφῖιι)

Απόσπασμα Παρμενίδη χωρίς χρήση OCR

- 10 εἰς φάος, ὡσάμεναι κρατῶν ἄπο χερσὶ καλύπτρας.
ἐνθα πύλαι νυκτός τε καὶ ἡματός εἰσι κελεύθων,
καὶ σφας ὑπέρθυρον ἀμφὶς ἔχει καὶ λάινος οὐδός,
αὐταὶ δ' αἰθέριαι πλῆνται μεγάλοισι θυρέτροις.
τῶν δὲ Δίκη πολύποινος ἔχει κληΐδας ἀμοιβούς.
- 15 τὴν δὴ παρφάμεναι κοῦραι μαλακοῖσι λόγοισιν
πεῖσαν ἐπιφραδέως, ὡς σφιν βαλανωτὸν ὄχηα
ἀπτερέως ὥσειε πυλέων ἄπο. ταὶ δὲ θυρέτρων
χάσμ' ἀχανὲς ποίησαν ἀναπτάμεναι, πολυχάλκους
ἄξονας ἐν σύριγγιν ἀμοιβαδὸν εἰλίξασαι,
- 20 γόμοφοις καὶ περόνησιν ἀρηρότε· τῇ ῥα δι' αὐτῶν
ἰθὺς ἔχον κοῦραι καθ' ἀμαξιτὸν ἄρμα καὶ ἵππους.
καὶ με θεὰ πρόφρων ὑπεδέξατο, χεῖρα δὲ χειρὶ
δεξιτερὴν ἔλεν, ὧδε δ' ἔπος φάτο καὶ με προσηΐδα·
ὦ κοῦρ' ἀθανάτοισι συνήγορος ἠνιόχοισιν,
- 25 ἵπποις ταὶ σε φέρουσιν ἰκάνων ἡμέτερον δῶ,
χαῖρ', ἐπεὶ οὔτι σε μοῖρα κακὴ προύπεμπε νέεσθαι
τήνδ' ὁδόν· ἢ γὰρ ἀπ' ἀνθρώπων ἐκτὸς πάτου ἐστίν·
ἀλλὰ θέμις τε δίκη τε. χρέω δέ σε πάντα πυθέσθαι,
ἡμὲν ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεμεῖς ἦτορ,
- 30 ἢ δὲ βρότων δόξας τῆς οὐκ ἐν πίστις ἀληθῆς.
ἀλλ' ἔμπης καὶ ταῦτα μαθήσῃ, ὡς τὰ δοκοῦντα
χρῆ δοκίμως κρῖναι· διὰ παντὸς πάντα περῶντα.

τὰ πρὸς ἀλήθειαν.

εἰ δ' ἄγ', ἐγὼν ἐρέω, κόμισαι δὲ σὺ μῦθον ἀκούσας,
αἴπερ ὁδοὶ μοῦναι διζήσιός εἰσι νοῆσαι.

35 ἢ μὲν ὅπως ἔστιν τε καὶ ὡς οὐκ ἔστι μὴ εἶναι

33–40. Prokl. *Tim.* 105 v. 35–40. Simpl. *Phys.* 25 r 116, 28. 40b. Plot. *Ennead.* v. 1, 8, p. 489; Clem. Al. *Strom.* 749.

V. 33: MSS. *ἔγε τῶν*, corr. Karsten. V. 34: MSS. *μοῦσαι*, corr. Brandis. V. 38: Prokl. *δ' ἦτοι*: Simpl. *παναπευθέα*, Stein *παναπειθῆ*, text follows Prokl. V. 39 Prokl. *ἐφικτὸν*, text follows Simpl. Stein compares Simpl. D 109, 24; 111, 25.

Απόσπασμα Παρμενίδη με χρήση OCR

https://dctthree.github.io/antigraphheus/

Rich Text

ιο τιν φάος, ιιαάριτναι κρατῶν ἀπα χαραῖ νολάπ-νραο.
ἔνθα πάλοι ννιι-τάν τι καὶ ἥριατάο νιάι κιλαύθοοον,
καὶ αφαο νπέρθρνιν αμφί» εχει ναι λάινον ούδόο,
αὐταὶ δ' αἰθέριαι πλῆνται ρογάλοιαι θυρέτροιο.
τῶν δὲ Δίνη πολύπιινι εχει κληῖδα, ἀροιρσαοο.

15 τὴν δὴ παρφάμεναι κοῦραι μαλακοῖοι λόγοιοιν
πει-ναν ἐπιφραδέωο, αἰο αφιν βαλανωτον ὄχηα
ἀπτιράοι, οτατιτ πνλάιον ἀπο. ναι δὲ θνράτροιο
χάαρι ἀχανέο ποιπααν ἀναπτάμτναι, πολνχάλνονν
ἀεοναο εν ἀάρννξιν ἀροιβαδον νικειοοιαι,

πο γάρφοιοι καὶ ποράνηνιν ἀρηράτει τῆ ρα δι' αὐτῶν
ἴθῦν ἀχιν νοῦραι καθ' αραειτάν ἀρρα καὶ ἵππιον.
καὶ ,ιτ θνα πράφροιοιν οπειοξατο, χεῖρα δὲ χιορι
δεξιτερὴν ἔλεν, αἰδτ δ' ἔπον φάτο και ,ιι προοπνῖεαΔ
ιι. ινοῦρ' ἀθανάτοιαι τννήοροο ἥνιόχοιαιν,

25 ἵπποιοι, ται αι φάροναιν ινάναν ἠράτεραν εον,
χαι-ρ', ἐπι αῦνι αι μοῖρα καινή προάτεμπι νάινθαι
τὴνδ' ἀεάν- ἦ γορ ἀπ' ανθρώπων ιντο» πάτιν εατίν-
ἀλλα θέμιν τι διάπι τι, χρία δὲ ατ πάντα πνθάαθοιο,
ν',ριῖν αλπθοῖοπο εὔπειθέα, ἀτρτριο ἦτορ,

εο ν',δε βράτιον δορα, τῆ, οὐκ ενι πίοτι, ἀληθῆν.
ἀλλ' ἔμπηο ιναῖ ταντα ραθήαιοιο, ἀνο τα δονοῦντα
χρη εονοιαο ,ιρῖναιΔ δια παντὸο πάντα περῶντα

τα πρὸο ἀλήθοιαιν.
οιο δ' αἰφ, ταῶν ὄρεα, ιαρίαιαι δὲ α.) μῦθον ἀνοναοο,

Εικόνα χρήσης Voyant Tools

The screenshot displays the Voyant Tools interface for a document titled 'protagoras'. The interface includes a navigation bar with tabs for Cirrus, Terms, Links, Reader, TermsBerry, Trends, and Document Terms. The main content area is divided into several sections:

- Word Cloud:** A colorful word cloud on the left side of the main area.
- Document Metadata:** A central panel showing the title 'protagoras', author 'Πρωταγόρας ἢ Σωφιστῶν, ἐπιδικαστικὸς τοῦ Πλάτωνος, σελῆς 32/32', URL 'www.physics.ntua.gr/noumouras/greats/platon/', and publisher 'Επίτομος, Σικεράτης'.
- Text Excerpt:** A snippet of text from the document, with the word 'Σωκράτης' highlighted in yellow.
- Line Graph:** A line graph on the right side of the main area, showing the frequency of the term 'Σωκράτης' across 10 document segments. The y-axis is labeled 'Relative Frequency' and ranges from 0.0000 to 0.0007. The x-axis is labeled 'Document Segments (protagoras)' and ranges from 1 to 10.
- Table of Contexts:** A table at the bottom of the interface showing the contexts of the word 'protagoras'. The table has columns for Title, Words, Types, Ratio, Words/Sentence, Document, Left, Term, and Right.

Title	Words	Types	Ratio	Words/Sentence	Document	Left	Term	Right
1 protagoras	17,908	4,254	24%	145.6	protagor...	309 a] (Ἐπίτομος) Πλάτων, ὁ	σ...	, φαίνεται ἢ ὅτι καὶ ὅτι
					protagor...	ἄνθρωπος ἐπὶ ἀνθρώπων μόνον, ὁ	σ...	ὡς γ' ἐν αὐτοῖς ἡμῖν
					protagor...	ἢ σοφῶν πρὸς ἡμῖν, ὁ	σ...	, ἐπισημῶν παρὰ [α] (Σικεράτης) Σωφιστῶν
					protagor...	τῆς φωνῆς μέγα ἄξιον, «Ὁ	σ...	» ἔφη, «ἐργασίας ἢ καθέως.» Καὶ
					protagor...	Νῆς τοὺς θεοὺς.» ἔφη, «ὦ	σ...	ὅτι γε μόνος ἐστὶ σοφός
					protagor...	πρότερον ἐπέδειξε· ἀλλὰ γὰρ, ὁ	σ...	, πάντες τὸν ἄνθρωπον ἐπαινοῦσιν καὶ
					protagor...	ὅτι τοὶ ἀνοῦσονται γε, ὁ	σ...	τὸν ἄνθρωπον οἶμαι. ἔπειτα. — Σικ.

The interface also includes a footer with the text 'Voyant Tools - Stiles Sinclair & Geoffrey Rockwell (© 2024) Privacy v 2.6.11'.

Εικόνα από το πρόγραμμα Adobe Acrobat

Adobe Acrobat

Do it all with Acrobat.

Create and edit PDFs. Collaborate with ease. E-sign documents and collect signatures. Get everything done in one app, wherever you work. Acrobat's got it.

Plans start at US\$12.99/mo.

[Compare plans](#) [Start free trial](#)

See plans for students and teachers or small and medium business.

Acrobat's got AI.
Try new AI Assistant beta features at no additional charge for a limited time.

[Learn more](#) [Start free trial](#)

Εικόνα από ψηφιακή πλατφόρμα Perseus Digital Library

Home Collections/Texts Perseus Catalog Research Grants Open Source About Help

Browse the Collections

Greek and Roman Materials
Primary and secondary sources for the study of ancient Greece and Rome

Art & Archaeology Artifact Browser
Look through a massive library of art objects, sites, and buildings. The library's catalogs document 1305 coins, 1909 vases, 2003 sculptures, 179 sites, 140 gems, and 424 buildings. Each catalog entry has a description of the object and its context; most have images. Descriptions and images have been produced in collaboration with many museums, institutions, and scholars. Catalog information and keywords have been taken from standard sources, which are cited in the entries for each object.

Arabic Materials
Arabic language documents

Germanic Materials
Materials for the study of the Germanic Peoples

19th-Century American
Sources on the history of the 19th-century United States.

Renaissance Materials
Primary and secondary sources in early modern English literature

Richmond Times Dispatch
Issues of the Richmond Times Dispatch.

Humanist and Renaissance Italian Poetry in Latin
Latin poems produced in Italy or in Italian cultural environments during the period starting from around the birth of Dante until the first half of the sixteenth century.

Collection	Word Count
Classics	68,925,971 words
Arabic	5,646,735 words
Germanic	323,696 words
19c. Am.	58,332,095 words
Renaissance	7,774,357 words
Rich. Times	18,413,332 words
Poeti d'Appos:Italia	2,802,940 words

View a map of the most frequently mentioned places in the Perseus Digital Library.

Or by collection:

- Greek and Roman Materials
- 19th-Century American
- Renaissance Materials
- Richmond Times Dispatch

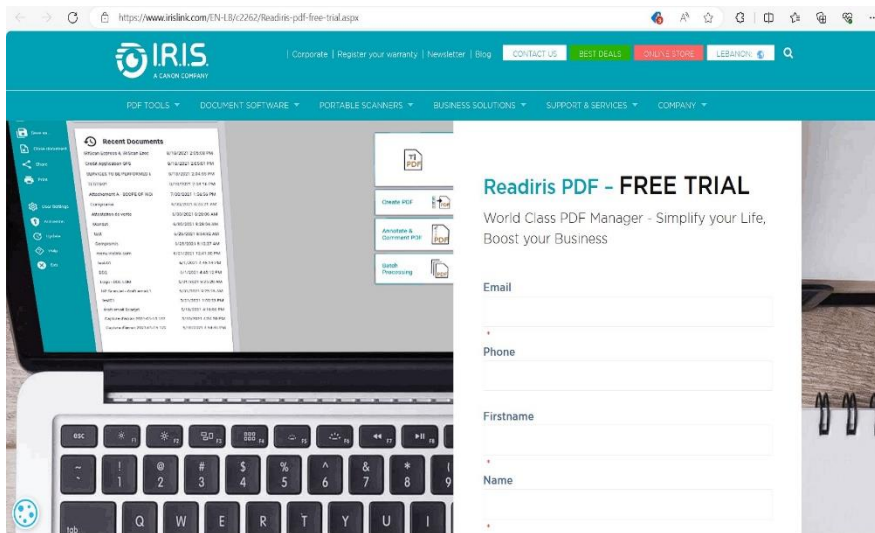
External Collections
These collections are no longer hosted by the Perseus Digital Library.

Duke Databank of Documentary Papyri

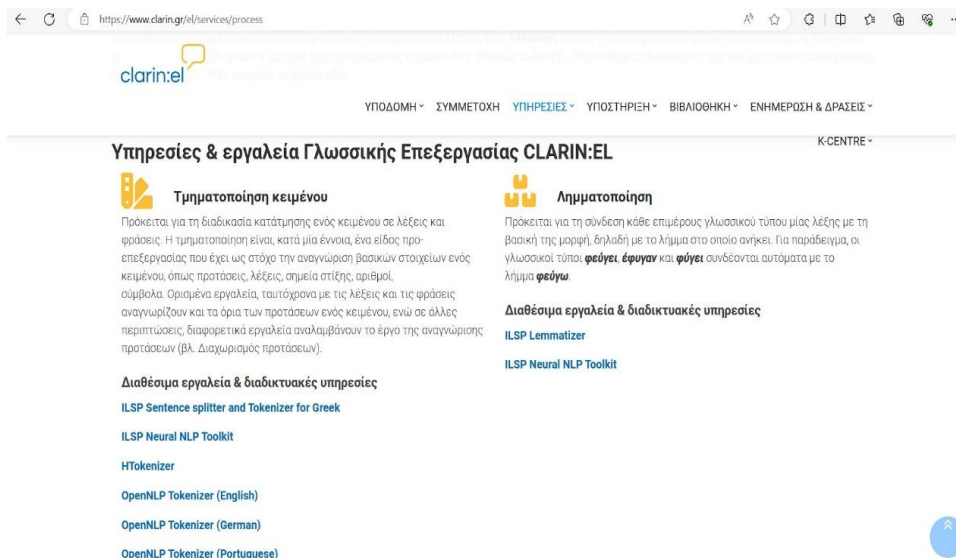
Bolles Collection: Edwin C. Bolles Papers

Tufts History

Εικόνα από ψηφιακή πλατφόρμα Readiris

Εικόνα από τα ψηφιακά εργαλεία του Clarin:el

Χρήσιμοι σύνδεσμοι

1. [Εθνικός Θησαυρός Ελληνικής Γλώσσας - Αρχική \(ilsp.gr\)](http://ilsp.gr)
2. [Η Πύλη για την ελληνική γλώσσα \(greek-language.gr\)](http://greek-language.gr)
3. [Τι είναι το CLARIN:EL | CLARIN-EL](http://clarin-el.org)
4. [Κεντρική σελίδα - Ανοικτή Βιβλιοθήκη \(openbook.gr\)](http://openbook.gr)
5. [TLG - Home \(uci.edu\)](http://tlg.uci.edu)
6. [Perseus Digital Library \(tufts.edu\)](http://perseus.tufts.edu)
7. [ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ | ΕΘΝΙΚΟΣ ΣΥΣΣΩΡΕΥΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ \(photodentro.edu.gr\)](http://photodentro.edu.gr)
8. [Μικρός Απόπλους \(mikrosapoplous.gr\)](http://mikrosapoplous.gr)
9. [Simitis Foundation Repository: Αρχική \(costas-simitis.gr\)](http://costas-simitis.gr)
10. [Ηλιος - Αποθετήριο ΕΙΕ: Αρχική \(ekt.gr\)](http://ekt.gr)
11. [Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών: Αρχική \(ekt.gr\)](http://ekt.gr)
12. [Αποθετήριο της Ζωφόρου του Παρθενώνα: Αρχική \(parthenonfrieze.gr\)](http://parthenonfrieze.gr)
13. [Historical Archive Ergani: Αρχική \(ergani-repository.gr\)](http://ergani-repository.gr)
14. [ΕΣΜΑ/ΥΣΜΑ: Αρχική \(ekt.gr\)](http://ekt.gr)
15. [bibliotheca Augustana \(hs-augsburg.de\)](http://hs-augsburg.de)
16. [Δημήτριος Εύαγγ. Μούρμουρας \(ntua.gr\)](http://ntua.gr)
17. [The Brill Dictionary of Ancient Greek Online](http://brill-dictionary.com)
18. [Ancient Greek Dictionary Online Translation LEXILOGOS](http://lexilogos.com)
19. [The Gamera Homepage \(hsnr.de\)](http://hsnr.de)
20. [Antigraphus - Online OCR for Ancient Greek and Latin \(dctthree.github.io\)](http://dctthree.github.io)
21. [Ancient Greek OCR](http://ancientgreekocr.com)
22. [PDF Software: Open, Read & Edit PDFs | FineReader PDF \(abbyy.com\)](http://abbyy.com)
23. [Intelligent Automation AI for Business Processes | Nanonets](http://nanonets.com)
24. [Adobe Acrobat | Create, edit, and review PDFs](http://adobe.com)
25. [Ανακαλύψτε την ψηφιακή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης | Europeana](http://europeana.eu)
26. [Loebolus \(ryanfb.xyz\)](http://ryanfb.xyz)
27. [Alpheios](http://alpheios.com)
28. [Welcome \(webanno.github.io\)](http://webanno.github.io)
29. [Home : Hypothesis](http://hypothesis.com)
30. [Voyant Tools \(voyant-tools.org\)](http://voyant-tools.org)
31. [Ενιαία Αναζήτηση - UoA](http://uoalibrary.gr)

[32.Download file | iLovePDF](#)

[33.Η ζωή και το έργο του Ξενοφώντα \(sch.gr\)](#)